

KISS JUDIT ÁGNES

KADDIS

*Az utcára már nem mehet,
Anyám halállal viselő,
Hajolnia is túl nehéz,
Anyám halállal viselő,
Nyelve alól homok pereg,
Anyám halállal viselő,
A terhe napról napra nő,
Anyám halállal viselő,*

*Fájás az ég, és rászakad,
Anyám a halált megszüli,
Enni nem tud, mindent kiad,
Anyám a halált megszüli,
Bármerre néz, senkit se lát,
Anyám a halált megszüli,
Ha hozzáérnek, felkiált,
Anyám megszülte a halált.*

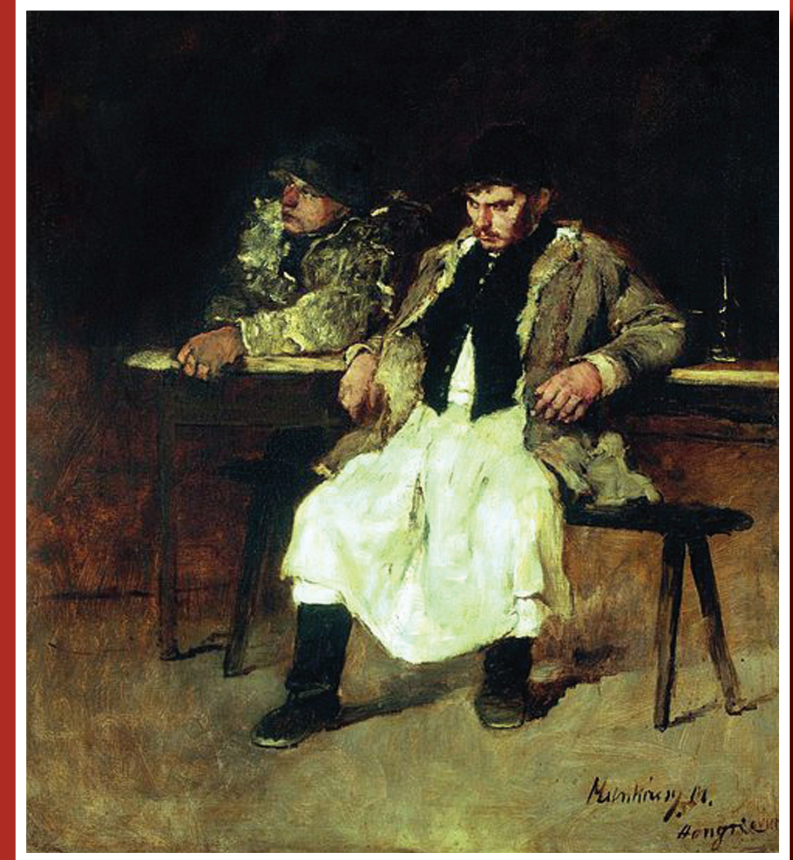
*Ahogy a lélek elszakad,
Szemében rémült szarvasok,
Ahogy a lélek elszakad,
Hívják jégszárnyú angyalok,
Ahogy a lélek elszakad,
Nem szól, úgy felel rá igent,
Ahogy a lélek elszakad,
A teste, mint egy tárgy, hideg.*

EGYÜTT

EGYÜTT 2014 / 1

EGYÜTT

IRODALOM * MŰVÉSZET * KULTÚRA

2014
1

A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG KÁRPÁATALJAI
ÍRÓCSOPORTJÁNAK FOLYÓIRATA * XII. ÉVFOLYAM

EGYÜTT 2014/1

A Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának folyóirata,
az 1965–1967 között Ungváron megjelent szamizdat jogutódja, újraindult 2002-ben

Felelős kiadó és lapigazgató: Dupka György

Szerkeszti a szerkesztőbizottság:

Elnök: Vári Fábián László (szépirodalom, kritika)

Szerkesztők:

Csordás László (olvasószerkesztő)

Zubánics László (tanulmány)

Fábián Zoltán (tipográfia)

Védnökök:

S. Benedek András alapító-főszerkesztő (1966–1967)

Pomogáts Béla irodalomtörténész

Tanácsadók:

Botlik József, Fodor Géza

Megjelenik kéthavonta a Bethlen Gábor Alap,
a Magyar Művészeti Akadémia, a Nemzeti Kulturális Alap,
valamint a Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közossége
és a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet támogatásával

A szerkesztőség címe:

Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Európa-Magyar Ház
90202 Beregszász, Széchenyi u. 59B. Telefon/fax: +380-3141-42815
e-mail: kmmi@swi.net.ua, egyutt.lap@gmail.com

Az Együtt irodalom-művészet-kultúra számai elektronikus változatban is olvashatóak
a KMMI honlapján: www.kmmi.org.ua

Szerkesztőségi fogadóórák: szerda: 13⁰⁰–16⁰⁰

A kiadó címe: Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közossége
88000 Ungvár, Babuskin tér 5A. Telefon/fax: +380-312-643737

Készült: Shark magánvállalkozás
Lapengedély száma: 3TN⁰188
A folyóiraton nyereség nem képződik

(DE) LÓRA, CSIKÓS, LÓRA

(De) Ló - ra, csi - kós, ló - ra, nem a csár - da fe - lé,
el - sza - ladt a mé - nes — Len - gyel - or - szág fe - lé.
Csak e - gye - dül ma - radt a pány - ván a nyer - ges,
szólj még e - gyet, ba - bám, ha i - ga - zán sze - retsz.

*(De) Lóra, csikós, lóra,
nem a csárda felé,
elszaladt a ménes
Lengyelország felé.*

*Csak egyedül maradt
a pányván a nyerges,
szólj még egyet, babám,
ha igazán szeretsz.*

*Számolj, csikós, számolj,
a számos lovakról,
majd én is számolok
a háti lovamról.*

*Számolj, bojtár, számolj
a számos lovakról,
majd én is számolok
a háti lovamról.*

Beregdéda, 1974.

Énekelte: Pallagi Mihály, sz.:1889.

Gyűjtötte: Petrás Kálmán

TARTALOM

KÜRTI LÁSZLÓ: forró nyári jóslat, a kárhozat, világga indultunk (versek)	2
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Arany János cseresznyefabotja (esszé)	5
BARTHA GUSZTÁV: Csoda 3. (novella)	9
AMBRUS FLÓRA: Candy (kisregény – folytatás)	12
MARCSÁK GERGELY: Ráolvasó (vers), A fogoly, Én, Te, Ő (kisprózák)	27
CSEH SÁNDOR: Akácfák alatt (14.) (regényrészlet)	30
HÁJAS CSILLA: Názár háromszor, Biológiai anyám, Hatháziék (kisprózák)	42
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Ítélet, Az alagút végén (versek)	47
KURMAI-RÁTI SZILVIA: Sárga április (novella)	49
CSORDÁS LÁSZLÓ: Formát adni az érintésnek (Csontos Márta versei elé)	52
CSONTOS MÁRTA: Corpus intellectus, Deus dedit, deus abstulit, Délutáni szertartás (versek)	53
ÁMORTH ANGELIKA: Áru, Galacsin, Családi állapot: bonyolult, Rezeg a marsrutka alattam, Utazás (kisprózák)	56
SHREK TÍMEA: Maugli (novella)	59
DUPKA GYÖRGY: Kultúrtörténeti adalékok Munkácsy Mihály életéhez (tanulmány)	62
PENCKÓFER JÁNOS: Piknik és vendéglátás (könyvismertetés)	66
LENGYEL JÁNOS: Valamit mondani „kárpátaljaiul” (könyvismertetés)	82
ELEK TIBOR: A romlással szembenézve (Vári Fábíán László költői pályája – tanulmány)	86
DUPKA GYÖRGY: Kárpátaljai kultúrkrónika, új könyvek	96

KÜRTI LÁSZLÓ

forró nyári jóslat

*alig volt még szaga a nyárnak,
de lepték már a zöld legyek.
úgy rángatózott, mint egy állat,
szívárványos ömlő belet*

*terített párló jóslatokra.
vagyakozva lepett a vér.
kegyetlenség helyett mit hozhat
e negyven fokos járdaszél?*

*vicsorgott rám a szemfogával,
nevettem, húlt a barna szem.
szívárványlott a bél a sárral,
egy húsdög túl sötét verem.*

*láttam, mi lesz halálom rendje,
s mert láttam, féltem legbelül.
és úgy van pont, mint reggelente:
tükröből ömlik rám az űr.*

*körözve jön, a porban csapkod,
zöld hályog mind a két szeme.
míg elvonaglik, nem tudom, hogy
laknom, lakolnom kellene?*

a kárhozat

*Kiúsztam egyszer délután
a változatlan horizontra.
ringatott a víz, és sután,
nem tudtam, épp a testem hol van.
létiük határán áthajoltak
ők is, a hűvös angyalok.
úgy remegtem, mint akit holtan
ráznak szerető asszonyok.*

*míg surrogtak szárnyak felettem,
a sósvíz épp számig csapott.
már nem volt többé kit szeretnem,
s ki hitt bennem, mind átkozott.
nyolcvan kiló, hogy visszatartsom,
meg düh uralt, s a rémület.
ricsajos nyár volt kint a parton,
hullám jött, aztán kis szünet.*

*mély csöndben körém sorakoztak
kárba veszett szerelmeim.
szemükben vád, mégis nyugodtan
ringattak tenger könnyein.
kékjük lassan befeketéllett,
merültem tovább parttalan,
a nyárból könnyörtelen tél lett,
míg hűltem értük boldogan.*

világgá indultunk

tulajdonképpen semmit nem éreztem az egészből, leugrottam, a karom fennakadt a drótkerítésen. egy darabig rángattam, nem kár a trikóért. félő volt, anyám felpofozna érte, de túl akartam lenni az egészen, tudtam, hogy segítséget kérnem késő. a haverom, akivel lógni készültem, anyátlan volt. világgá indultunk, én dacos tízéves, a rangidős előtt másztam ki, ugrottam át, indultam volna gyalog. kár, hogy akkor berezelt szabí. ez tőle meglepő, hisz részeges apja hiába kegyetlenkedett velük. anyjukat kilökte a másodikról – mást hazudott. nem vitték sikkre. a két gyerek nevelőszülőkhöz került. szabí csak bámulta némán, vérző, cingár karomat. én elkendőztem volna a trikóval, de elszívárgott terviünk, szabadságunk, végérvényesen. zsibbadt voltam, de észnél, kevés húsomba fúródott a drót, már kívül az udvaron. „L” alakban szakította be a bőrt a bicepszen. szabí magamra hagyott. felnőtté sorvaszt a hús, rémült

tekintete maradt velem, míg én egyedül, sokáig, lopnom nem kellett ügyesebben, mint másnak. elmúlt sok ősz, alig emlékszem tetanuszra, hazugságra, de néhány pofon azért dühített. lemondó, fehér száját nem felejttem el soha. nincsenek szabadnapjai. Ukráncigi-csempész és drogot árul. meg lehet bocsátani az árulóknak. egyszer. nézd! már ilyen halvány a heg, mit a rozsdásdrót hagyott.

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

ARANY JÁNOS CSERESZNYEFABOTJA¹

(KULTÚRÁNK CSODÁI)

„*Műveld a csodát, ne magyarázd!*” – adta fel Nagy László a leckét valamikor – még a pokolba kívánt diktatúrák idején. Márványlapra méltó erkölcsi intelem ez a javából, maga az alkuképtelen és megvesztegethetetlen igazság. Jelentésének térbeli kiterjedéseit és közösségre szabott korlátait egyaránt érzékeljük, de nyomában folyton ott kúszik a kétely: csak teremjen rá ember, aki bátor megfogadni, képes végrehajtani. S bár tudjuk, a költő csodaművelésének óhaja az ember szellemi tevékenységének egészére vonatkozik, én most a költészetre, a művészetre irányítom a felszólítást, mert szállóigévé lett mondásával Nagy László nem trükkökkel manipulált, szemfényvesztő mutatóványokra bízott. Azokat a pályatársakat szólította, akikről feltételezte, hogy ismerik, s még használni tudják az ősi igéket. Szájuk tiszta, szándékukban eltökéltek, akár az ószövetségi próféták, általuk megszólalhat az Isten is.

Nagy László követői közül ilyen természetű szöveget segített világra a Petőfi sírját rázó Utassy József szája, de a *Zúg március*-sal egyrangú a pályatársaihoz írott *Cantata profaná*-ja is. És – kétségtelenül – ezen a nyelven fűjt riadót a másik József – Ratkó – a sok millió meg nem született magzatért, *halott halottainkért*, akiknek hiányát ma is nyögi a magyar társadalom. De számon tartjuk a Kilencek költőcsoport tagjait, akik a ’80-as évek elején – mert homlokukra nem írhatták – a fentebb idézett nagylászlói meghagyással szentesítették az általuk alapított költői díjat. A napkorongot ábrázoló plakett köriratát betűzve ekkor szembesültünk újra az ismerős paranccsal: „*Műveld a csodát, ne magyarázd!*” S ebben a viszonylatban mi az a negyven esztendő, aminek előtte a fenti mondat leíratott? Egy közepes fuvallat csupán, ám a túlélésre berendezkedett emberi elme amennyire las-

¹ Elhangzott 2014. január 19-én Szatmárcsekén, a magyar kultúra ünnepén.

sú a teljesítésben, pont annyira serény a feledésben. Legyen bár így, valakinek ki kell mondani, hogy a csoda akkor sem maradhat el. Csoda nélkül nincsen hit, nincs remény.

De hát mi is az a csoda? A közbeszédnek és egyes sajtótermékeknek gyakorta visszatérő témája, ám a közérdeklődésre feltálatlalt esetekről többnyire ki szokott derülni a csalás. Egy igaz ember élt ez időig a földön, aki – indokolt esetben, sohasem a saját dicsőségére – valóban képes volt a csodára. Szaporított ételt és italt, járt a tengeren, vakokat, bénákat, leprásokat, megszállottakat gyógyított, oszlásnak indult halottakat hívott vissza az életbe, mert bírta az Atya bizalmát, érezte és alkalmazta mindenható erejét. Kétkedők és hitetlenek egyre firtatják ma is: hol voltak akkor a természet törvényei? Nos, a természet törvényei egy náluk is magasabb hatalom akaratára szerint ilyenkor rendre a kispadra kényszerültek. Ki vonná kétségbe, hogy ez az ember Isten fia volt, és annak mondatik ma is?

De térjünk vissza a bibliai időkbe, a jelenbe, s kérdezzük meg akár önmagunktól: a mi Kárpát-medencei létünk, mindenki másétól elütő, nemzetmegtartó nyelvünk, kultúránk vajon nem maga a csoda? Hány nép, hány kultúra tűnt el körülöttünk, hányszor zuhantunk már-már eszméletlenül a történelem padlójára, hányszor jutottunk leigázva, megfogyatkozva és szétszórva nálunk erősebb, gátlástalan népek karmaiba? S végül: a herderi jövődőlés – amely talán már több ízben is elindult a beteljesülés kitaposott útján, és határideje már vagy negyven esztendeje lejárt – mitől hőkölt meg valahol félúton?

Herder még le sem érkezett hunyni a szemét, megszületett Kölcsey, nemzeti himnuszunk atyja, nemzettudatunk egyik örökös támasza. Kévéssel később látta meg napunk világát Széchenyi, a legnagyobbaknak mondott magyar, aztán jött Vörösmarty, a Szózat embere, majd Kossuth, aki megüzente, a Toldit ébresztő Arany, aki meghallotta, s valamivel később Petőfi, aki fegyelmetlen nemzetét meg is eskette a szabadságra. Akárhogyan is számolunk, a magyar szellem hat hatalmas személyiséget hívott az élvonalba mindössze két erős évtized alatt. Más népeknek egy század sem lehet elég ennyi nagyság felvonultatására, de a reformkor magyarjainak, akik már csak hírből vagy abból sem ismerték a csodát, nem volt mire várni. Hol tettünk szert a megújulásnak ily hihetetlen képességére?

Ha magunktól eddig nem tudtuk volna, Thomas Manntól, az európaiótól megtanulhatjuk, hogy mélységes mély a múltnak kútja. De legalább ennyire mély, szinte a bibliai időkbe eredően mérhetetlen a magyar múlt is. Azt illetően pedig, hogy kultúránk gyökerei e mélység mely rétegeiben, mely

elágazásaiban erednek, milyen ősforrások éltető ereiből táplálkoznak, inkább csak sejtéseink lehetnek. Nézzünk hát bele a kút tükrébe, s keressünk néhány lépésálló szárazulatot, kapaszkodót, melyek által visszajuthatunk – mondjuk – a magyar vers bölcsőhelyéhez.

Ilyen kapaszkodónak tűnik az első ismert magyar vers, a latin nyelvű Mária-himnusból fordított *Ómagyar Mária-siralom* is. Titkait fürkészve első elemzőinek egyike, a nagy Horváth János úgy véli, hogy „Az ismeretlen átdolgozó... Mint jó ismerősre találhatott rá a latin himnusz alliterációira, s megduplázta azokat a betűrímmel gazdagon élő ősi magyar énekek hagyománya szerint: „Világ világa, Virágnak virága!”... Az ősi magyar vers és a latin himnusz „misztikus nászá”-ból így született meg a magyar poézis.”

Misztikus nász. Van ilyen egyáltalán? Lennie kell, ha egyszer leíratott. Jusson eszünkbe – hogy példát is említsek – eredetmondabeli ősanánk, Emese álma, vagy a nagyszentmiklósi aranykancsó szürreális ábrázolású intim jelenete. A fogalom mindkettőt tökéletesen lefedi. De a kultúrák – esetünkben a pogánynak mondott, ázsiai gyökerű ősmagyar és az európai keresztény – összeborulásának is ez lehet a kulcsa, ez a modellje, ez a bizonyos misztikus nász. Ennek igaznak kell lennie, akár valóban történt ilyen, akár mítoszteremtő elménk produktuma csupán, de a valószínűleg évszázadokig tartó nagy, szent pillanat már sohasem érhető tetten. Itt van azonban az utód, a magyar kultúra, amely mindkét szülőtől megkapta a genetikai kódokat, ám azok egymással szembeni dominanciája mindenkor a korszellem függőségében ingadozott. Ingadozik továbbra is, olykor el is halványodhat, de nem sorvadhat el egyik jellegzetesség a másik javára. S ennek megfelelően, kettősségét a magyar kultúra megőrizte, és megtartotta akkor is, amikor a középkori politikai beháborúk háttérzajaként a két világnézet többször is összezsapott fölötte, s akkor is, ha könnyűvérűségre csábító, vagy megújító képességű idegen hatások környékeztek.

De – Berzsenyink szerint – mindenképpen a *lélek* s a *szabad nép* szerencsés együttállása kellett ahhoz, hogy a magyar alkotó szellem *csuda dolgo*-kat teremtsen.

Én hajlamos vagyok csodának tekinteni minden tökéleteshez közelítő műalkotást. Ezért lesznek lábaim lépésképtelenné Munkácsy nagyvásznai előtt, csak felajzott szemem cikázik a tökéletesre méretezett kompozíciós térben egyik alakról a másikra, akiknek az *aranyecset* adott örök életet. De oldódik a kötés hamarosan, mert felzengnek a libanoni egek, s röpít máris egy újabb varázs az eszelősnek mondott Csontváry felé. A zarándokok közt, a cédrus-

soknál táncba lendült szellemalakok közt jó lesz majd nekem... Meghaltam, vagy csupán magamon kívül botorkálok? Ki szólongat engem ebben az állapotban? Kondor Béla bánatos angyalai vannak itt, ők szedegetik homlokomról a láz virágait. Megérdemlik, hogy velük együtt a mélybe vessem magam? Fölfelé tekintek inkább, s kettesével kapkodom a lépcsőket a Nemzeti Galéria kupolacsarnoka felé, ahol az ifjabb Szervátiusz hírből már ismert csodáját sejtem. De lábam ismét elnehezül, idegeim lefagynak. Az üvegkupolán át betörő fényben fehéren izzik a trón, ám ölében a dálnoki székelyt már hiába keresem. Csatlakozott – bizonyára – a Hadak útján lovagló őseihez, ezért üres a szék, azazhogy – mégis elfoglalta már valaki. Bátorságot gyűjtök, hogy a rettenet átvilágított szemgödreibe nézzek, s akkor döbbenek rá: a szemközt trónoló úr maga a nagyságos halál. Ó, Istenem, vedd előlem e pohárt! S megrendül mellkasomban a lélek, mert hangol már Liszt Ferenc égi zenekara, s szaggatottan liftezni kezd belsőmben valami. Megborzongok aztán, mert érzem a világ gerincén végigsöprő hideget. Vacog köröttünk az atmoszféra, mintha az úrbéli Szibéria készülne földünkre szállni, pedig csak Bartók barbár akkordjai verik a jeges tengerek hátán a habot. Ó, eposzvarázsló Arany János, kinek keze híján csak cseresznyefabotját csókolhattam, látod, már megint vérzik az égajl. Jöjj és csillapítsd, vond bakacsinba, ha maradt még körülted némi fekete posztó, nyugtasd meg a háborgó lelkeket. S ne fújja a kürtöt ez után, ne riogasson engem már Ady se. Legfeljebb József Attila böködhetné oldalam, aki a csodáknak nálam is nagyobb bolondja volt. Az ő kedvéért még csizmát rántanék, s felövezvén magam elindulhatnánk egy utolsó, téli határjárásra, de ettől sem lenne teljes a csodák regisztere. Nem baj. Nagyszerű érzés a csodák gyönyörétől halni, de újjászületni bennük sokkalta csodálatosabb.

BARTHA GUSZTÁV

CSODA 3.

Mi sem egyszerűbb, mint falun élni; tenni, mit a szomszédok elvárnak.
Rózának nem elég egy kecske, két kecske...

Me-e-eeek! Kés essen a torkuknak, hajnaltól setét estig zengetik a sikátort! Me-e-eeek...

Disznóólban kecskét tartani! Gizgazon, poshadt vízen...

Fejni se tud. Oldalról markolássza, rángatja a tőgyet, mint siket a harangkötelet...

Megölnének se innák a tejéből, nem én! Istenem, hogy mi koszos egy fehérchseléd...

A Róza?! Én úgy látom...

Mert még nem láttad a vájdlingját: plafonig ér a mosatlan edény...

Faluhelyen könnyű félrehúzódni, éldegélni észrevétlenül.

Te Elza, hallottad?! Az iskolaigazgató lakót komendált Rózának...

Hát akkor azért forgat hátat, húzza a száját a boltban...

Istenem, kicsoda egy micsoda! Az apja lyukat könyökölt a kocsmaasztalba, az anyja kis hijján a víznek ment...

Sírba is viszi a lyányságát...

Addig is jobban tenné, ha kisepregetne, felsúrolná a padlót! Valamire való bútor nincs a házában, nemhogy szőnyeg...

Nagynénak parabolája van, nyolcvan éves fejjel mobiltelefonál...

Zsófi néném meg Róza, ég meg a föld...

Má' csak Zsófi néném nem fog hajnalban kelni, és napestig sürögni-forogni; körbeugrálni egy bekerültet! Tegye a többihez a polgármester a havi kétszáz hrivenyét, vagy dugja Róza... Ahogy eleddig! Legyen miből bizonygatni, mintha a másik nem tudná, hogy dologidőben nem ildomos a rózsák között matatni; hogy a tűző napon locsolástól gutát kap a növény; kárt tesz a kapálás. De reggel tájt, vagy alkonyatkor...

Jé, hogy illatoznak a rózsavirágok, míg felöltik magukra narancspiros, skarlátvörös; élénksárga, aransárga; rózsaszín vagy alabástromfehér színű harmatos-bársonyos pompájukat!

Róza valóban ilyennek született.

Létezik!?

Mondjad má'!

Róza kiskertjében tearózsát, a felsőudvaron a lugast elborító kúszórózsát nevelt. És ha jobb kezében sarlóval, hátán tere gazzal felkapaszkodott a kertvégen magasodó árvízi töltésre, a szemhatáron azonmód üvegheggyé tornyosultak az alacsonyán úszó fellegek. Mint a mesében. Amelyikben a sikátorbéli néne kötője zsebébe' hordja a tévé távkapcsolóját, és délidőben két lakattal zárja a kapukisajjtót.

Zsófi néném meg Róza, ég meg a föld!

Zsófi néném Dénest nem a házába, az udvarára se engedte volna fel. Egy ideig Róza is úgy állt – csípőre tett balkézzel, jobbját napellenzőként használva –, mint a kertből jövet szokott. A nyakigláb fiatalember azonban nem volt helyből szökellő kecskegida, tojó mellett totyogó pelyhes kisliba, vagy porban hentergő pici cica. Nem, egyik sem volt, csupán... kissé szel. Ki-be rohangált az udvarról a hosszúház tisztaszobájába, a konyhából a tornácra, s nem akart lehiggadni.

– Ez lenne a minden igényt kielégítő szállás?! Ez a... víz a kútban, utána ugorhatsz, vécé a disznóól végén, mellé szarhatsz!?

A rózsabimbók tömörek.

– Jé, a mai világban ezerháromszáz hrivenyes fizetés, pislogni kevés!

Faluhelyt egy kezdő tanárnak, aranyélete van.

Az életben nem volt a kezében meszelő, sose mászkált ennyit föl-le a létrán...

A háta közepe is kastos volt a ráfröcsögött mésztől...

Oszt estére meg azzal rugdosta a vödöröket, hogy őt kémia tanárnak küldte ide a járási tanügy...

Eblébe vágni a drága szép zöld inget...

Színlelj, levelibékát, lá-lá-lá...

Hátha egyszer lesmárol az élet!

A magyarok a tésztát tésztával eszik. Apám mégiscsak magyar. Csak?

– Róza, ha lett volna protekció, vagy párszáz dollárom, most nem kellene az augusztust az iskola renoválásával töltenem. Jó, nincs pénz drága mesterekre, de nekem sincs. Se protekció, se dollárom. A drága szép zöld inget a túriban vettem húszért. Egy jobb ing két-háromszáz hriveny.

– Létezik?

– Szükség van kémia tanárra, az ember gyerekének kémiára. Tudod, a cukor alkoholt erjeszt. A szennyvízes árokba beledöglenek a békák.

– Mondjad má'?

– Ma este valahogy nincs kedvem – mondta Dénes, s felállt a konyha-

asztal mellől. Szombat esténként vodkát ivott sörrel, éjfélleig ült az ágya szélén, magában beszélve.

A sodrófa nem mondta, hogy csatt, a fiatalember nem mondta, hogy csitt: Róza kezében mégis megállt a nyújtófa. Az anyától örökölte, ahogyan a nyújtódeszkát is. Széles, vékony szál tésztákat tudott nyújtani; miután rendbe tette a konyhát, s felvette fehér kötényét. Maga szabta, varrta, amit a boltban lehetett kapni, háromszor körülérte. Dénes nevetett:

– Csak háromszor?

Róza akkor még lány volt. Annak meg egyedül ő a megmondhatója, hogy mért nem lett belőle testes asszonyság. Ha nem lett, hát nem lett!

Róza, miután megfejte a kecskéket és rendbe tette a konyhát, azonnal felkötötte szívós kezével szabta-varrta fehér kötényét, és édesden tudott nevetni. Hatvanvalahány évével, egész lényével, a konyhai villany fényében a napszitta, virágos kartonruhái szemlátomást kivirultak.

Hej, csak szombat este ne lenne!

Dénes megnyúlt arccal, elhomályosodó tekintettel, míg rá nem unt, ki-bejárkált a szobából a konyhába, a konyhából a rédelybe. Ott eltakarta a rózsalugas, nem láthatták a sikátorbeli szomszédok. Nem tudhatták, milyen nehéz dönteni, még három nap és tanévkezdés; még három napig visszakozhat, aztán meglehet, egy egész életet kell leélnie ebben... ebben az isten háta mögötti faluban.

Színlelj, levelibékát, lá-lá-lá...

Dénes megállt a rédelyben, s jobbjaival betűket rajzolt a levegőbe. A szürkületnek rózsailata volt. Aztán váratlanul, mint teleírt iskolatáblát, gyors mozdulatokkal letörölte levegőbe firkantott l és á betűit. Le a nyílfü lándzsa alakú levelit; le a számítógép-billentyűzet kucorgó kukacait.

Rózsa nem hozta ki konyhából a jókedvét, sem a fehér kötényét, de amint kitette lábát a küszöbön, le nem vette szemét Dénesről. Egy pillanatra úgy tűnt, mintha készülné beleolvadni a rózsailatba, de az is lehet, hogy a napszitta, virágos kartonruha okozta az érzéksalódást. Hisz nem világította meg a konyhai villany. Az olcsó kartonruhák hamar kifakulnak. Igen, bizonyára... Róza azonban olyan kitartóan nézte lakóját, ahogy a szemhatáron üvegheggyé tornyosuló, alacsonyan úszó fellegeteket szokta. Dénes nem állta Róza tekintetét: hol a rédelyfára esett a pillantása, hol a rózsalugasra. Aztán váratlanul, egy kapálásban, fejésben, házkörüli munkában megkérgesedett női kéz fogta meg a jobbját, emelte lassan a levegőbe. Tanító néni a nebulónak. Hű, de menyire formásra sikeredtek az l-ek és á-k is, és egyáltalán nem akartak levegővé válni!

AMBRUS FLÓRA

CANDY

KARÁCSONY UTÁN

...Volt mit kipihenni. Még ott tartok, hogy nagyon kikészítenek a cukorleesések. Olyan fáradt leszek tőlük! Na szóval, aki tudja, milyen, azt sajnálom. Még nem nagyon mutatom az önsajnálatot, de kezdem. Hogy is mondjam, sajnálom magam. Nagyon. Mostanában mindig szíven üt inzulinadáskor, hogy miért pont én? Ha ez nem önsajnálát, akkor olyan nincs. Néha (gyakran) ez pityergéssé (sírok teljes szívből) fajul, de túlélem. Fejlődtem abból a szempontból, hogy nem sirattat meg a valóság (kivéve néha az inzulinadásokat), és az, hogy én ilyen maradok. Belenyugodtam. Én belenyugodtam, de bizonyos személyek nem annyira. És ezek a bizonyos személyek, akik még annyit sem tudnak a betegségről, mint én magam, folyton kérdezzetik: meggyógyultál? És mind a mai napig, és fogják is. Tulajdonképpen nem várom el tőlük, hogy ne kérdezzék, csak idegösszeroppanás közepette elég nehéz higgadtan (és ha már itt tartunk, röviden) elmagyarázni, hogy én ilyen maradok, mert ha szerintük ez kedves gesztus, akkor nem akarom megsérteni őket.

27-én vissza kellett menni a kórházba. Remélem, hogy dr. nem fog benntartani, mert akkor tényleg megszököm. Holnap Évikének van születnapja. Ott is ott kell lennem. No, meg nem hagyhatom ki a téli szünetet sem, főleg mert VAN HÓ! És ha van hó, az csak jót jelenthet.

Bent vagyunk. Kivizsgáltak. Hazaengedtek (bár anyunak köszönhetően, mint később kiderült). Még mielőtt hazamentem, be kellett mennem vérévételre (vénásra). Milyen átkozott dolog ez a vénás vérévétel! Na de lassan bele kell majd nyugodjak, mert három havonta kell vért leadni. Tulajdonképpen már meg is szoktam, hogy tű van bennem.

Valahogy olyan furcsán hosszú volt az út, pedig hazafelé mindig rövidebb szokott lenni. Biztos azért, mert megszoktam, hogy Munkácsra utazom, de haza nem annyira gyakran jövök. Na meg persze nem hagyhattuk ki, hogy ne menjünk be a „Bárvá”-ba. Csak ott lehet olyan finom pulykasonkát venni, ami az újévi saliba kell. Láttunk egy nagyon szép rózsaszín plüss pónit. Tanakodtunk anyuval, hogy megvegyük-e Évikének születésnapjára, mert rajong a pónikért (világos, hiszen a ló évében született). A válasz egyértelmű

volt: nem. Olyan drága volt, hogy azért meg lehet venni egy valódi, három nyelven beszélő pónit, legalábbis szerintem. Otthagytuk. Nem is mondom el Évikének, hogy láttam egy ilyen meg ilyen pónit, mert megszakad a szíve. Neki akkor is megszakad a szíve, ha én láttam azt a lovat, amelyik az előbb ment el az utcán, ő meg nem látta.

ÉVIKE SZÜLINAPJA

Évike szülinapján a legnagyobb gondot a torta okozta. Pontosabban nem a torta, hanem az, hogy miként csináljuk meg úgy, hogy én is ehessek belőle. Még újak vagyunk ebben a diabetikus tortasütésben, úgyhogy Ne-felejcs Fifi-fejet csináltunk neki, a piskóta tojásból, a krém diabetikusan, mindent ehettem. Anyu nagymester a torta-szakmában! Egész egyéves koromtól mesefigurákat meg minden mást süt, amit kérek. Olyan élethűre sikerednek, hogy nem is gondolnátok, hogy nem cukrász.

A nagytakarítást befejeztük, rend van, a szőnyegek le vannak rakva, a karácsonyfa még nem hullik, a vacsora, a torta, a terítés kész, a vendégek itt vannak. Minden jó, csak a társaságban valahogy én nem kapom a helyemet. Tibi meg Orsi folyton rajtam viccelődnek, ha velük vagyok, a kicsik ugrálnak rajtam, ha velük vagyok, a nagyokkal meg nem találom közös témát, úgyhogy csak ülök és hallgatózom. Olyan lassan telik az idő. Ha lenne könyvem, amit még nem olvastam ki, akkor olvasnék, könyvmoly vagyok. Számítógépezni nincs kedvem. Zongorázni pláne nincs kedvem. Semmihez sincs kedvem. Ráadásul épp ilyenkor nem megy semmi jó műsor a tévében, csak azok a gyászos karácsonyi filmek, amik a könyökömön jönnek ki. Egész este unatkoztam.

Unatkozásom eredményeképpen már csukott szemmel is látom a karácsonyfát, hallgathattam egy kis ukrán beszédet (haha, már kezdett hiányozni), megnéztem századszor is a „Reszkessetek betörők”-et, megtettem vagy száz kört oda-vissza a lépcsőn, hallgathattam a kicsik visongását, lett egy fényképem a többiekkel, amin csontváz vagyok, és hamar elaludtam. Ennyi. Ja meg a kaját ki ne felejtsem, az is finom volt.

TÉLI SZÜNIDŐ

Sok cukorleesés. Állandóan figyelve vagyok, úgyhogy még az udvarra sem mehetek ki fél óránál több időre. Már érzem, hogy a falnak is füle van, ahogy mondani szokták. Téli szünidő nincs szánkózás nélkül, úgyhogy szán-

kóztam is, de nem sokat, mert leesett a cukrom! Komolyan idegesít már ez a dolog: mindig időre kell enni, időben kell beadni az inzulint, mindent időre kell csinálni. Utálok este elaludni, mert tudom, hogy reggel korán kell kelni. Soha nem hagynak aludni. Nem igazán jegyzem meg, hogy mit látok a tükörben, de karikák vannak a szemem alatt, az biztos.

Lassan újév van, egészen pontosan két nap múlva. Nem szoktam újévi fogadalmakat tenni, de folyton előretervezem a következő évet. Most teszek egy újévi fogadalmat: soha többé nem fogom előretervezni az évet! Na jó, máris megszegem, mert el akarom mondani, hogy a következő évet ennél az évnél sokkal jobbra tervezem. Megfogadom, hogy a 2009-es év sokkal jobb lesz, mint az idei. Elég már a fogadalmakból! Ami biztos, hogy ennél az évnél rosszabb már nem is lehet!

2009.

Most pedig ugorjunk két napot. Tibiéknél újévezünk, mert tavaly nálunk voltunk. Folyton cserélgetjük.

Készítettünk egy csomó kaját (én csináltam a salit, kis liliummintával a tetején), nyolckor már ott is voltunk, bő kajálás, aztán éjfélig azt csináljuk, amit akarunk. És mi mást is akarnánk, mint gépezni. Tibinek van jónéhány „nem lányos” játéka, azt játszuk. Az autósok elég jól mennek. Nem tudom, miért, de szeretem az ilyen játékokat. Végül is nem csoda, mert mindig szerettem nézni, hogy apu mit csinál az autóval (mert ért hozzá), meg a biciklivel (nyolc vagy hétévesen már én raktam fel a tesóm biciklijére a segédkereket). Vett is a mi gépünkre egy csomó robotos meg autós játékot. Mi meg ketten Orsival addig pötyöréztük, hogy végül jobban tudtunk rajta játszani, mint apu. Mikor már Párizsnál jártunk benne, emlékszem, hogy annyira ismertük a várost, hogy talán élőben is ki tudnánk belőle jönni.

Tik-tak, tik-tak. Még pár másodperc. Most fedezem fel, hogy ennyi kevés idő alatt mennyire sokat tud járni az ember esze. Szó szerint végigpergett előttem az egész év. De valljuk be, hogy ez az év nem volt semmi. Három vagy négy influenza, egy agyrázkódás, több megfázás, és finálénak egy diabetes mellitus. Lehet, hogy mágnessé változtam, mert vonzom a bajt rendesen. Ilyenkor szokás szerint végigfut az ember agyán, hogy mit ronthattam el? De én valószínűleg semmit, csak kegyetlen a sors, vagy Istennek terve van velem. De milyen? Hoppá, Himnusz! És a kezemben van a pezsgőspohár, pedig tudom, hogy bele sem iszom, csak egy nyalást a

béke kedvéért, meg hogy meglegyenek a jókívánságok. Egyszerűen nem bírom a pezsgőt, sem semmi szeszesített vagy alkoholtartalmú löttyöt, ki-nek hogy tetszik. Azt mondják, az ilyenekből lesznek az alkoholisták, nos én ebben nem hiszek. B.Ú.É.K! B.Ú.É.K! És már ilyenkor megkezdzi az ember a tervezést a jövő évre.

Ki nem maradhat ilyenkor a tűzijáték. Mindenki kint van az utcán, vagy a piacon¹, és nézi sorban a gyönyörű (és hangos) ábrákat. Másnap takaríthatnak a Cservaná Plascán²!

Persze mikor hazaérünk, mindig apu megy be először a házba, mert ha nem férfi lép be először, akkor az balszerencse. Lehet, hogy tavaly én mentem elől?

Innentől kezdve az események folytak szép sorjában, elkezdődött az iskola, ahova én nem mentem rögtön, természetesen.

MÉG VALAMI

Mindjárt rátérek a témára, csak még menjünk vissza egy kicsit a suliba.

Az első nap nagyon nehéz és hosszú volt, pedig még csak hatodikos vagyok, és nincs több, mint hat órámp naponta. Talán nem is a tanulás volt nehéz, hanem az, hogy mindenre oda kellett, hogy figyeljek. Nem ehetek a büfében! Nagyon nehéz volt úgy odamenni, hogy nem vehetek semmit. Az osztályban pedig folyton cukros kekszekkel meg minden ilyennel kínálnak. Lehet az volt az egész nap legfárasztóbb dolga, hogy ezt mondjam nekik: bocs, nem. Nekik meg a válasz: jaj, tényleg, bocsiiii!

Lehet, hogy az volt a fárasztó, hogy ezerszer kellett ugyanúgy előadni a sztorit. Már megszoktam, hogy meg kell magyarázni, mi az inzulin, meg válaszolni azokra az értelmetlen kérdésekre (Mit csináljak, nem tudhatják. Nem sokkal ezelőtt még én sem tudtam erről semmit), hogy hány deka cukrot kell mérni, meg ha felmegy a cukrod, akkor sokat kell enni, ha leesik, akkor nem szabad?, na meg mikor fogsz már kigyógyulni? De túléltem. Lassan (talán) belejönnek. És az én dolgom, hogy ismertessem őket, hogy mit kell csinálni, ha netalán elájulnék, mert ez igenis fontos, ezt mindenkinek mondom! Nem szeretném, hogy én ájultan és leesett cukorral feküdjek a földön, ők meg bámuljanak kifelé a fejükből, hogy vajon most mit kell csinálni. Ezért remélem, hogy valaki meg is jegyezte, amit mondtam.

¹ piac=Visk főtere

² Cservaná Ploscsá = Vörös tér (ukrán)

Na ennyit a suliról, egyelőre. Amit még közölni szeretnék, csak annyi, hogy mivel anyuék nem voltak megelégedve ennyi felvilágosítással, elvittek Budapestre.

Körner Annához kerültem, aki nagyon jó orvos, csak kicsit furi a hangja, mintha folyton be lenne rekedve. Talán ha este sötétben horror történeteket mesélnénk és bejönne az ajtón ezzel a hanggal, akkor még meg is ijednék (nem tudok félni a horrortól). Akkor találkoztam vele először, mikor bejött az osztályra és mindenki kiköpte a rágót, ő meg ordibált, hogy hogyan képzeljük azt, hogy kórházban rágózunk, mert ő nem fogja nézni, ahogy megfúlunk a szeme előtt, majd rögtön azt kérdezte, hol van Ambrus Flóra? De amúgy nagyon kedves. És én vagyok az új barátnője.

Most kivételesen elmondhatom, hogy itt jó kórházban lenni (bár a spenót valahogy nem az igazi). Már abból a szempontból jó itt lenni, hogy én magyar vagyok és nem ukrán, tehát itt bátran beszélhetek magyarul. Tudok tisztán magyarul és viski tájszólással is (a kukorica az *málé*, a répa az *murkó*, a bab *paszuly*, a ló *lú*, no meg a következőket megértitek: *tángyér*, *tulipánt*, *csizsma*, *cseresnye*, *szíp vőgy*; mi nem be, hanem *bé* megyünk, de így lehet a legjobban kigyakorolni: *dögel az öker a göderben* és *nízi* magát a *tükerben*). Itt minden olyan barátságos! Valahogy más, mint otthon, lehet, hogy azért, mert itt minden szót értek, amit mondanak.

Itt vagyunk. Még szerencse, hogy hoztam könyvet, mert elég sokat kellett várni, ameddig felszabadult egy ágy, de végül mégis bekerültem. Barátságosak. Egész nap beszélgetünk, kérdezzetnek, hogy milyen nálunk, meg a szokásaink miben másak. Én is kérdezzetem őket.

Itt tízkor lenne takarodó, de megengedték, hogy tévézzünk addig, ameddig meg nem jön az első mentőautó (megmondom, furcsa feltétel). Tévéztünk is, meg rémtörténeteket is meséltünk (nagyrészüket az anyanyelviben³ tanultam), de tizenegy fele meg is jött az első mentőautó, úgyhogy nyomás aludni.

Alvásidőben és evéskor a szüleinket nem engedik be, de anyu ragaszkodott hozzá, hogy bejöjjön velem. Nem tudom, miért nem tud egy kicsit sem nélkülözni engem. Nem vagyok már olyan kicsi, hogy ne tudjak magamban lenni a kórházban. És ráadásul jól is vagyok már régen, és holnap haza is engednek, úgyhogy elég lenne, ha csak holnap este értem jönne, és kész. De ő nem mer egyedül hagyni.

³ anyanyelvi diáktábor

Hajnali HAT! Tűzők vérvételre. Kétszer kellett szűrni, úgyhogy lyukas a kezem, mind a kettő. Na de legalább kiderült, hogy nem vagyok lisztérzékeny (már csak az kéne, hogy ne ehessenek lisztet a cukor mellé). Este hazamentem, a többiek már vártak. Holnapután megyünk haza, úgyhogy addig még van egy teljes napom. Mire is használjam ki?

AZ ELSŐ PRÓBÁLKOZÁSOK

Minek is írjam feleslegesen le minden napomat? Innentől kezdve csak a fontosabb részeket írom.

Az április elseje nálam nagy bulit jelent, mert van egy csomó ötletem, és ezeket véghez is viszem.

A suliban már úgy kezdődött a nap, hogy mindenki kapott egy kis krétaport a fejére. Ha ezt meg akarod csinálni, mielőtt hazamennél április elseje előtt, ne hagyd, hogy kimossák a szivacsot, hanem csak forgasd meg krétaporban. Bolondok napján kicsit nyisd ki az ajtót és (lehetőleg nem észrevehetően) tedd a nyílásra a krétás szivacsot. Igyekezz nem kimenni az ajtón (tapasztalat)! Nagyon jó poén, főleg, ha valaki utolsónak jön, akkor már az egész osztály mulat (és ismeri a csínyt). Mivel elvem szerint ma mindenkinek el kell egy kicsit engednie magát (itt anyura gondolok), kipróbáltunk magyar nyelven egy másik dolgot is. Ötödik óra, már mindenki punnyadt, anyu ír a táblára. Két padosor van az osztályunkban, úgyhogy nagyon csendben helyet cseréltünk. Először anyu nem vette észre. Mikor már mindenki (a második táblára írásnál) visszaült a helyére, akkor már ránk szólt. Na de nekünk ennyi nem volt elég. Be akartuk csapni anyut, úgyhogy úgy tettünk, mintha nem hallanánk, amit mond, és csak eltátogtuk a szavakat, hogy elhitezzük vele: nem hall. Na itt már betelt a pohár, pedig még el akartuk játszani a méhes csínyt is (amikor valaki a hátsó padban elkezd zümmögni, persze előtte kinyitjuk az ablakot. Valaki – jelen esetben Zsuzsikára gondoltunk – visít, mert allergiás a méhcsípésre, el is ájul, vízzel kell ébresztgetni és lekísérni az orvosiba. Sajnos ezt nem próbáltuk ki). Anyu beszédte a naplókat, hogy beírjon mindenkinek egy egyest. Sorban írja is, mi meg szánakozunk, hogy nem kell azt olyan komolyan venni, bolondok napja van, legyen humora meg stb. Sorban megyünk a naplóért (miért nem szóltak a többiek?), mikor kinyitom, valahogy anyut elkapja a nevetés, mikor megnézem! Nem írt be semmit. Mi meg keseregünk neki! Most mondhatjuk az egész osztályra, hogy április bolondjai!

Még volt ma egy csíny: mivel a székek közepén van egy behorpadás, csak egy kis víz kellett meg egy párna. Ginának épp volt egy párnája, úgyhogy őt tréfáltuk meg. A bemélyedésbe vizet öntöttünk, rátettük a párnát. Jön a következő óra, mindenki feszült és mindenkit kerget a röhögőgörcs, de senki sem árulja el, hogy mi készül, csak nézünk Ginára (na meg ő miránk, mint a hülyékre). Bejön a tanár, egy „Jó napot kívánok”, és mindenki lehuppan a székre. Na képzeljétek, milyen röhögés volt ott!

Na de nem csak erről akartam beszélni, hanem arról, hogy a szüleim, nagyszüleim, keresztszüleim nem bírnak belenyugodni, hogy én ilyen vagyok, úgyhogy áprilisban elkezdtem járni Debrecenbe minden pénteken Jánoshoz és Zahoorhoz. Zahoor homeopátiás orvos, csak Magyarországon nem fogadják el az Amerikában szerzett diplomáját, de amúgy pakisztáni. János táltos (az olyan, mint a sámán, a magyar történelemben Attilának voltak táltosai, kifejezetten nem ló). Ő energiaátadással gyógyít engem. Már tudom, hogy három őrangyalom van. Azt is, hogy mindhárom ezelőtti életemben lány voltam, (az ember lelke addig születik újra, ameddig meg nem éli mindkét nemet, állatok lelke nem születik újra), és Magyarország területén éltem, 113 éves koromban fogok meghalni stb. Először nem is tudtam, hogy higgyek-e neki, de arra az álláspontra jutottam, hogy ameddig kezel, addig az ő pártján állok, de nem tudom teljesen elhinni, amit mond. Amúgy ezt elég nehéz megértetni egy keresztény – az én esetemben –, katolikus emberrel. Úgy gyógyít, hogy minden alkalommal telerajzolja a hasam jelekkel, és így fekszem egy órán keresztül egy ágyon, miközben a fejemnél és a lábamnál égő gyertyák vannak (no, de nekem van hajam is!). Látja az aurámat, a szerveim állapotát, belelát a fejembe is. Mikor ezt elmondta, és mivel mindig olyan dolgokat mondott, hogy volt miről gondolkodni, s ezek a gondolatok ékesszólóan hangzottak a fejemben, mint „ez meghülyült?” meg „már megint a nagy tibeti útja”, és mivel olyan dolgokat is mondott, amiket szerintem még ő sem hitt el, hát szó szerint szégyelltem a gondolataimat. Elég stresszes vagyok, bár ezt nem mutatom. Mivel szerettem volna palástolni a gondolataimat, megtanultam kezelni a stresszt, de annyira, hogy már a szervezetem nem is érzi, pedig nyilvánvaló hogy van bennem stressz. Ez egyrészt probléma is, mert a stressztől változik a cukrom, és ilyenkor furcsa módon nem érzem, hogy mi van a cukrommal.

Teljesen ki tudom üríteni a gondolataimat, úgyhogy János szerint jól tudnék meditálni. Apropó, a festéke nem jön le, és amikor a tengeren voltunk, elég ciki volt festékes hassal bikiniben mászkálni.

Látta, hogy értek a sporthoz, úgyhogy két futóversenyre is benevezett engem, amelyek közül egyiken sem vettem részt, mert mindig közbejött valami. Jenőnek megnyílt a harmadik szeme! Jól hangzik, na meg Ákosnak is. Ilyeneket mond. Persze nekünk lövésünk sincs róla, hogy mi az a harmadik szem. És mire leesik neki, hogy ezt el kellene magyarázni! Meg kijelentette, hogy Orsi tesómnak biztosan nem lenne a férje, mert látja, hogy milyen a természete. De ez tényleg igaz. Adott nekünk valami „Pívizet” amit ilyen szűrőn kell átengedni, egy forgatóba beletenni, és egészséges víz lesz belőle. Ez tényleg hatásos. A fia meg eldöntötte, hogy vegetáriánus lesz. Nem is tudom, talán tíz éves?

Zahoor meg egy másik produkció. Mivel nem beszél tisztán magyarul, és a kiejtést keveri a saját nyelvével, így beszél: „három godzsó egy napra”. Na de sajnálom is, mert a felesége nagyon sanyargatja szegényt. Én csak úgy hívom, hogy a sárkány-asszony.

Azt mondja, hogy neki otthon él az apja, aki cukorbeteg (de a beszédéből kiderül, hogy 2-es diabétesz, ezt még én is tudom. Az pedig teljesen más, mint az 1-es, ami nekem van, mert azt néhány esetben lehet gyógyítani), és ő szedte ezeket a godzsókat, amiket én, és teljesen kigyógyult, már csak kéthetente vesz be egy pár godzsót, és normálisan eszik. Nem akarom megsérteni, de a kétféle diabetes megkülönböztetendő!

Úgy látszik, hatásos a módszer, mert 2009. április 26-ra teljesen leszálltam az inzulinról. Megjegyzem, hogy jók a cukraim. Hátrány, hogy minden pénteken hiányzok a suliból, de ha ez a gyógymód segít, akkor megéri. Viszont mindjárt itt a tanév vége. Nem tudom, mi lesz az osztályzással, valahogy meg kell majd oldani nekik megint (csak nem nekem, ha-ha-ha).

Annyira jó, hogy minden pénteken láthatom Bettit meg Jenőt!

Nagyon sokat jártunk Debrecenbe, és egész nyáron jók voltak a cukraim (már csukott szemmel is eltalálnék Debrecenbe, és ha megkérdezték, hova megyek, automatikusan rávágtam, hogy „Debrecenbe kéne menni...”), de amikor elkezdődött az iskola, akkor egyszer csak óriási cukraim lettek. Már semmi sem tudott rajtam segíteni. Még tengődtem egy darabig, de ez már csak olyan volt, hogy „Higgyed bolond, ég a Tisza (by Dolce Zsuzsanna)”. Ittam a „Zahoor-féle lötyyöt”, ami azon alapszik, hogy homeopátiás készítmények cseppjeit beleöntöm fél liter vízbe, és időnként meghúzom.

Evvel kapcsolatban egy vicces eset: ahogy a fiúk szokták, mindig kérnek valakitől vizet torna után. Na én még nem voltam bent, és a lányok mondták, hogy Józsi ivott a gyógyszeres vízből. Rá is kérdeztem, mire

ő is kérdéssel válaszolt: lesz valami bajom tőle? Hogy legyen benne valami poénos is, mondtam, hogy lehet, egy gyomormosással megússza, de lehet, hogy cukorbeteg lesz, majd egy kis idő múlva meglátjuk. Látnotok kellett volna az arcát! Tényleg bevette!

Még jártam egy ideig Jánoshoz, de már húszas cukraim voltak megint. Nem ettem szinte semmi szénhidrátot, csak húst és zöldségeket, nagyon sokáig. Nem akartam mondani anyuéknak, hogy tegyetek már vissza az inzulinra, nem bírom tovább, mert én vagyok az ő erős lányuk, aki kibír mindent, és nem panaszkodik. Jelzem, nem vagyok depis, csak nagyon magasak az elvárásaim magam felé. Na de ez még csak az enyhébb része, majd még jön a csili!

EMILIA ÉS LENUR MÓDSZERE

Mikor már látták apuék is, hogy semmi értelme tovább Debrecenbe járni, akkor volt egy kis pihenő, kb. két-három hét, amikor már csak arra kellett odafigyelnem, hogy ne egyek szénhidrátot. Amikor párolt zöldségeket vittem az iskolába kajának, akkor biztos azt hitték, hogy „Olyan hülye vagyok, mint hat pár rendőrcsizma (by Dolce Zsuzsanna)”. Nagyjából látható volt, hogy már csak annak köszönhetem, hogy még élek valahogy, hogy úgymond egy húron pendülök a halállal. Na és ekkor betelt a pohár. Tudtuk, csak egy értelme volt Jánosékhoz járni: tudom, hogy lesz még egy tesóm, és ő is lány lesz, de ez egyelőre titok, csak én tudom és apu meg anyu.

Apu hallott valamit egy új gyógymódról, már megint. Jó sok beszélgetés után úgy döntöttek (Ők. Azért már meg ne sértődjenek, hogy részt akarok venni a saját életemben. Eddig csak annyi volt a szerepem, hogy én voltam a kivizsgálónivaló meg a tedd ide-tedd oda játékszer. Az embernek 13 évesen már illik tudni, hogy mit fognak csinálni vele, meg hogy ez neki pászol-e. De én világbékét akarok), hogy elvisznek Kijevbe. És nem sokkal ezután már indultunk is.

Több, mint 900 km az út oda, és még vissza is kell jönni. Nagyon fárasztó! Főleg mert októberi fagyok vannak, és ezt elég nehéz túrni részemről, mert én vagyok a fagyosszent, még a radiátor mellett is fázok, főleg ha rosszul érzem magam.

Na de most Kijevben vagyunk, miszerintünk reggel hat, autóban aludtam, fáradt vagyok, és még wc sincs az autóban. Előttünk van egy Mosó-

medve nevű bolt, oda most hozzák a kenyeret, mit ne mondjak, ide érződik a friss kenyérillat, és én még csak rá se nézhetek a kenyérre! Na ehhez még adjatok valamit!

Kis (végre valami jó!) várakozás után bejutottunk Lenur valakicsodához. Ősz hajú, oroszul beszél, gyorsan beszél, alig értek valamit. Egy gyors egészségi állapot-felmérés szemre, aztán rákapcsolt valami gépre, ami a szívverésemet mutatta. Szerintem szemre is elég jól láthatta, hogy pocsékul nézek ki, és így is, úgy is elküldött volna, és el is küldött valami vizsgálatra. Nem tartott nagyon sokáig. Addig kérdezősködhettem legalább, ameddig tartott a vizsgálat. Kiderült, hogy ez a Lenur akárcicsoda ilyen nyavalyákkal foglalkozik, mint az enyém is például, csak én vagyok az én betegségemben a kísérleti nyuszi. Valami úrhajósokat is edzett, vagy mi.

Bravó! A vizsgálat szerint is szuperül vagyok. Á' má' hogyne!

A vizsgálat után visszamentünk Lenurhoz, és hablatyoltak egy csomót. Már arra gondoltam, hogy mikor szűnnek belém egy tűt. Végül Lenur hozzám is elkezdett beszélni valamiket. Arról volt szó, hogy egy diétát kell végigcsinálni, ami 21 napos (miért nem fordít senki pontosan?), és ehettek majd krumplit, meg kásákat, meg mindenféle leveseket, meg pudingot. Én csak bólogattam, mert ha ennyivel megúszom, akkor helyben vagyunk. Még egyszer megkérdezte, hogy jó lesz-e, én meg bólogattam. Még nem tudtam, hogy miről is lesz szó. Végül valami dobozokat szedett kifelé egy szekrényből, de ezzel nem is foglalkoztam, csak az zakatolt a fejemben, hogy én még ilyen jó diétáról nem hallottam. Kérdezgettek ott valami ízekről meg minden ilyesmiről, az én válasszom meg csak annyi volt, hogy „aha, persze.” Mert ha én egyszer elgondolkozok, akkor nem figyelek semmi másra. Aztán apu perkált. Megszámoltam, mert minden ilyesmit megszámolok, hogy annyit fizettünk, mint egy Zsiguliért! Az ilyen kaják (amúgy úrhajóskaja, mint később megtudtam) sokba kerülnek! Ja, meg még valami gyógyszert kell majd, hogy szedjek, aminek darabja 50 dollár! Nem viccelek, 50 dollár! Én vagyok a legdrágább gyerek a világon!

Ennyi volt a procedúra, mentünk haza. De elég kitalálni Kijevből! 53 km-en keresztül bolyongtunk a városban, átmentünk a hídon aztán visszajöttünk rajta, mire végül kitaláltunk. Röviden: keringtünk, mint gólyafos a levegőben. Jelzem, hogy kirakhatnának a fővárosba néhány táblát az ilyen tájékoztatlanoknak, mint mi! Ja és Andrea (GPS) is meghalt, úgyhogy mentünk, amerre vitt az út.

Na de mikor én megtudtam, hogy miről is van szó valójában! Szóval ez egy porkaja (olyan, mint a babatáp), vízzel kell feloldani, nem ehettek

semmi mást ezenkívül 21 napig, még egy kekszmorzsát sem, SEMMIT! Meg kell hogy egyem a napi adagot, ami két kanál (hahaha), na meg ihatok vizet. Van csibelevetem, gombalevesem, meg kásám, meg forró csokim, meg valami italom, persze ez mind por. Az undibb részét nem is említem.

Vasárnap hozzákezdtem. Mikor reggel megízleltem, akkor azt mondtam, hogy én inkább semmit se fogok enni 21 napig, minthogy ezt! Lenur szerint pár nap múlva nem is leszek éhes. Az én első gondolatom az volt, hogy mi lesz addig. No, most már első kanálra megmondom, hogy már nem vagyok éhes!

Ebben az egészben annyi a jó, hogy egész nap nézhetem a tévét. Csak most veszem észre, hogy mennyi kajás reklámot mutatnak. És most a Paprika tévét nézem, ahol csupa főzős műsor megy. Érdekes, hogy ha látom, hogy főznek, nem tör rám az éhségérzet.

Tegnap voltunk Emiliánál (jóval idősebb nálam, de tegezem) Izán (I3A). Őt is Lenur ajánlotta. Ő egy olyan kezeléssel foglalkozik, amit meg sem tudok pontosan nevezni, de talán mágneses rezonanciás kezelés a neve. A lényege, hogy négy órát kell feküdni egy gép alatt minden nap, megszakítás nélkül. Elmentünk, és mire megtaláltuk a házát, este hét óra lett. Remélem, ki tudjátok számolni, hogy meddig voltunk ott, és a kijevei időszámítás szerint az még egy órával több!

Még mindig iszom a Zahoor-féle lötytyöt, de még nem teljesen jók a cukraim. Azért lényeges különbség van húsz és kilenc között.

Ma hétfő van. Elköltöztem Erzsike mamánál, mert egy kicsit zavart, hogy esznek előttem, de nem különösebben. Végül is, ezt anyu mondta, és nem én, így is beleegyeztem, de csak azért, mert nem akarom, hogy felváltva kelljen a kamarában enniük, hogy én ne lássam (ez mire jó?). Mondtam anyunak, hogy nekem jobb, ha látom, hogy mit esznek. De nem hallgatott rám. Azért így mindenkinek jobb. Mama meg nem egy nagy evő. Úgyhogy egész nap fekszem a garnitúrán és tévézek. Úgy utálom azokat a nyálas sorozatokat! Amiket én szeretek, azok a krimik, a Barátok közt, a tehetségkutatók, meg a humoros műsorok. Na meg a Dr. House.

Igaz, kiskoromban anyuval néztem a szappanoperákat, még az egyes szereplők nevét is mondtam kétévesen, például Kosziármándu (Jose Armando az Esmeralda-ból), meg minden ilyenek. No, de ha nem vagyok Emiliánál, most is megnézem őket.

Már eltelt egy pár nap, és most derült ki, hogy mama csak fél adagokat adott nekem. Az benne a szörnyű, hogy az csak egy kanál, és nem vagyok

éhes. De azért ne próbáljátok ki, csak ha tényleg nagyon nagy szükségetek van rá. Úgyhogy átálltam a két kanalas, vagy ha jobban tetszik egészséges Nutritional diétára. Nem haragszom ezért mamára, mert így legalább lehet egy kis teltségérzetem.

Ugorjunk, mert nem akarok minden napot leírni. Már eltelt 8 nap. Otthon vagyok. Szerkesztettem egy naptárt 21 nappal. Már nyolcat áthúztam belőle és minden nap így fogom áthúzni őket (balról jobbra keresztbe), de csak este, mert akkor valahogy gyorsabban telik a nap. No, és végre hozzájuthatok a komputerhez, és egész délelőtt gépezek, mert anyu a nagy hasával tanítani jár az iskolába. És táncon Illés (ezt anyu mesélte), mivel arról beszéltek, hogy anyunak babája lesz, bevágta, hogy akkor jó, mert már éppen szólni akartam Vicus néninek, hogy álljon le az evéssel, mert kezdi elveszteni az alakját.

És találjátok ki, hogy mit csinálok a gépen! Hát recepteket nyomtatok és raktározom őket. Miért is ne? Nem árt az embernek előre betervezni, hogy mit fog enni, ha majd mindent ehetsz. Jelzem, hogy ezzel nem bajlódok sokat, mert gyakorlatilag bármit megeszek.

Megint ugrunk. Már letelt a három hét, visszamentünk Kijevbe. Nem kellett várni, bementünk az orvoshoz, elküldött vizsgálatra, kiderült, hogy szinte semmi nincs a szervezetemben (mármint ártó anyag, ha a kaját nem számítjuk). De azért azt mondta, hogy még 21 nap.

Azelőtt erről szó se volt! Már nagyon beleéltem magam abba, hogy nemsokára ehetek, mert erről a diétáról van egy két hetes levezető diéta. Amúgy meg már két hete leálltam a Zahoor féle löttyel.

Sőt nagyon is beleéltem magam, mert már az orvos szobájában is alig bírtam visszatartani a könnyeimet. Nem vagyok síró, de amikor sírok, akkor már nagyon betelt a pohár. Végül is nem sírtam el magam az orvos szobájában, de amikor a folyosón voltunk, én leültem, ameddig apu bement vizsgálatra, és amikor már nem bírtam cérnával, eleredtek a könnyeim. No, de nem baj, mert én mindig mindent kibírok. Valahogy ez is menni fog, talán.

Megszoktam, hogy utazáskor mindig eszünk az egyik benzinkút kajáldájában. Most azonban ott csak forró vizet vettünk a porkajámhoz. Az meg nagyon bosszantó, hogy anyuék sem esznek.

Amúgy meg Lemberg felé javítják az utat. Ha haladt az a sor 20-szal, akkor sokat mondok. Borzasztó hosszú volt az út hazafelé! Ja, és a hágón olyan hó esett, hogy alig lehetett vezetni, pedig még nincs is tél!

Mikor hazamentem, rögtön Emiliához mentünk, mert nem telhet el 24 óránál több idő a gépkezelés nélkül. Mikor Emiliától hazaértünk, mindenki rögtön kérdezősködött, hogy mikor ehetek már rendesen. Mondtam, hogy még 3 hétig kell diétáznom, és mindenki ledöbbsent. Egész nap azt hallgattam, hogy micsoda egy kínlódás ez nekem, meg minden, de én csak leültem a Pokol konyhája elé és hallgattam.

Nem nagy dolog kibírni ezeket a nem evéseket, ha sokat gépezek. Csak az a baj, hogy skype-olnék, de nincs kivel, mert mindenki az iskolában van! Nem baj. Legalább írok valamit, mert nem nagyon irkáltam már napok óta. Betűhiányom van. Most is csak úgy repülnek a billentyűk az ujjam alatt. Mikor ihletet kapok, alig lehet felállítani a géptől. Én csak úgy szeretek a könyvemen dolgozni, hogy ha maguktól jönnek a gondolatok.

Biztos vagyok benne, gondolatok már arra, hogy miről tud egy 13 éves lány ennyit írni. Hát megmondom, van miről. Lehet, hogy úgy gondoljátok, nincs sok tapasztalatom az életről, de igenis van! Különben nem írnék könyvet.

Sok felnőtt azt hiszi, hogy a tiniknek fogalmuk sincs, mit csinálnak, meg hogy kellesz-e ez a sok hülyeség nekik, de megmondom, bár én is tini vagyok, kellesz. Ugyanis a hibáiból tanul az ember. Egyszer sorban csúsztam le a felfújtt csúszdán, még kisebb koromban a vidámparkban, és egy borzasztóan fájó seb lett belőle, többet sem csináltam ilyet, csak úgy mondom. És még tudnék egy csomó példát arra, hogy miből tanulunk, meg miből nem, de szerintem felfogtátok.

„Szóval diétázom. Igen, még mindig”. Nagyjából minden tájékoztató jellegű beszélgetést így fejeztem be, mikor beszéltem valakivel. Mert mindenki megkérdezte, hogy mikor ehetek már normális kaját. Csak ehetek valamikor. És az a helyzet, hogy elég lassan telik az idő.

Ugrunk. Letelt a 42 nap, már a levezető diétán vagyok, voltam Kijevben már megint, és eddig elég jók a cukraim, bár még csak sóltan zöldséglevest, reszelt répát és reszelt céklát ehetek. Holnap már ehetek greckát (hajdina) is és zabkását, meg árpakását, meg kölest, meg búzakását, meg tejtermékeket is, de csak lassan, kis adagokban. Mikor lesz már holnap?

És megettem az első normális kajámat, amitől magas lett a cukrom. Hát ez van. Megint vissza a „nem normális, de már megszokott” állapotba, amit 42 napi nem-evéssel próbáltam kikerülni, de sikertelenül. Hát még mi lesz, amikor ehetek húst is, azaz két hét múlva! Most úgy csinállok, mint, ha nem tudtam volna előre, hogy ez lesz, pedig tudtam, mert az 1-es számú diabetes nem gyógyítható! És a hangsúly a NEM-en van! De én azt mon-

dom erre, hogy legalább egy pár lappal több lesz a könyvemben. Ilyen dolgokban nagyon fontos az, hogy optimisták legyünk, mert másként nagyon hamar depis lesz az ember.

Megint ugrunk. Már mindent ehetek, de valahogy nem vagyok éhes, csak első nap voltam, mikor Miminek volt a névnapja. Meg is ettem egy szelet sonkát, meg két szelet sajtot egy fél szelet nagyon vékonyra vágott fekete kenyérral. Megszállt az ihlet és írtam egy verset, mert a diétám miatt elcsúszott a disznóvágás, csak hogy én is ehessenek. Ne nagyon röhögjete ki, jó?

KAJÁT!

*Diétába feledkezem,
Jó könyvekbe temetkezem.
Számolok a naptáramon,
Elfeledném nagy bánatom.*

*Disznóvágás elnapolva,
A sok kaja elpakolva.
A konyhába nem mehetek,
Szagokat nem érezhetek.*

*Sült krumpli és dupla hotdog,
Csokis süti, távolodtok.
Ennék, bárcsak megtehetném!
Diétámat elfeledném.*

*De majd egyszer, egy szép napon
Pocakomat telerakom.
Felhajtom a limonádét,
Jobbat én most nem kívánnék.*

*Karácsonyra rendben leszek,
És ezért most sokat teszek.*

Tudom, tudom. Nem is látszik rajtam, mi? Mikor megírtam és elolvasták, legalább tíz másolat készült belőle. Hál' Istennek csak családon belül. Nem is tudtam, hogy ennyire menő vagyok. Nyugtatóképp: nem leszek költő, csak írni fogok.

Karcsika szerint nem orvosnak, hanem szakácsnak kellene menjek. Oké, az egy dolog, hogy jól sütök-főzök, de azt otthon úgyis meg kell csinálni, úgyhogy maradok az eredeti tervnél. Mondtam neki, hogy nem lenne valami jó térítő.

Gondoltam, hogy nincs sok értelme belevágni ebbe a diétába, és nem úgy lett már megint, ahogy mondtam? Anyuék újra kiterveltek valamit, úgyhogy nem sok pihim volt, de legalább út közben már ehetek. Szerintem ennek se lesz sok értelme, mert már megint 15-22-es cukraim vannak csak úgy. Majd meglátjuk. Legfeljebb pár oldallal több lesz a könyvemben.

Reök bácsi arcképe

RÁOLVASÓ

(Pák Diánának)

*Izzik az üszke
Ős lobogásnak
Zárt soraidban
Megbabonáztak
Szétkeni vásznán
Álmod az ének
Szent születése
Benned a szépek*

*Fürdik az ajkad
Dús kegyelembe
Varázsígéd most
Zúg a fülemben
Hullik a könnye
Égi világnak
Bárhova mégy is
Itt hazavárnak*

A FOGOLY

Figyelj, szörnyen lusta voltál, ezt be kell látnod. Ehhez a hitnek semmi köze. A fogoly létezik, ezt te is tudod, és a szerencsétlen etetése helyett inkább kételkedni kezdél abban, hogy ott van a padlódeszkák alatt. Karácsonykor rágcshaltott pár túlevelet, de ennyivel még egy hadifogoly sem élte túl. Miattad kell huszonhárom éve kiszáradt bogártetemeken élnie.

...Kegyetlen vagy. És még te panaszkodsz, hogy kevés a fény?! Addig örülj, amíg sötét van, mert a sötétségnél demokratikusabb intézményt nem találsz. A fényben majd te magad kerülsz napvilágra, a hunyorgó szemek mérlegére.

Menj el a foglyod családjához, és mondd nekik, hogy meghalt a fiuk. Vietnámban van a szülőháza, a legvadabb dzsungelokban, ahol a nappalokat az éjszakákkal félelem köti össze. Vidd el a hírt, hazudj nekik, mert a valóság ma is vérfagyasztó neurózis. Aztán meghívják vacsorára, te pedig ülj le az asztalukhoz és egyél. Edd meg a rizst és a kígyó ízletes húsát, egyél meg mindent, amit ő is ehetne, ha máskor és másként született volna. Ha eleget zabáltál, akkor hazatérhetsz.

Lásd, minden meg van írva. Nyugodt lehetsz. Nem ez az első, és nem is az utolsó álom, ami egy kicsit analizál. Ezért most ébredj fel. Nyisd ki a szemed és szegezd a padlódeszkák közt beszűrődő fényre. Hidd el végre, létezik a fogoly.

ÉN

...bevallom, lesújtó, de a továbbiakra nézve meghatározó hatással volt rám, hogy láttam mások nyomorát, vagy elfuserált életét. Ez nem mentegőzés, mert most csak magamra gondolok. Ha nem is vagyok kibékülve, de tisztában vagyok magammal. A szülői ház, mint egy burok védett engem mindentől. Hagyott alkotni, amiért hálás is vagyok, de a városig kellett eljutnom, hogy tudatosuljon bennem: a világot nem csak a nevetés görgeti. Addig nem hittem volna, hogy a szép és kedves gyerekek élete pocsék is lehet. Igazságtalan, gondoltam, de megoldást nem találtam. Ezzel az igazságtalansággal pedig addig éltem együtt, míg sajátos „megoldásom” is ésszerűtlen, önző és kegyetlen lett, ami értelemszerűen az én vesztet is okozta. Talán rosszkor voltam rossz helyen.

TE

...más vagy, mint én. Te a valóság talaján két biztos lábbal álltál, és nagyon sajnálom, hogy tetteimmel mégis elgáncsoltalak. Mikor megtapasztaltam, hogy minden pokoli vágyamat reménytelenségbe tudom burkolni, és minden nyomasztó festményemben én vagyok a sarokba szorult sötétség, akkor jöttél te.

És csak most jöttem rá: nem a személyiséged, nem lelked finomságai, nem saját magad voltál vágyaim tárgya. Engem a nemvárt nőiség özöne ejtett rabul, amit – szerencsétlenségedre – éppen te testesítettél meg. Így hát magadat ne hibáztasd, és gondoldj arra, hogy szükségszerűen történt minden. Ha úgy könnyebb, betegnek is nevezhetsz, mikor felőlem kérdeznék.

Ő

...sokkal jobban érdekelt mindig, mint bárki más valaha is. Néhány osztálytársával jött hozzám a festő szakkörre, és mikor először megláttam az arcát, már tudtam, hogy álmodni fogok vele. Csak álltam, ő pedig a nyakamra lehelt, majd az államba mélyesztette fehér kis fogait. Rendkívüli harcban önmagammal, de visszautasítottam. Azon a reggelen megfogadtam, hogy nem mérlegelek, mindig csak a tiszta tekintetét keresem. És attól kezdve ez a kis félárva állandóan izgatott. A szobájában látott pentagram és a sok furcsa kellék nem ijesztett meg. Inkább távoli, de különtségében rokon léleknek éreztem őt általuk. Persze elkerülhetetlen volt a lebukás. Most már belátom, az ő sorsát is megpecsételtem felelőtlenségemmel. Egyszer azt találtam mondani neki, hogy az anyja valahol odafönt várja őt. Így lett az én áldozatom.

CSEH SÁNDOR

AKÁCFÁK ALATT (14.)

Azon a napon, amelyet már a leveles, virágos, május éjszakája követett, nagyon emlékezetes dolgok történtek a községben. Az iskolások örömeire a Bikaólbán egy olyan dokumentumfilmet vetítettek, amely már színes volt, ingyenes és kötelező. Címe: Az orosz csoda. A Bikaól közönségének nagyobb része kellőképpen csodálta is a produkciót, csak néhány csintalan természetű ifjú pionír bujkált a lócák alatt, mert az előadás nem tudta lekötni figyelmüket. De alapjában véve, aki odafigyelt a vászonra, az néhány szót még meg is értett belőle. Laci nagyon igyekezett az odafigyeléssel, és minden percben várta a cím által megígért „csodát”. Igazi mozgóképen láthatta végre Hruscsov elvtársat, akinek a beszédét a kongresszus viharos tapssal jutalmazta, és láthatta, hogyan jutalmazza ő is érdemmel és csókokkal a minisztereit és a legkedvesebb kolhozelnökeit. A színes film legszebb képei azonban – s ezek láttán fel is hördültek a nézők – egy tündéri tavon úszkáló hófehér kacsák, és a karámban moslékért tülekedő kolhozmalacok voltak. Amikor véget ért a film, sok gyerek még ülve maradt, s ezt kiabálta: „Várjatok még, a csuda még csak most jön, la!” A többségük persze megértette, csodák ha léteznek is, nem a Bikaólbán fogják őket meglátni.

Az április szép narancsvörös alkonyattal búcsúzott. A napi tizenkét órás munka után az emberek megmosakodtak, ki-ki elköltötte a maga kis vacsoráját, majd kiültek a házak elé, hogy az akácok alatt a jó esti levegőben nagyokat hallgassanak, vagy hosszan, csendesen beszélgessenek egyszerű életükről. A felvégi fiúk, miután végeztek a szokásos napi futballal, szintén a lócákon, vagy a kerítések tövében kötöttek ki egy kis elalvás előtti beszélgetésre. Lábaikon tinktúrafoltok és kötések díszleptek, amelyek a régi és az újonnan szerzett sérüléseikről tanúskodtak, s gazdáik azokra még büszkék is voltak. Jó volt érezni a májusra váró esti szürkület meghitt hangulatát, a békésen tereferélő falusi közösség felől áradó nyugalmat. S ekkor az egyik kapualjban halkan, félénken megszólalt egy harmonika. Mindenki érdeklődve fordította a fejét a hang irányába. Elemér volt az, a katonaságból nemrég hazatért legény, aki a hároméves szolgálat alatt tanult orosz

csasztaskákat próbálgatta játszani. Amikor észrevette, hogy a népet nem zavarja, sőt szívesen hallgatják, szélesre tárta a hangszerét, s az ujjáival nagyobb hangerőre ösztökélte a baján gombjait.

– Magyarat játsszál, Elemér! Magyar! – kiabálták többen is, ő pedig boldogan rázendített az Akácós útra és a többire. A felvégi fiúk közül egyedül Pityunak volt harmonikája és némi tehetsége a zenéléshez. Társult is nemsó-kára, s ekkor már két baján szolgáltatta a térzenét. Igaz, a Pityué kissé rozoga volt, a magas „C” nem adott hangot, csak sziszegett, akár a liba. Ilyenkor ő éles füttyével helyettesítette a hiányzó hangot. Egy másik hiányzó gomb helyébe pedig aszpirintablettát épített be, de ennek előnye is volt, mert fejfájás esetén bekaphatta a zenész. A melódiák egymást követték, és többeket is kicsalogatták az akácfák alá. A jó hangú lányok, fiatalasszonyok sem tudtak ellenállni a fülbemászó dallamoknak, és rázendítettek. Úgy sem énekeltek ilyen jót a fonóba járások ideje óta. A fiúk a kerítés deszkáin dobolták a ritmust, s hamarosan ki mezítláb, ki pedig papucsban, vígan járta a csárdást, a keringőt és a foxot. A kocsma felől legények érkeztek, erőtől duzzadó, makkegészséges fiatal emberek. Sör híján elég volt nekik egy-két pohár hideg rizling is, hogy levezessék a hajnaltól összegyűlt feszültséget, s kellemesen lazítva vidáman társalogjanak, viccelődjenek. Most megálltak az út szélén és meglepetten szemlélték az éneklő és táncoló szokatlan gyülekezetet.

– Mi van ezekkel, la? – tán meg vagynak híjva? Ez látszott az arcukon. A „meghijás” a faluban a lakodalomba való meghívást jelentette, aminek mindig örültek a meghívottak. A legények összenéztek, közelebb léptek, aztán ez az egész szabadtéri bál máris a gátlások nélkül, önfeledten mulató fiatalság egyik nevezetes eseményévé változott. A szünetek csendjében, a fülemülék csattogásait, a Kis Tisza felől a békák kórusa kísérte, s az orgonák, jázminok és a frissen kaszált füvek bódító illata vetekedett a legjobb illatszerekkel. Május éjszakája volt. Mindenki boldog volt és kacagott. Kacagott a Hold is a vidáman kacsingató csillagok között.

Az iskolában végre lezajlottak a vizsgák, a felvégi fiúk felsőhajtottak. Különleges terveket nem szövögettek a nyárral, hiszen Badaló maga volt a nyár és a nyaralás. Közös terveik azonban, amelyekről már kora tavasszal beszélgettek, akadtak bőven, s már alig várták az időt, hogy elérkezzék a cselekvések ideje. Ott volt például az úszás kötelező elsajátítása, majd az úszóversenyek lebonyolítása, megszervezni egy próbaháborút, vagy hadgyakorlatot a szovjet háborús filmek mintájára, nyélbe ütni az idei Alvég –

Felvég futballmérkőzését, titkos, fürdéssel és fagyaltózással egybekötve biciklis kirándulás Beregszászba, és még sok egyéb.

Elérkezett az a nap is, amelynek a reggelén Hermus, az úszómester, vizsgára kísérte a félig-meddig megszeppent, majd húsfőző társaságot. Szülői engedélyt senki nem kapott, mert hiába is kért volna. Laci bízott is magában, meg nem is. Már előre aggódott, hogy mi lesz, ha esetleg a lábai hiába fogják keresni a meder sáros, ám biztonságos fenekét, mint ahogy a Kistiszán szokta. A Cigánygödör más. Ott öt-hat méteres mélység fog tátongani alattuk, és ha valakit elhagyott a hite és az ereje, azt könnyörtelenül elnyeli a tó, de majd még Hermus is besegít ebbe. Két dolgot azonban megjegyzett az apja szavaiból, és ezek némileg bátorították. Az első: az ember nem úgy úszik, mint a kutya, maga alá hajtva a vizet, hanem zárt ujjakkal oldalra tolja. Ezt ki is próbálta már, de még nem volt tökéletes. A másik tanítás így hangzott: gyáva népnek nincs hazája! Eltökélte magában, hogy ő bizony nem lesz gyáva, és ezt be is fogja bizonyítani. Csak azért is átússza azt a vizet, kerüljön akármibe, akár az életébe is.

A parton az első diófánál, a tó legkeskenyebb részénél, felsorakoztak hát a fekete gatyás, kopasz fiúk, hogy bebizonyítsák: megilleti őket a „felvégi pulya” cím. Hermus kiadta az utolsó parancsait és tanácsait.

– Egymás mellett, egy vonalban ússzatok mind, de úgy, hogy egymást ne zavarjátok! Csak előre, a másik partra nézzen mindenki, és nem kell versenyezni. Én úszok utánatok, de senki ne nézzen hátra, és senki ne forduljon vissza. Amit mondtam, megmondtam. Ha valaméköttök megijed, akkor ússzon gyorsabban, oszt akkor hamarabb partot ér, másképpen lenyomom. Améköttök életrevaló, az átússza!

A kemény szavaktól a hideg is kirázott egyeseket, de az állóvíz kellemes, langyos volt, s attól felmelegedtek, felbátorodtak. Laci a sor középső részénél várta a jelet az indulásra, Pali és Dugó között. Hermus várt, amíg mindenki megmártózott és a teste átvette a víz hőmérsékletét. Ezt nagyon helyesen tette. Ezután meglepően kedves hangon azt mondta: – Most meg nyugodtan induljatok! Laci előírás szerint ráhasalt a vízre és könnyedén haladt előre, de kíváncsi volt Dugóra, és oldalra pillantott. Ezt rosszul tette, mert rögtön lenyelte az első korty vizet, pedig nem is volt szomjas. Dugó már két nyelésen is túl volt, de aztán okosan bezárta a száját, és az orrán át nagyokat fújtatott a saját maga keltette hullámokra, mint egy víziló. Pali hosszú, sovány teste deszkaként úszott a vízen, és egykettőre elhagyta a társait. Lábaival azonban olyanokat csobbantott a felszínen, hogy a mögötte igyekvők arcát elborították a hullámok, és egy ideig

nem merték kinyitni a szemüket. Laci szeretett volna Dugóval törődni, de ő maga is bajban volt. A táv felénél úgy érezte, hirtelen fáradni kezd, rohamosan hagyja el az ereje, és mintha egy métert sem haladna előre. Jobbnak látta hát, ha nem figyel senkire, mert csak a Hermus fenyegetése járt az eszében. Minél jobban félt, annál gyengébbnek érezte magát. Kétségbeesetten kínlódott, és közben gondolkodott. Alatta van az a szörnyű mélység, és csak saját magára számíthat. Ha belefúl, nincs vakáció, nincs több meccs, nincs semmi. Hogy fog sírni az anyja, ha megtudja! Nem! Ezt mégsem hagyhatom, inkább azért is átúszom, nem akarom, hogy sírjon. Ahogy erre gondolt, csodálkozott saját magán, hogy mennyire elszánt, mennyire kitartó. Ilyen egy vagány, a badalói Felvégen nevelkedő gyerek! Mintha már közeledne a part. Mélyebbeket és gyorsabban lélegzett. Ez mintha erőt adna. Mit mondott az apja? Nincs hazája! Oldalra tolja....! ...nincs hazája! Valaki megszólalt előtte. Pali volt az, és térdig érő vízben állt.

– Állj már fel. Leteheted a lábadat – mindjárt ütközik a parttal.

Most már semmi kétség, tudok úszni! Másképp hogy sikerült volna! Körülnézett, és azt látta, majdnem mindenki partot ért már, vagy most mászik kifelé köhögve a szárazra, egyedül Dugónak maradt még pár métere. Hermus mellette úszott, jobb kezét a hasa alá téve.

– Látod? – Mondta neki, miután kievickéltek a mély vízből. – Ha nem vóna olyan nagy a fejed, te is jobban bírnál, de téged a’ húz lefele la! Na most, pulya, pihenjete, oszt akkor úszhatunk visszafelé. Azzal Hermus lustán elnyúlott a fűvön.

– Visszafele? – arról nem volt szó! – kiabálták mindannyian.

– Nem úgy van a’! – mondta Hermus komolyan. – Aki adjon Istent mond, mondjon fogadj Istent is! A paraszt má ilyen. Ezt is tanuljátok meg!

Mese nem volt. Senki nem akarta szégyenszemre gyalogolva megkerülni a tavat, inkább nekivágtak. Hihetetlen volt, mennyire bátrabban és gyorsabban úszott már mindenki. Elmúlt a félelem, megjött az erő. Dugóra sem lehetett már ráismerni, szinte egyet sem nyelt. Laci még azon a délelőttön négyszer úszta át a félelmetes Cigánygödört, és másnapra már azt tervezte, meghódítja a tavat a szélesebb részénél is, a második diófánál. Egy heti gyakorlás után, miután elsajátította a hátton lebegést, a gyors- és hátúszást, minden nap birtokba vette a Cigánygödör közepét. Már a libákkal versenyzett, és ez azt jelentette, hogy „leigázta” a tavat, sőt barátok is lettek már. Mindez nagy önbizalmat adott neki. Na – gondolta – földön járni tudok, vízen úszni tudok, sőt még alatta is, már csak a levegőt kellene meghódítani. Az egy kicsit kemény dió lesz, de úgy tartják, csak a kezdet nehéz.

A felvégi pulyák kamasz fiúkká cseperedtek erre a nyárra, olyannyira, hogy a szüleik már rájuk bízta a tehenek legeltetését, így nem kellett fizetni a csordásnak sem. A cowboy szót még senki nem ismerte, de mégis minden tehénpásztornak volt fegyvere – egy parittyá. Ha valaki csúzlinak hívta volna, ki is csúfolták volna a „kényes” beszédért. A parittyások között voltak „mesterlövészek” is. Egy ízben, amikor Laci a cinteremben járt, arra lett figyelmes, hogy egy alvégi fiú, Béci, a verebeket parittyázza. Nem is hagyta szó nélkül a dolgot.

– Hát te minek lövöldözöl a verebekre? – kérdezte. És pont itt, a cinteremben? Bántottak azok téged?

Béci elhúzta a száját.

– Itt van belőlük a legtöbb. Csak nem tán szent verebek ezek?

– Ha annyira lövöldözhetnél, gyere inkább, lőjünk célba a Nagy Nyárfánál, jön Dugó is.

Így történt, hogy a három lövész, gömbölyű kavicsokkal és konzervdobozokkal felszerelve elfoglalták a tüzelőállásokat a Kis Tisza közelében. Dugó is, Laci is jól bánt a parittyával, de hogy ez a Béci mit tudott, az bámulatos volt. A kétágú nyelet ferdén tartotta, és a lövései egytől egyig célba találtak. A veréb-nagyságú rögöt is képes volt úgy eltalálni, hogy az apró darabokra hullott szét.

– Hát te egy mesterlövész vagy! – mondta neki Dugó irigykedve. – Hogy csinálod? Taníts meg minket is!

– Így kell, la – mutatta Béci –, ahogy a németek csinálják a moziban. Azzal, szinte célzás nélkül, mellmagasságból tüzelt.

– Ha te ilyen pontosan lősz – jegyezte meg Laci –, akkor azt valami okos célra kellene felhasználni. Eszembe jutott valami.

– Ez má’ megint kezd – bosszankodott Dugó. – Ha kísérletezni akarsz megént, én má’ itt sem vagyok, úgy tudd meg!

– Ne sírj már mindig te, pelenkás! Én csak arra gondoltam, milyen sok a patkány az „Erdőn”. Azokat kellene irtani, nem a madarakat. – Mit szólnak hozzá?

– Menjünk! – mondta röviden Béci, és elindultak.

A kiürült beton silógödör alján szép számmal mászkáltak a csúnya hosszú farkú rágcsálók. Az Erdőn, vagyis a kolhozfarmon, akadálytalanul szaporodhattak, mérget nem lehetett használni ellenük, mert a lábaikon behordták volna az állatok közé is. Most azonban a három parittyás beleszólt a gondtalan életükbe. Sűrűn kopogtak a kavicsok körülöttük, de eszük ágában sem volt zavartatni magukat, pedig Béci sokat eltalált közülük.

– Nézzétek má’! – hitetlenkedett a mesterlövész. Hiába taszétom ódalba üköt, meg se kottyán nekijek. Vastag bőrük van.

Tudomásul kellett venni, a parittyá hatástalan velük szemben, így hát tovább nem is pazarolták a gondosan kiválogatott lőszert.

– Na jó! – mondta Laci – Ez így nem megy. Ezeknek legalább egy légpuska kellene, az elintézné őket.

A csodálatos puskát, amelyik levegővel lő, egyszer már látott a Pali apjánál, de hát egy ilyen fegyvernek a birtoklása az ő számára bevonult az elérhetetlennek tűnő tündérszép álmok közé.

– Akkor meg, ha már itt vagyunk az Erdőn, menjünk, nézzük meg Mihályt, a nagy bikát – javasolta.

Az istállóban azonban hiába keresték Mihályt a számára kijelölt tágas, elkerített lakosztályán. Bizonyára más, fontosabb dolga akadt. Helyette volt más érdekesség. Ellés utáni teheneket fejtek a fejőnők. Piroska nényye, Dittó Emberné észrevette őket.

– Gyertek közelebb, pulyáim! Isztok egy kis fecstejet?

– Milyen tejet? – csodálkozott Laci. Fecsketejet?

– Dehogy fecske. Te még ilyet nem ittál? Kóstold meg! Ez olyan tej, amivel a tehén a bornyát szoptatja ellés után.

Fejt is ki nekik egy-egy bádoggal, s azon melegében megitták. Az ízét Laci nagyon jónak találta. Szépen megköszönték, aztán továbbmentek. Egy karámban literes cumisüvegekből szoptatták az újonnan ellett borjakat. Ők is kipróbálták a cumiztatást. Nagyon mulatságos volt, ahogy ezek a kis állatok nagyokat cuppogva fenéig kiszopták az adagjukat, és utána nyalogatták a szájukat. A simogatás mindannyiuknak kijárt.

A legcsodálatosabb helyre akkor értek, amikor a lovak istállója végében hat kiscsikót pillantottak meg elkülönítve. A fiúknak felragyogott a szemük örömkben. Senki nem volt a közelben, s olyan vágyat éreztek, hogy ezeket nem csak nézni, de tapintani is kell. Egy perc múlva már bent is voltak a karámban mind a hárman. A kis lovacskák odaszaladtak hozzájuk, megszagolták a kezüket, nagyot szökellve futottak egy kört, aztán ismét visszatértek. Az egyikük különösen szép volt. A barna csikó homlokán egy fehér folt világított, a patái fölött pedig szintén világos foltok ékeskedtek, mintha csak zokniban járna. Csillogó, selymes szőre világosabb a többiekénél. Laci rögtön el is keresztelt Rárónak. Ő volt a legszelídebb, és nagyon szerette a simogatást.

– Ráró, Ráró! – szólt hozzá Laci – De jó volna, ha az enyém lenné! Milyen kár, hogy nem vagy hátszló!

– Dugó értetlenül nézett Ráróra. Hogyhogy nem hátas? Van ennek háta!
– Csakhogy nem olyan hátas, te buta. Ez igavonó, a hátaslovon meg csak lovagolnak és versenyeznek.

Lovacsikázás közben senki nem vette észre, hogy az ajtó, amelyen át bejöttek a karámba, magától kinyílt. Mire észbe kaptak, mind az öt csikó, máris ott cikázott kint a tágas területen, és élvezték a szabadságot. Ráró sem volt rest, és utánuk nyargalt. A három „lovász” ijedten nézett egymásra. Most mi lesz? Béci azt ajánlotta, egyenként kell őket elcsípni, mert egyszerre mindegyiket lehetetlen. Úgy is volt. Először Rárót üldözték mind a hárman. El is kapták a sörényét és a nyakát, igen ám, de az ilyen hirtelen támadt mozgás nagyon feltűnő volt az Erdőn. Két állatgondozó máris figyelte rájuk, és hangosan kiabálni kezdtek, ahogyan a torkukon kifért.

– Hé! Hé! Az anyátok mindenségét! Lútolvajok! Emberek, fogják meg őket! Tolvajok! Ohon szaladnak la!

A patkányirtó lövészeknek végül nem is maradt más választásuk, mint a futás, hiszen a magyarázkodásnak nem látták értelmét. Szerencsére a gondozók gumicsizmában voltak, így nem érhatték utol a mezítlábasokat. Rájuk uszítottak két kutyát is, de azok inkább a csikókat hajkurászták. Nagy volt a felfordulás az Erdőn. Az embereknek és kutyáknak jó sok ideig kellett terelgetni az ijedős csikókat, amíg visszakérültek a helyükre. A fiúk meg sem álltak a felvégi kertek aljáig. Ott aztán megpihentek és elhatározták, tovább futnak egészen a Béciék kertjéig az Alvégre, majd a kerten és udvaron keresztül kimennek az utcára, és mintha mi sem történt volna, csendben maradnak. Egy dologgal, persze, nem számoltak. Piroska néneje, a fejőnő, Dugót és Lacit túlságosan is jól ismerte. Szerencséjükre, bár jól tudta, ki lehetett az a három pulya, akiket megkergettek az állatgondozók, nem árulta el őket, már a tanító úr iránt érzett tiszteletből sem.

Karcsi, a postás és kisbíró, Béci tőszomszédságában lakott az Alvégen. Éppen kidobolnivalóval volt akkor megbízva, de mielőtt a vállára vette volna a dobót, az udvaron, a dobverőkkel próbát tartott a kapott jószágon. Tram-tam-tam-ta-tam – visszhangoztak az ütések. A Béci nagyanyja, aki éppen dughagymát ültetett a kertben, összerezzen a hangok hallatán. Ezek a dübörgő ritmusok fájó emlékeket idéztek fel a lelkében. Ezek a félelmet keltő hangok előzték meg mindig a rendeletek, a szigorú törvények kihirdetését a faluban. Doboltak akkor is, azon a napon is, amikor a férjét utoljára látta, akit aztán elnyelt a világháború. Dobpergés hívta gyülekezőre az idősebb fiát is, aki odaveszett a Donkanyárnál, és ezek a könnyörtelen han-

gok szólították el tőle a kisebbiket is, hogy egy sztálini lágerben fejezze be az életét, tizennyolc évesen. Ma, szerencsére, más természetű felhívások voltak írva Karcsi papirosán. A három fiú elébe szaladt az éppen indulni készülő Karcsinak.

– Karcsi, várjál már! – állította meg Béci. Miket fogsz kidobolni?

– Hát olyan mindenfélét. Gyertek, hallgassátok meg! De minek kérded?

– Csak azért – kezdte el csürni-csavarni a dolgot Béci –, nincsen benne olyan, hogy hát izé... csikók, meg tolvajok?

– Olyan nincs – felelte mosolyogva Karcsi. Még csak kecske sincs benne, a szovjet remény. Minek kérdezel ilyen bolondságot?

– Akkor jó. Én csak úgy, izé... Ne törődj vele – szólt megkönnyebbülve Béci.

– Ugyi dobolhatok egy kicsit? Megengeded? – kérdezte esedezve.

– Jól van, dobolhattok mind, ha szaladtok utánam – mondta a kisbíró, és felpattant a biciklire.

Karcsi nem sokáig pedálozott. Megállott az első hirdetési helyen a Bikaól előtt. A fiúk tartották a kerékpárját, amíg ő maga elé vonta a dobót, és egy pár ütés után, tiszta, csengő hangon és szép badalói tájszólással rákezdte:

– Közhírré tétetik!

Laci csak most értette meg, hogy annak az első szónak is van értelme, amelyet ő eddig „kösziré”-nek értett. Az alvégi kutyák kaptak az alkalmon, és vonításba kezdtek. Dugó is engedett a csábításnak, és a rábízott ütőkkel rácsapott a dobra, mire kapott egy nyaklevest.

„Először: A mai naptól számítva – olvasta Karcsi egy kockás füzetlapról – Hetente minden lakos háza előtt ellenőrizve lesz a soralják és a vízlevezető árkok tisztaságának az állapota. Ezért a községi tanács arra kér mindenkit, tartsák be az előírt szabályokat. Másodszor! A rendkívüli mértékben elszaporodó hernyók miatt egy gépesített permetező brigád fogja járni a falut a gyümölcsfák permetezése végett. Mindenki köteles lepermeteztetni a gyümölcsösét a kártevők ellen, amely művelet ingyenes. Egy újonnan megjelent rovar, a koroládó bogár elleni védekezés céljából D. D. T. por vásárolható a kolhozirodán keresztül, amely megvédi a krumpliföldeket ettől az Amerikából származó kártevőtől. Harmadszor! Ezen a héten, szombaton húsz órai kezdettel az iskola udvarán a községi tanács szabadtéri bált rendez, amelyre meghívunk mindenkit. A zenét a rézfúvós zenekar szolgáltatja.”

Közben Karcsi, a kisbíró, ismét kerékpárra pattanva elindult a három kocogó segéddobossal a nyomában. A következő dobolás színhelye a község-háza és a bolt környéke volt. Ezen a helyen csupán egy kiskutya vakkantotta

el magát a dobpergésre. A nagykutyák mind ott tanyáztak a községháza emeleti irodájában. A közepesek, akiknek az elnöke a Dittó ember volt, a boltban koccintgattak a moszkvai vodkával, s hozzá harapnivalónak olajos halkonzervet fogyasztottak fekete kenyérrel. Laciék kedvükre kidobolták magukat itt is. A bolt ajtójában megjelent az egyik közepesen bennfentes, a körzeti milicista és nyugősen érdeklőđött: – Mi ez a hangzavar? Karcsi udvariasan felvilágosította, hogy ezek itt hárman kisbíró jelöltek, és a szakmát tanulják. – Nu, hárásó! – mondta Vászja, a milicista és tántorogva visszatért a szesztvérekhez. A Felvég szívében, Mózsiék előtt volt a harmadik állomása Karcsinak, s akkorra a tanoncok már kívülről tudták a hirdetendő szőveget, s büszke nagyképűséggel figyelték a hallgatóság arcát, miképpen lepőđnek meg azon, amit őők már tudnak. Domcsi kutya is körbe-körbe szaladgált, nagyon jól mulatott, s az árok békanyálás pocsolyáiból, ezer meg ezer hófehér lepkét zavartak fel, és ez a kavargó, libegő felhő olyannek tűnt, mintha a szabadtéri bálnak, ennek a ritka eseménynek az őrvendetes hírére konfettit hullajtott volna valaki az égből. Ettől a naptól kezdve, délutánonként az akácfák alatt a nagyobb fiúk és lányok tánclépéseket gyakoroltak. A charlestont kimondottan így, kézzel a kerítésnek támaszkodva lehetett jól megtanulni, mert így lehetett igazán követni a lábak mozgását. Mózsi és Pityu tudtára adta minden felvégi fiúnak, hogy ott a helyük a báln. Aki még nem tud, sürgősen tanuljon meg táncolni, nehogy bekövetkezzen az a szégyen, hogy az alvégiek legyenek többségben a Felvégen rendezett báln. Laci a nővéreivel gyakorolt, de később már egy seprű is megfelelt partnernek. A falusi lányok előszedték legszebb ruháikat, az anyjuk és a nagyanyjuk is segédkeztek a készülőđésben. Ez a csekélységnek számító kis esemény is képes volt felvillanyozni a szórakozásra vágyó népet, és Hollós, a fűvőbanda vezetője már előre őrvendett, mert vidám arcokat látott maga körül.

Egy alkalommal Laci Mózsit keresve a konyhájukba lépett. Mózsi éppen fűstölt szalonnát reggelizett kisűtve, tojással. Az anyja, Klári nénje kérdezte őt is: „Eszel egy kis szalonnát? Eszel hát!” – állapította meg, meg sem várva Laci válaszat.

– Eridj csak, fiam – szőlt Mózsinak –, hozzál Lacinak is egy darabot.

A fiú fogott egy hosszú kést, s azzal a spájzba lépett. Az ajtót nyitva hagyta, így Laci érdeklőđve bekukkantott. A rúdon lőgő sonkák és oldalzalonnák közötti résen át a falon egy festményre esett a figyelme. Néhány másodperc volt csupán, amíg Mózsi lekanyarított egy darab szalonnát, de

neki elég volt, hogy ezt a nem mindennapi látványt észrevegye. Ez a kép nem volt akármilyen. Az előtérben egy ősz hajú, fél térdre ereszkedett katonatisztet látott, akinek egyik keze a szívére volt téve. Szemben vele kivégzőosztag tüzelt rá. Laci szeretett volna még többet is látni belőle, de az oldal-szalonnák fala már össze is zárult és Mózsi kilépett a spájzból.

– Te! – kérdezte Mózsit –, milyen kép van ott a falon?

Mózsit értetlenkedve nézett rá.

– Miféle kép? – nincs ott semmi!

– Hogyhogy nincs? Én láttam!

– Elég baj az, hogy láttad – mondta Mózsi –, de már mindegy, felejtse el, mert azt senkinek sem vána szabad látni!

Lacit furdalta a kíváncsiság.

– De hát minek nem szabad?

– Csak! – mondta Mózsi röviden, mert ő maga sem tudta az okát.

Laci csak a felét ette meg a neki készített ennivalónak, és alig várta, hogy hazamehessen. A tudata alatt érezte, hogy bár fogalma sincs, mit ábrázol az a kép, de valamilyen jelentősége, valami fontos mondanivalója van a festménynek, amely színekben gazdag volt, és amelyet nemcsak szépek, de meghatók is talált. A hasonló rejtélyek, tisztázandó kérdések ügyében mindig az apjához fordult, mert tudta, ha ő nem tud magyarázatot adni, akkor már csak a mindentudó lexikonra lehet számítani. A fiú sietve lépett be a szobába. Az apja éppen újságot olvasott.

– Apa! – nyelt egyet Laci – Az előbb Mózsiéknál voltam, és a spájzban véletlenül láttam...

– Egy képet. Igaz? – mosolygott rá az apja.

– Igen, de honnan tudod?

– Én is láttam azt a festményt, fiam. Nekem megmutatta Elek bácsi, a Mózsi apja.

– És mi van azon a képen? Miért festett valaki olyat?

– Azt azért festette a festő, mert az az esemény sajnos megtörtént, de ennek hosszú története van. Ül le, és elmagyarázom – szólott fiának a tanító úr.

Közben az anyja is leült a párnázott szobai székek egyikére, és Laci tágra nyílt szemekkel hallgatta az 1848-as szabadságharc rövid történetét. Ő azonban a részletekre is kíváncsi volt. Az apja és az anyja felváltva próbálták vele megértetni a lényeget. Akkor hallott először Kossuth Lajosról, Bem apóról, a bevonuló orosz cári csapatokról, az aradi vértanúkról és Petőfiről, akiről nem gondolta volna, hogy az Anyám tyúkja című vers

szerzője ilyen nagy hazafi volt. Egy dolog sehogy sem fért a fejébe. Miért kellett azt a szép képet a spájzba rejteni az oldalszalonnák mögé? Ha pedig az a forradalom csakugyan megtörtént száz évvel az ő születése előtt, akkor miért kell titokban tartani? Ami megtörtént, az történelem, azt az időszakot nem lehet letagadni. Ha pedig nem történt meg, akkor mi történt hát azokban az években? Milyen eseményekkel helyettesíthetik a valódit?

A tanító úr elkomorodott a fiú érvelésén.

– Jól mondd, fiam – mondta felsóhajtva. A politika nagyon bonyolult fogalom. Akárcsak a második világháború után, úgy jelenleg az 1956-os forradalom után sem kíváncsok sokat beszélni erről az eseményről. Mózsiék azért rejtették a képet a spájzba, mert az a magyarság történetének egyik fontos mozzanatára hívja fel a figyelmet. Az egyszerű nép ösztönösen így próbálja őrizni nemzeti öntudatát a mindenféle jövő-menő hatalmakkal szemben. Sajnos, most is vannak olyan emberek, akiknek nem szabad látniuk ezt a képet, mert az a magyarok szabadság utáni vágyával hozható összefüggésbe. Arról sem szabad beszélni, hogy a magyar férfiakat erőszakkal olyan lágerekbe hurcolták el a háború után, ahonnan a fele sem jött vissza. Arra csak mi emlékszünk, az életben maradtak, hogy reggelente kétszer fordult az a szekér, amely a halottakat vitte ki a barakkokból az erdőszéli gödörbe. Már estefelé újabb gödröket ásattak velünk, a másnap reggeli elhunytak befogadására. Most ilyen világban élünk, fiam. Tudom, én már nem érem el azt, amikor ezeket a tabutémákat nem rejtik a véka alá, de azt merem hinni, hogy te eléred. Most pedig, ha nincs több kérdésed, ígérd meg, hogy senkinek nem szólsz ezekről a beszélgetésekről, amelyek a családban elhangzanak. Tudom, ismered, mit jelent az a szó is, hogy Trianon. Ezt a szót, amelyet bár soha ne hallottunk volna, sohase ejtsd ki a szádon mások előtt, még suttogva sem, mert az ilyesmiért nagyon nagy bajba sodorsz minket. Még valami! Mint ahogy máskor is említettem, neked a templomba tilos bemenni. Mózsi, Dugó és a többiek bemehetnek, az ő szüleiket nem rúgják ki a munkából.

– Harangozni sem szabad? – kérdezte Laci.

– Azt sem! Azt végképp nem!

– A cinterembe bemehetek?

– A cinterembe bemehetsz, ha már annyira oda vagy érte, csak ne csinálj kárt, és a papnak egyszerűen jó napot kívánok-at köszönj. Most pedig eredj játszani! Ja, igen! A képről sem muszáj beszélned, egyszer majd az is egy méltó helyre kerül.

Laci most úgy érezte, ki kell mennie az udvarra, mert gondolkodni kell. Leült hát a verenda lépcsőjére, az oleanderek mellé, és mereven bámult maga elé. Mindenféle, az eddigi életében tapasztalt igazságtalanságok, visszasságok kavarohtak a fejében. Vajon, mikor jön el az az idő, amikor mindent megért, minden világos lesz előtte, és ezek a homályos és komoly dolgok érthetővé válnak a számára?

A szomszédból énekszót hallott. Pali az istálló ganézása közben arról dalolt, hogy Párizsban szép a nyár, de Lacit most ez sem érdekelte. Titkos rejtekéből előszedte a naplóját, és felnyitotta. Visszagondolt a legutóbbi kellemes és kellemetlen élményekre, és beírta az aznapi dátumot: „1959. május 11. Az elő találmányom az automata tyúketető, nem volt tökéletes, de szerintem mégis sikernek számít. A nagy tervem sikerült. Jó úszó lettem. Soha többé nem félek a vizektől, a Cigánygödörtől sem. Nincs ott semmi, ami lehúzna. Hosszában is átúszom, ha kell. A Vértét is végigúszom egyszer! Most a leghőbb vágyam az lenne, ha volna egy igazi hátsólovam. Már álmodtam is Ráróval. De jó volna lovagolni! Kíváncsian várom, milyen lesz a bál. Nekünk nem lenne szabad ott lennünk, de úgylis átmászunk a kerítésen. Egy kicsit már tudok táncolni, de nem szeretek. Futballozni jobb! Éljen a vakáció! A kedvenc költőm Petőfi Sándor.”

Munkácsy Mihály szülőháza, Munkács

HÁJAS CSILLA

NÁZÁR HÁROMSZOR

1. A LÁNYBÚCSÚ

Hitelesebb képet festhetnék az eseményről, ha már három hónapja naplót vezetnék. Annak hiányában csak felvillanó emlékeimre támaszkodhatok.

Az egész szervezősdi egy darabig nagy titokban zajlott. Amíg Názárnak gyanús nem lettem. Mivel hazudozási képességeimen még lenne csiszolni való, hamar lebuktam.

Nagy lépésekben: elkönyörögtem a szülőktől Názárt, megrendeltem a jegyeket Prágába, és miután a Lánybúcsúztató Bizottság véglegesült, neki láttunk összeállítani Názár feladatainak listáját. Negyvenhét feladatot tűztünk ki, egyik jobb volt, mint a másik. Csak ízelítőül: torka szakadtából indulót énekelni ismeretleneknek; megkérni egy fiú kezét; alternatíva gyanánt begyűjteni jóvágású férfiak telefonszámain; SEGÍTSÉG, FÉRJHEZ MEGYÉK! címmel szórólapokat osztogatni; szerencsétlen járókelők nyakendőjét megkötni; körmöt festeni; gumikesztyűből inni; kirakatban állni; forgalmas helyen táncolni; rendőrrel fotózkodni. Minden sikeresen teljesített feladat után pikáns ajándékot húzhatott ki egy zsákból, a sikertelen feladatok után a véralkoholszintjén emeltünk egy hangyányit.

Mint később kiderült, rendbontásnak minősül a park közepén tejszínhabbal szívet rajzolni a betonra és beleírni, hogy „Szeretlek szer”. Nem tudni pontosan, a fátylas elkövető miként óhajtotta befejezni a fenti gondolatot. Talán a „Szeretlek, szeretlek, el ne monddad senkinek, senkinek” kezdetű mulató első négy szakaszát szerette volna befűjni a szívbe, talán csak annyit, hogy „Szeretlek, Szergej”. Sajnos, már sosem tudjuk meg, mert amikor látótávolságon belül feltűnt egy öklét rázó egyenruhás, elsiettünk az ellenkező irányba.

Persze, öt vihogó koronás alakot meg egy rémült, mandulaszemű fátylast nehéz szem elől téveszteni, főleg ha az utóbbit ütlegekkel kell folyamatosan mozgásra bírni, mert alkoholos befolyásoltság miatt igencsak verekedhetnékje támadt.

(Háttérinformációként megjegyzem, a főiskolán töltött öt év alatt ugyanezt csinálta: ha becsicscentett, még a kétajtós szekrénybe is bátran belekötött. Csak azért nem verték péppé, mert térdén állva könyörögtem a ványadt életéért, továbbá mert ruhástól és a háta mögé rejtett Akadémiai Helyesírási Szótár legújabb kiadásával együtt tizenhét kilót nyom. Egy nagyra nőtt szúnyog. Szép szúnyog, na.)

A parkban az is kiderült, hogy a szívecske mellé csinos kupacot hányni, a tetejébe ágacs-kát tűzni falevével, zászló gyanánt SEM szép dolog – de hát ez már mellékes.

A további részleteket fedje jótékony homály. Aki több információt szeretne, nyugodtan kérdezősködhet a járókelőktől: valaki biztosan emlékezni fog egy csapat vihorászó koronás lányra, meg egy fátylasra.

Lassan elválnak útjaink, mindketten más irányba megyünk tovább. Ő a családot választotta, én a PhD-képzést. Remélem, mindkettőnk döntése helyesnek bizonyul, annak ellenére, hogy a közös főiskolai öt év után, ahol mindig vállvetve küzdöttünk, furcsa lesz egyedül helyt állni. Biztos vagyok benne, hogy menni fog. Mennie kell, mert másképp nem lehet.

Addig is büszke vagyok arra, hogy felejtethetetlen lánybúcsút ajándékozhattam neki, amelynek emlékét – remélem – sokáig őrzi majd.

2. ESKÜVŐI KÖSZÖNTŐ

Tisztelt hölgyeim és uraim!

Kérem, engedjék meg, hogy néhány keresetlen szóval magam is megemlékezzek e két ember házasságkötésének napjáról.

A menyasszony barátja vagyok, barátságunk kezdete egész pontosan 2008. szeptember elsejére datálható, de előfordulhat, hogy beszédem után barátságunk végének dátumát is módomban áll közölni önökkel.

Názárt főiskolás éveink legelső napján szemeltem ki magamnak. Mint minden gólya, én is az eligazító teremben vártam a sorsomra. (Kissé rosszkedvűen, mert sosem akartam főiskolás lenni. Végül az egyik legjobb döntésem lett.) Mogorván rugdostam az előttem ülő székét, mikor beóvatoskodott a terembe egy vékony lány, tágra nyílt mandulaszemekkel és vállig érő, két copfba font hajjal. Végigjött a fal mellett és leült mellém.

Amikor beszélgetni kezdtünk, kiderült, hogy az anyja fonta be haját még reggel. Kikerekedett szemmel bámultam rá, a fejemben vékony hangon sikított a csodálkozás: te jó ég, ennek tizennyolc évesen még az anyja fonja a haját! Fuss, fuss, fuss, vissza se nézz!

Csak azért nem ültem két sorral hátrébb, mert azokat már elfoglalták a tölem sokkal okosabbak. Mikor megtudtam, hogy szegény az Isten háta mögöttől jött, elhatároztam: pártfogásomba veszem ezt a kis árvát.

Ahogy teltek az évek, beolvadtam az Isten háta mögötti emberek közé. Észre sem vettük – ripsz-ropsz! – elrepült öt év.

Názárnak sokat köszönhetek, a temérdek ősz hajszál mellett azt is, hogy amikor a párkapcsolatom krízisben volt, ez nem látszott meg a főiskolai előmenetelemen. Fásult lettem, nem érdekelték a vizsgák, a leadandókat sem csináltam meg; hiába üvöltözött velem az ágyból és önmagából kikelve Názár, lepergett rólam. Méregtől liluló fejjel asztalhoz ült, és bár végig engem átkozott, reggelre elkészült minden feladattal, nehogy kettést kapjak.

Sose felejttem el.

Beszédemet egy tanulságos Pilinszky-idézettel zárom: „Az ágy közös. A párna nem.” Ami édesapám tolmácsolásában annyit tesz, hogy a házastársakat köti ugyan a házastársi hűség, de az álmaik sokszor különböznek.

Kívánom, hogy nektek a párnátok is közös legyen.

Sok boldogságot!

3. AZ ESKÜVŐ ÜRÜGYÉN

Názár esküvőjéről sok mindent írhatnék. Furcsállom is, hogy keresni kell a szavakat, amik egymáshoz illenek. Néhány emlékről mesélnék most inkább.

Kezdhetném a fiúval, akit Názár vizsgaidőszakban nézett ki magának, és akit a barna bőre miatt magunk között Kreolnak neveztünk. Egy vizsgaidőszakban hat pótvizsgát is begyűjtött miatta. Azelőtt soha nem volt pótvizsgája, nekem bezzeg majdnem minden félévben akadt.

Életem legjobb vizsgaidőszaka volt, végre revansot vettem.

Nehéz volt titkolnom, hogy tudok a gyűrről. Minden mondatomat, ami úgy kezdődött, hogy „mondjak valamit?”, úgy kellett befejeznem, hogy „ott megy két fiú”; vagy: „reggelire virsli lesz”; vagy: „csokis a szád széle”. Nem akartam elrontani az örömét. Azt akartam, hogy igazán meglepődjön, hogy a hideg végigfusson a hátán, és míg él, emlékezzen arra az érzésre. Mert az ember lánya – szerencsés esetben – csak egyszer menyasszony.

Büszke vagyok a lánybúcsúra, ami tökéletes lett; igazi, még-az-unokáimnak-is-mesélni-fogom típusú élmény.

Amikor megláttam Názárt a menyasszonyi ruhájában, elszorult a torokom és könny szökött a szemembe, annyira szép volt. Talán még annál is

szebb. Zavaromban szegény vőlegénynek csak megveregettem a vállát, ahelyett, hogy neki is gratuláltam volna.

Mesélhetnék magáról az esküvőről, de úgy vélem, az csak a kezdet, ami után egészen másfajta élet következik. Jó és rossz dolgokkal egyaránt teli élet, annyi különbséggel, hogy mostantól ketten cipelik azt, amit egy ember önmagában soha nem bírna el.

A legtöbbet kívánom, amit ilyenkor kívánni lehet: az úton, amire ma férjes asszonyként léptél, Isten kísérjen, drága barátnőm!

BIOLÓGIAI ANYÁM

Nem szerettem az anyámat. Félttem tőle – a válás óta eltelt tizenhárom év alatt szántam is talán –, de szeretni sose tudtam.

A nyomorúságos gyerekkorért, ami öcsémmel nekünk jutott, máig őt hibáztatom.

Azt a kilenc évet nem bocsátottam meg. Talán sose fogom.

Dühös voltam, hogy a gyerekkori emlékeim nem kellemesek, hanem borzasztóak. Sokáig úgy éreztem, valami fontostól fosztottak meg.

Nem voltam mindig ilyen nagyhangú, magabiztos lány. Visszahúzódó, riadt kisgyerek voltam. Ha most újból találkozhatnék a tizennégy évvel ezelőtti kilencéves énemmel, megsimogatnám a kobakját, megölelném, és azt mondanám neki: ne féljen, egyszer neki is lesznek álmai, amikért küzdhet; lesz reményteljes jövője, ami elé várakozással tekinthet. Csak még egy kicsit tűrjön.

Anyám sose babusgatott. Anyám nem volt anyának való. Szobrász volt, a tárgyakhoz értett. Aminek lelke volt, ahhoz nem.

Az öcsémmel mindig kivételezett. Őt kényeztette, és én olyankor mindig magamban kerestem a hibát. Kilencévesen nem a legjobb jellemformáló elem a riadt kétségbeesés.

Haragom az évek hosszú sora alatt könnyűvé tompult. Leghőbb vágyammá vált, hogy többé ne legyen közünk egymáshoz.

Minden jellemvonás, mozdulat ellen harcoltam, amiről úgy véltem, anyai ágról örökségem. Kiirtottam minden gesztust, reakciót, amiről úgy rémlett, anyám sajátja.

Lefekvés előtti fohászmódban ma is gyakran felbukkan a rémület: Istennem, csak attól óvj meg, hogy az anyámrá hasonlítssak!

HATHÁZIÉK

Hatháziék egy nagyon kedves székely család, akik a rendszerváltás után, ezernyi más családhoz hasonlóan Budapestre emigráltak Erdélyből.

A Hatházi család egy mosolygó papából, nagyon finomakat főző mamából, egy kedves egyetemista lányból és egy tizenhat éves kamasz fiúból áll, aki a kamaszok összes jellegzetességét magán hordozza.

A kapcsolatom velük annyi idősebb, hogy ősszel már iskolába mehetne. Hat éve találkoztunk először, mikor cserediákként fogadtak. Hatházi mama és Hatházi papa a többi szülővel egy kupacba tömörülve türelmesen várta, hogy hazavihessék a nekik jutó félnotást, aki egy hét alatt kizabálja őket mindenükből.

Mi, a félnotások egy másik kupacba bújunk össze, mint a birkák, és gyanakvóan méregettük őket, azt latolgatva, vajon hány texasi láncfűrész van közöttük.

Kapcsolatom a Hatházi családdal azóta sem szakadt meg.

Következő találkozásunkra két évvel később került sor, amikor szem-műtéten estem át, és Hatházi mama fél éven át kíséretetett kontrollvizsgálatokra – munkaidőben.

Segítettek, hogy ne érezzem magam annyira elvesztettnek egy idegen országban.

Mikor azt hallom, hogy a jóindulat és az önzetlenség kiveszni látszik az emberekből, rájuk gondolok. Hatháziékra, akik befogadnak egy vadidegent, kulcsot adnak a lakásukhoz anélkül, hogy bármit kérdeznének vagy bármit kérnének cserébe.

Ez a család egy kincs. Iszapban nőtt tavirózsa, ami a szenny dacára megmaradt szépnek és illatosnak. Megmaradt embernek.

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

ÍTÉLET

*Buján gomolygó
ködökből jöttem,
jövetelem bár
senkise várta.
Test- és árnyatlan
lények mögöttem,
a hajnal homlokán
izzott a párta.*

*A felhők mégis
egymásnak estek,
zúdult alá
a ciános oldat,
kimért kemény
hóhérlegények
törték kerékbe
a változó holdat.*

*Majd a napisten
gyémánt szemére
ráégett a nagy
 kozmikus hályog,
az élő Báránynak
megalvadt vére,
s az ember fia
döbbsenten állt ott.*

*Ha fáj, hát úgy kell!
– a földnek a szíve –
Dadogom, s begom-
bolkozom állig.
Odébb állok még
ma a sereggel,
amíg a hullók
szeme parázslik.*

AZ ALAGÚT VÉGÉN

*Az alagút végén
hideg lesz nagyon.
Szellőt, madarat
nem ringat a lomb.
Az égen fóká-
nyájak legelésznek,
a bronzba hűlt hold
nyakukban kolomp.*

*Itt végképp véget
ér az ember útja:
az árnyak fázva
összegömbölyödnek.
Valóban mélységes
mély a múltnak kútja,
és a jövő tornya
máris fáj a földnek.*

Munkácsy Mihály édesanyja: Reök Cecília

KURMAI-RÁTI SZILVIA

SÁRGA ÁPRILIS

A por, a gyerekcipőtalpak felszabadult csattanásainak kavargó hírnöke összeolvad a napfénnel. Kidobott bundás kenyér, festékszag és elszíneződött súroló lé párái érződnek a folyosó légterében. Az utolsó csengő után sivár az iskola. Napközben észrevétlen a visszhang hátraarca a falakról, késő délután dübörgőnek hat. Az ember vágya a hideg, benti áprilisból a sárga, kinti áprilisba. A gyermekláncfüvek mosolygó társaságába, csiklandozó illatuk, puha szirmaik ágyába.

Izmosodó kitt-katt érkezik kívülről. Kitt-kattot dobogó hártává válik a dobhártyád. Kitt-katt. Kitt-katt-katt-katt. Klaff-klaff. Kitt-katt-klaff-klaff-klaff.

– A matematika kabinetben lesz a pedráda? – klaffog melléd lihegve az új lány, Zsóka.

Csekély töredéke az időnek, míg lezajlik benned egy világomlás. Miért kabinet, és miért pedráda? Miért nem terem és tantestületi gyűlés, vagy hosszúsága okán egyszerűen gyűlés? Rádásul a sárga áprilisből érkezett. Miért nem lép puhán, érzékenyen?

Válasz helyett lemondóan bólintasz.

– Dezsurálsz a telefonnál? – bámul rád játszói részvétellel Világomlasztó Zsóka.

Sóhajtasz. Azt hiszi, a munka miatt teszed. Téved. A dezsurálsz kifejezés az oka.

– Hány óra van amúgy? Időzavarban vagyok, mióta beleesett a három-ezer grivnyás okostelóm egy pocsolyába – görbíti le a száját Zsóka.

Az okossága nem terjedt ki arra, hogy úszni is tudjon – élcelődsz magadban. Közben a telefonod után kotorászol, hogy megnézd az időt. A mozdulatsor kapkodással zajlik, így összegyűrődnek a féltett fénymásolatok, megszakad pár cérnaszál a táskazsebben, és a tűhegyes grafitceruza beleékelődik a hüvelykujjadb. Utolsóként rátalálsz a készülékre. Ösztönösen elfordulsz vele, mert már öt éves.

– Fél három – pillantasz Zsókéra.

– Nyitva van a kabinet? – kopog végig a folyosón tizenöt centis hamis magassággal. Az utolsó lépésének nem ura, kitérdel balra, de megfogózik az osztályterem kilincsében, és állva marad.

– Az anyádot! – visszhangozza a folyosó. Újból észrevesz, arcán egy-
másba ütköznek az izmok – Nincs – jelenti ki.

– Ha nyitva lett volna, megütöttes volna magadat – mormogsz magadban.

– Tessék? – fürkész piros arccal.

– Ha nyitva lett volna, megütöttes volna magadat – jelentetted ki hangosan. Miért ne mondanád ki, amit gondolsz?

– Lemegyek a csengetőbe, és elkérem a kulcsot – indul zavartan a lépcsőház irányába.

– Ne. Inkább én. Gyorsabb és egészségkímélőbb rád nézve – mosolygód.

Zsóka a matek terem ajtajának dől. A súlypontját áthelyezi a lábáról a vállára. Örülhet, hogy még nem mosták fel a padlót. Olyankor csúszik a cipőtalp.

– Csókolom, Manyi néni. Kérem szépen a matematika terem kulcsát – rikkantasz be a takarítónők ablaktalan, kis termének ajtaján.

Manyi néni hátranéz. Szeme labdaszerűen düllelt, arca kétoldalt ki-
domborul, saját torkát markolja. Röviden: evett és félre nyelt.

– Bocsánat, ha megijesztettem – lángol az arcod.

Ő képtelen bármit szólni. A savanyú uborkás zsíros kenyér még a nyel-
lőcsövében időzik. Kezét reszkető mozdulattal az otthonkájába törli. Ki-
nyitja a szekrénykét, leveszi a kulcsot. Feléd dobja. Tehát haragszik. Ok-
kal, hiszen meg is halhatott volna. Értelmetlen halál az ilyen. Az *Egy gon-
dolat bánt engemet* jut róla eszedbe.

Zsóka az ablakon át figyel valamit. Valakit inkább – jössz rá, ahogy
közeledsz felé. Egy, a társai között falkavezérnek számító tizenegyedikes
fiú integet neki. Pusztit is dob felé. Zsóka viszonzásul rámosolyog. Ennek
nem lesz jó vége – húzod el a szádat.

– Itt vagy, Borka? – kap a szívéhez az iskolással cicázó.

Hallgatsz. Kínos a helyzet.

Kinyitod a termet. A többi tanár nyilván háromra lesz itt. Kiöregedtek
abból, hogy korábban érkezzenek meg iskolai értekezletekre.

A teremben igazi társaik mellett krétából, kiszáradt sárból, morzsákból,
papírcafatokból, ceruzafából szövődött porfüggönyök lengedeznek. Kitá-
rod az ablakot. Meleg csókkal üdvözlő a természet. A pitypangok vasta-
gon, dúsan lakják be a járdaszegélyt.

– Jövök én is – csörtet be Zsóka. Keskeny mosolya megjátszott barátko-
zási hajlamról árulkodik. Hanyagságot mímelve levágódik egy padra. Az
fájdalmasat reccsen. – Hoppá – ugrik fel –, micsoda vacak padok ezek!

Leül a tanári székbe. Meggondolja magát, feláll. A leghátulsó padra dobja le a táskáját.

Megszánod vergődő határozatlansága miatt.

– Hogy tetszik az iskola? – kezdeményezel párbeszédet.

– Szeretem, rendesek a kollégák, az igazgató is jó fej. Az iskola szép – fújja.

– A gyerekek? – térsz a lényegre.

– Hááát. Tök kicsik, de nagy a szájuk. A nagyoknak még nagyobb – vihog. – Te is szeretsz itt lenni?

– Nem. Egyrészt fél órát kell gyalogolnom reggel, hogy ide érjek időben. Másrészt... – elcsendesedsz. Hallgatsz az igazgató és a tanári kar többségének érdemtelen hozzáállásáról. – Igaz, most, hogy tavasz van, jobban esik a hosszú séta. Gondolom, te is örülsz a tavasznak.

– Én? Viccelsz? A sárnak meg a szélnek? A bánatos esőknek? A legyeknek meg mindenféle bogárnak? Tegnap libazöld nadrágot vettem fel, idén nagy divat lesz a rikítós szín. Erre többszázezer vacak muslica vagy micso-da borított be – dagasztja tovább panaszáradatát.

Elterelődik a figyelmed. Zsóka jelenlétét távoli duruzsolás idézi. Megérkezik az igazgató széles autóval és keskeny szakállal. A szomszédos falatozó is kiárasztja a dohogó, heherésző, dörmögő, kávé ízű tanári hangok gazdáit, és a színes tömeg beözönlik az iskolakapun. Anélkül dohognak, heherésznek be az épületbe, hogy elérzékenyítené őket a megváltozott természet. Egy ötvenes tanárnő a talpát nézegeti aggódva, majd cipőjét egy, a járda szegélyét díszítő gyermekláncfű koszorúba törli. Többször is. Feljajdul a sárga április. Te hallod.

ÁT-NÉZŐ

FORMÁT ADNI AZ ÉRINTÉSNEK

(CSONTOS MÁRTA VERSEI ELÉ)

Korunk egyik legnagyobb problémája alighanem az, hogy a transzcendens, illetve a racionális gondolkodás által egyszerűen megmagyarázhatatlan jelenségeket igyekeznek mellőzni a saját biztonságosnak gondolt identitásukba zárt emberek. Carl Gustav Jung ezt a jelenséget így ragadja meg önéletrajzi jellegű könyvében (*Emlékek, álmok, gondolatok*): „az emberek manapság többnyire kizárólag a tudatukkal azonosulnak, és azt képzelik, hogy énjük mindössze annyi, amennyit önmagukról tudnak [...] olyan színben tűntetik föl magukat, mintha mindent tudnának”. Ez a túlságosan is merev, szinte megkérdőjelezhetetlen racionalitás-mítosz omolhat össze, ha valaki mélyen belenéz a vallások természetébe, és ezzel a tapasztalattal vizsgálja meg saját lelki világát.

A nyitottság azért is fontos, mert ha végre nyitva van a szem, beáramolhat a fény tudatunkba. Egyszerre bámulatos formák és eddig nem is sejtett érzések jelennek meg előttünk, amelyek lassan jelentést kapnak és egy folyamat – legyen az akár kórházi kezelés, akár gyógyulás, akár maga az önelemzés – részesévé válhatnak. Mert az ember élete során egészen sok véletlennek látszó folyamatban kénytelen megtalálni a helyét.

Gondoljunk csak Jóbra. A bibliai *Jób könyve* a pusztulás, a mindent elvesztés, az értelmetlennek látszó szenvedés és az üdvösség megszerzésének története. Egyben metaforája is a sorstörésekkel és a sorsváltásokkal teli életnek. „Jeleket várok tőled, Uram” – mondja a lírai én az egyik versben. Jeleket, melyek eligazítják az utazót a mítosz és a valóság határvizein.

Mert be kell látni: az embert folyamatosan valamiféle játék részesévé teszi egy hullámzó akarat. A szabadság felé törekvés, a félelem, az oltalomkeresés mind-mind e játék része. A racionalitásba görcsösen kapaszkodó tudat pedig csakis saját határait elérve adhatja át magát valami mélyebbnek, megmagyarázhatatlannak, transzcendensnek. Akár egy titokzatos délutáni szertartás keretein belül is...

CSORDÁS LÁSZLÓ

CORPUS INTELLECTUS

Teilhard de Chardin metafizikájához

*Valaki felszakította az Ostyát,
s kilökött a fényre.*

*Most próbálom magam
talpra állítani, formát
adok az érintésnek.
Próbálok értőn belépni
saját anyagom szerkesztésébe.*

Kódolom az evolúció jeleit.

*De hiába van diagnózis,
a látszat nem a változás,
nem szólhatok bele
önmagam kezelésébe.*

*Tudom, nem tudok mást,
értelmezésem üres analógia.*

DEUS DEDIT, DEUS ABSTULIT

„Isten adta, Isten elvette” (Jób szavai)

*Ki vagy, aki szemem
vakablakába nézel,
s tovább magasítod
fölöttem a falat?
arccal lefelé fektetsz
hajómban, hogy ne lássam
majdani halálomat.*

*Ki vagy, te nem-létező
mozdulatlan árnyék?
Mondd, hová kapom
tőled a belépőjegyet?
Hajamból kígyó, fonsz,
s átadsz a fúriák dühének,
vagy felhasítod nekem az eget?*

*Ki vagy, aki elcsúfítod
anyagom, s lomb nélküli
fának faragsz. Ráncaim szörnyű
Gorgó fejet festenek rám.
Kérlek, ne küldj el, ha az utolsó
felvonásban a semmi terhét ledobom
magamról, s kopogok az ajtófélfán.*

*Lehet, hogy hetérák tánckarába
küldesz, s megvárod, míg lerogyok,
s összebújik velem az éjszaka.
lehet, hogy Pürrah lesz megújult nevem.
Jeleket várok tőled, Uram.*

DÉLUTÁNI SZERTARTÁS

egy kereszténynek,
aki a hit követének vallja magát

*Valami távoli őshuzat lobbantja
gyertyád, szemedbe intarziát farag
a tél, a nyár, a meg nem élt szabadság
utáni vágy, s a félelem, hogy nem
tudod legyőzni önmagad.
Oly kicsi vagy, ahogy a belőled
kilélegzett árnyék nyomán megmozdul
körvonlad, s helyet adsz magad mellett
láthatatlan démonoknak, csak azért,
hogy megleckéztess, hogy éreztess velem,
jobb, ha félreállok, s elfogadom, hogy valami
Istennek nem tetsző játék áldozata vagyok,
mégis mentenem kell, ami menthető még,
hogy a reggeltől estig tartó álomból
végre magamhoz térjek, s engedjem
vállamra ereszkedni az ég kékjéből
a madarat, hogy széttárt
testem rejtekébe bújva végső menedéket
találjon, s kegytárgya legyek neki.*

*Te pedig ott ülsz az asztal végén, saját
fény-orgiádba égetve örökkévalóságba
tekintő szemed.*

ÁMORTH ANGELIKA

ÁRU

- Nézd! Vettem egy új ruhát! Szép vagyok?
- Ja... Drága volt?
- Eléggé... Három ügyfelembe került.
- Nem szomorít el, hogy a ruhád többet ér, mint te magad?

GALAC SIN

”... ne aggódj, édes, nem számít a pénz. Én így is szeretlek. Majd együtt érünk el mindent, lépésről lépésre. Először csak egy szobát bérlünk majd, később már egy kis lakást, és mire negyven évesek leszünk, lesz egy kis házunk a külvárosban. És én majd szülök neked két fiút meg egy kislányt, és lesz még egy kutyánk és egy teknősbékánk is. És lehet, hogy szűkölködnünk kell majd néha, és nyaralásra sem fog majd telni, de tök mindegy. A lényeg az, hogy boldogan haljunk meg, ha eljön az aggkor...” - olvasta a hatvannyolc éves, sikeres két diplomával rendelkező nő, aki a nagyváros legjobb környékén élt egy ötszobás lakásban egyedül. Végigolvasta, galacsinba gyúrta és kidobta a szemetesbe fiatalkori álmait.

CSALÁDI ÁLLAPOT: BONYOLULT

Ül a padlón az ágnak dőlve. Haja kócos, szempillái összeragadtak a festéktől és a néhány csepp könnytől, amit még ki tudott facsarni magából. Ordít a lelke és ordít a zene is. Valami tuctuc alapú, amiben egy csaj elektronikus, gépies hangon arról énekel, hogy az életet élvezni kell. Melltartóban és bugyiban ül, hanyagul szétvetett lábakkal és begörbített háttal. Alakja vékony, csak egy kis pocakja van, ami épphogy senkit sem érdekel. Tizenhat éves. Eddig két abortusza volt. Ha megkívánja, egy sör és egy csomag cigi nála egy menet. Bambul. Valami ürességet érez belül, de csak fáradtságnak titulálja. Az ölében

laptop, épp facebookozik. Családi állapot: bonyolult. Kedvenc idézet: „A szerelem mindent pótol, de a szerelmet nem pótolja semmi...”.

REZEG A MARSRUTKA ALATTAM

Amikor kiléptem a lakásból, hallottam a madarak csiripelését és az emberek hallgatását. Ebből arra következtettem, hogy még reggel van.

Egy kis gyaloglás, egy megbotlás, két tüsszentés, egy nem kis tolakodás és voilà – ide kerültem. Ülök és erőltetetten az ablak felé fordítom a fejem, hogy még véletlenül se vegyek észre egy ismerőst sem az utazók között, mert még netán beszélgetni kellene velük. Azt meg a fene sem akarja. Mindenki hagyjon békén. Korán van és még kávé sem ittam.

Mindjárt megérkezem. Veszek egy zsömlét, és a koffeinhányomat is orvosolom, majd pedig beülök az előadásra. Hogy lehessek oktató, nem csak egy golyóstoll koptató.

UTAZÁS

Zakatol a vonat. Rozoga már szegény. És koszos. Na meg büdös is.

Egymással szemben ül két ember. Két középkorú férfi. Az egyik sápadt, a másik vörös. Az egyik táskás szemű, a másik puffadt arcú. Az egyik csontos, a másik pocakos. Első látásra egymás ellentétei is lehetnének. De nem azok. Teljesen egyformák.

Valamiről beszélgetnek. Hangosak ugyan, de nem értem, miről társalognak. Talán azért, mert mindenről egyszerre, rendszertelenül. Nevetnek is hozzá önfeledten. Végül az első bölcsen megállapítja, hogy szar az élet. A másik pedig még bölcsebben azt válaszolja, hogy ja, de nem érdemes ezen rágódni, hisz ez úgysem változtat semmit a helyzeten. Az első elismerően néz társára a nagy életbölcseesség-osztás után, majd elmond egy rasszista viccet. A másik felhorkant röhögés közben, majd fuldokolni kezd. Köhög egyet és a lába alá köp. Úgyis koszos a vagon, nem mindegy?

Megáll a vonat, és mindketten leszállnak.

Ismét felszáll két középkorú férfi. Ezek valamivel jobban néznek ki. Nem viselte meg őket annyira a hétköznapi élet. Leülnek az előző kettő

helyére. Egy idő után ők is beszélgetésbe kezdenek. Sokkal kifinomultabb hangnemben, választékosabb szókinccsel. Persze ugyanarról a semmiről, mint az elődeik. De a beszélgetésük sokkal feszültebb, sokkal erőltetettebb, mint az előző. Mind a kettő kellemetlenül érzi magát valamiért. Már bánják, hogy belefogtak ebbe a semmitmondó társalgásba. A megszakításával, befejezésével is megpróbálkoznak, de az ezt követő hallgatás még kínosabbnak bizonyul. Úgyhogy folytatják.

Megáll a vonat és elindulnak a kijárához. Közben, hogy azért mégiscsak pontot tegyenek a beszélgetésükre, megegyeznek annyiban, hogy az élet szar. Bólogatnak és leszállnak.

A változatosság kedvéért ismét felszáll két középkorú férfi. Leülnek egymással szemben, elővesznek egy-egy könyvet, és olvasni kezdenek. Néha felnéznek, komor arccal kibámulnak az ablakon. A másik által olvasott könyvet is szemügyre veszik, és elismerően mosolyognak.

Egy óra utazás után, közeledve a megállóhoz, mindketten elrakják a könyvet. Egymás szemébe néznek. Az egyik letekint a lába alatt heverésző köpésre.

– Szar ez a világ.

– Az. De ki változtathat rajta, ha nem mi?

Egy bágyadt mosolyt erőszakolnak arcukra. Leszállnak. Kint kezét fognak és elindulnak. Ki-ki a maga világába.

Szénásszekér

SZÁRNYPRÓBA

SHREK TÍMEA

1989. augusztus 13-án született Beregszászban, a Beregszászi 4. Számú Kosuth Lajos Középiskolában érettségizett. 2011-ben alapszintű, 2013-ban magyar szakos, specialiszt szintű diplomát szerzett a II. Rákóczi Ferenc Kárpát-aljai Magyar Főiskolán. 2009-től a Beregszászi 7. Számú Általános Iskola szervező pedagógusa, ahol komoly szociális érzékenységgel, elhivatottan csak kisebbségi (roma) gyermekek oktatásával foglalkozik. Újabbán prózát ír.

MAUGLI

Hűvös októberi reggel volt. A gyerekek úgy szállingóztak az iskola felé, akárcsak a hópelyhek, amikor először hullnak a földre november utóján. Már megkezdődött a második óra, mikor egy alacsony, piszkos cigányasszony lépett be az ajtón. Kezét egy csöppnyi leányzó fogta, és a nő mögé bújva kémlelte az iskola meleg, családi környezetét. Az asszonyhoz fordultam, majd megkérdeztem:

– Kit keres?

– Az igazgató asszonyhoz jöttem. Az orvos küldött. Azt mondta, a lányt be kell adni iskolába, mert elveszik.

– Most órán van. Várja meg. Az iratok megvannak? Keresztlevél és az anyuka személyije?

– A jányának van, de az anyja elhagyta a paszportját.

– Orvosi igazolás?

– Ad a doktornő.

Ezzel hátat fordítottam, s elindultam a konyhára leadni a létszámot, mert néhány perc múlva az elsősök elindulnak reggelizni. Nem is kellett sokat várnom, gyors kézmosás után a kis fekete purgyékok mind ott sorakoztak az ablak alatt, ahol az ételt osztják. Hangos imádkozás után „jó étvágyat” kívántam, s ezzel kezdetét vette az első étkezés.

Az idegen kislány az ajtó mögé bújt, s onnan leste, mit esznek a többiek. Teste minden porcikája remegett, szája szélét nyalogatta, látszott

rajta, hogy éhes. De nem ám az egyszerű, „csak megkívánta” éhesség ütötte fel magát arcán s tekintetében, hanem az a valóságos, már napok óta növekvő farkaséhség. Megfogtam a kezét, az asztalhoz vezettem, tányért és kanalat adtam neki a makarónihoz. Kézzel vett az ételből, möhön tömte magába a maréknyi falatokat. – Kanállal egyél! – s azzal nyújtottam neki az evőeszközt. Nem tudta megfogni. Ujjait a kanál nyele köré helyeztem, s mint mikor először eszik a szülő a gyermekkel, megmutattam neki, hogyan kell.

Közben figyeltem. Ahhoz, hogy a gyerek piszkos, már hozzászoktam, cigányiskolában nem tehetek másként. De ez a gyerek más volt. Nem olyan, mint a többi. Apró fürtökben kunkorodott feje tetejére a koromfekete haja, nagy barna szemei csillogtak, pisze orra és cakkos szája volt. Úgy nézett ki, mint a porcelán babák, amiknek az arcát tehetséges festők keltik életre. A kislány a kosz alatt rettenetesen szép volt. Odaszóltam a kísérő nőhöz:

– Mikor evett a gyerek utoljára?
– Reggel, otthon.
– Ne hazudjon! Ez a kislány éhes! Látszik, hogy éheznek!
– Nem tudom, nem velem volt. Az anyjával.
– Hol az anyja? Miért nem ő jött vele?
– Az anyja beteg. Ágyban fekszik. Már nem sok van neki hátra. Én a nagyanyja vagyok.
– És az apja?
– Hát, tetszik tudni, az anyuka leányanya. Máté odénecska.¹ Tudja maga, hogy van ez nálunk. A fiam iszik.

Te sem vagy különb – gondoltam magamban – hiszen ismerlek. A városban koldulsz, a pénzt meg piára költöd.

– Értem. Hagyja itt a gyereket. Próbaidőre. Minden nap itt kell lennie, különben nem vesszük fel iskolába. (Ezt bátran mondhattam, mert előzőleg már egyeztettem a főnökasszonnyal.)

A napok teltek-múltak, a gyerek minden nap iskolában volt. De mindhiába. Nem beszélt, nem tanult, nem érintkezett a többiekkel. A gyerek beteg volt. Értelmi fogyatékos. Olyan volt, mint Maugli. Semmit nem tudott használni, nem értette a többieket, nem ismerte a tollat, a füzetet, a ceruzát. Időközben kiderítettem, hogy egy kartondobozban alszik, vagy a csillagos ég alatt. A délutáni élelmet meg a közeli kukákból gyűjti be. Nem

¹ Máté odénocska (ukrán) - leányanya

törődött vele senki. Az anyja haldoklott, apja még papíron sem volt, a nagyanyjáról nem is beszélve. A család jelenlétében már árva volt.

Alig telt el egy hónap, az anyja meghalt. Lépni kellett. Jelentettük a hatóságoknak. Mivel hivatalosan nem maradt senkije a kócos kislánynak, tudtuk, hogy mi fog következni. Az árvaház. Megrágtuk százszor a gondolatot, mielőtt döntöttünk volna. Hogyan is lenne jobb ennek a gyermeknek, de tudtuk, hogy nem érné meg a következő tavaszt, ha ott maradna, ahol eddig.

Furcsamód a gyámhatóság gyorsan járt el. Az orvosnő úgyszintén erősködött, hogy a gyermek ne maradjon a hivatalosan nem létező nagyszülővel.

Szerda reggel volt. A fagyos eső hangosan koppant az ablakon. Meredten bámultam kifelé. Egy fehér mikrobuszt kellett várjak. Az jött el a kislányért. Pontban kilenc óra, két fiatal hölgy szállt ki az ajtaján. Eléjük mentem.

– A kislányért jöttünk, itt van?

– Igen, rögtön, ebben az osztályban. Mi fog most történni vele?

– Igyekezünk minél hamarabb nevelőszülőket keresni, sok olyan család van, ahol nem születhet gyermek. Nagy az érdeklődés. Nem lesz gond. Ő az?

– Igen.

Ekkor a fiatal nő odalépett a leánykához, aki éppen rajzolt és megfogta a kezét.

– Gyere velem. Megyünk sétálni.

A kislány csak nézett, letette a ceruzát és elindult az ajtó felé.

– Ne félj. Most megyünk egy olyan helyre, ahol sok gyerekkel fogsz lakni. Megfürdesz, megfésülködsz, és tiszta ruhát kapsz.

Megszólint a lány. Még eddig nem hallottam a hangját sohasem.

– Hercegnőset?

– Akár olyat is. Megyünk?

– Menjünk.

A kislány még visszafordult a busz előtt, intett is egyet, majd mosolyogva ugrott fel az ülésre. Az arcomon egy könnycsepp folyt végig. Kis kócosból hercegnő.

DUPKA GYÖRGY

KULTÚRTÖRTÉNETI ADALÉKOK MUNKÁCSY MIHÁLY ÉLETÉHEZ

A FESTŐFEJEDELEM SZÜLETÉSÉNEK 170. ÉVFORDULÓJÁRA

Munkács a századforduló előtt és után is számos jelentős művészt adott az egyetemes magyar képzőművészetnek. Ebben a városban született **Lieb Mihály Leó** (Munkács, 1844. február 20. –Endenich, 1900. május 1.), aki szülővárosa nevét felvéve, **Munkácsy Mihályként** vált világhírűvé.¹ A művészre vonatkozó dokumentumok szerint Munkács város 1844. évi anyakönyvének² 151. oldalán 19. szám alatt található a következő bejegyzés: „Édesapja Lieb Mihály a munkácsi sóhivatal pénztárosa, édesanyja Reök Cecília háztartásbeli volt.” A munkácsi krónikások azt is feljegyezték, hogy édesapja tevékenyen részt vett az 1848-as szabadságharcban, ezért letartóztatták, és börtönbe vetették. De nemcsak Munkácsy Mihály édesapja, hanem anyai nagybátyja, Reök István is részt vett a szabadságharcban, aki aztán magához vette az árva művészfiút.

Az is köztudomású, hogy I. Ferenc József „a művészet terén szerzett kiváló érdemei elismerésül” a magyar nemességet, a „munkácsi” előnévvel adományozta Munkácsy Mihálynak.³ Kultúránk egyik legjelesebb képviselője méltán megérdemelt sikerei csúcsán látogatta meg szülővárosát, ahol 1880-ban díszpolgári címet kapott. Erről az eseményről számos sajtókiadvány, köztük a *Bereg* című lap 1982. évi tavaszi számaiban is bőven beszámolt.⁴ A hálás munkácsiak ezüst babérkoszorúval díjazták a város szülöttének tevékenységét. 1882. március 2-4. közti munkácsi találkozójára elkísérte többek között **Jókai Mór**, **Mikszáth Kálmán** is.⁵ 1882. március 3-án emléktáblát helyeztek el szülőháza falán⁶⁶. Az emléktábla-avatás alkalmából **Literáty Ödön** ügyvéd és országgyűlési képviselő tartott beszédet.

Budapesten szintén díszpolgárrá avatták. Ekkor alapította a Munkácsy-ösztöndíjat, amelyet az elsők között 1882-ben **Révész Imre** (1859-1945) kapott meg a „Csárdai jelenet” című képéért.

Érdekes tudni arról is, hogy Munkácsy Mihálynak az Országház részére festett nagy kompozíciójához földije, **Lehoczky Tivadar** (Fiume közeli Fuccsine, 1830. október 5. – Munkács, 1915. november 25.) vidékünk neves régész-helytörténésze szolgáltatott tárgyi adalékokat. A városi lap tudósítása szerint: „A művész felkérésére 1891 nyarán „érdekes és hasznos adatokat és rajzokat” küldött Párizsba, a szolvai ősmagyar sírban lelt lovasvitéz felszereléséről. Munkácsynak Lehoczky Tivadarhoz intézett, 1891. június 9-én amaloui fürdőből kelt köszönőlevele ezt bizonyítja, hogy a művész a legaprólékosabb előtanulmányokat folytatta a hatalmas történelmi festményével kapcsolatosan, másrészt újabb adat Lehoczky Tivadar sokoldalú érdeklődésére és fáradhatatlan munkakészségére.”⁷

Munkácsy Mihály egyik rendkívül eredeti alkotását az ungvári Boksay-múzeumban őrzik.⁸ A 45x39 cm-es képet még 1947-ben a területi képtár kapta ajándékba, mint ismeretlen festő „*Keleti férfi feje*” című vásznát. Később bebizonyosodott, hogy ez a mű a művész első vázlatainak egyike, amit Munkácsy a „*Krisztus Pilátus előtt*” c. nagyméretű kompozíciójának (1851) egyik alakjához, az ülő farizeus arcához készített.

1941 júniusában Munkácson lebontották Munkácsy Mihály festőművész szülőházát, mivel állaga az összeomlás alatt állt. Ezen a helyen a későbbi évek folyamán új épületet emeltek. A hálás utókor képviselői 1969-ben két emléktáblát⁹ avattak fel azon a helyen, ahol szülőháza állt. Az egyik a művész eredeti szülőházának domborműve, a másikon ukrán felirat van.¹⁰ 1992-től a festőművész szülőházának a helyén felépített lakóház homlokzatán magyarul is olvasható az emléktábla eredeti szövege. **Popovics Béla** helytörténész közzétett kutatásaiból tudjuk, hogy a „város a festőművész 1900. május elsején bekövetkezett halála után röviddel komoly erőfeszítéseket tett egy reprezentatív köztéri szobor és egy múzeum létrehozása érdekében. Az előbbinek 1907-ben elkészült kicsinyített gipszmintája ma a Rákóczi-kastélyban tekinthető meg.”¹¹ Alkotója **Gönczy Lajos** szobrászművész, aki a Munkácsy-gipszmintát 1907-ben Munkácsnak adományozta, a helyi képviselőtestület döntése értelmében a városházán nyert elhelyezést.¹²

A szoborállítás és Munkácsy-múzeum létrehozását az I. és a II. világháború megghiúsította. A kárpátjai *Naptár* 1964-es száma először közöl felvételt, amely „a nagy festőművésznek a munkacsevoí városi tanács épületében elhelyezett szobrát mutatja be.”¹³

A központi utcának a római katolikus templom felőli bejáratát (a valamikori országzászló helyén) 1994-től Munkácsy mellszobra ékesíti, alkotója

Mihajlo Beleny ruszin szobrász. 1994-től a Munkácsi Művészeti Iskola (Rákóczi-kastély) és a helyi cserkész csoport is felvette a nagy festő nevét.

2007. július 27-én képletesen szólva **Munkácsy Mihály** újra meglátogatta a Latorca-parti várost. Ezúttal nagy művészeti eseménye volt ez a városnak, hiszen a Nemzeti Galériában megrendezett Munkácsy-kiállítás anyagát a Rákócziak dicső várában is kiállították, a tárlatot több mint 80 ezren tekintették meg. A nagyrészt magángyűjteményekből kölcsönzött közel 30 kép egy jelentős részét az Amerikában élő **Pákh Imre** műgyűjtő bocsátotta a kiállítást szervezők rendelkezésére.

Örömteli, hogy az 56 évesen elhunyt Munkácsy Mihály kultuszának ápolása Kárpátalján is töretlen, tereket, utcákat, intézeteket neveznek el róla. A MÉKK-be tömörült festőművészek **Balla Pál** kezdeményezésére 2007-ben létrehozták a Péterfalvai Képtár mellett a Tiszaháti Munkácsy Mihály Alkotótábort és a MÉKK Munkácsy Mihály Egyesületét is.¹⁴

A nyíregyházi székhelyű Kárpátok Művészeti és Kulturális Egyesület (KMKE), valamint a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának (RIT) közös szervezésében 2013. június 17-21. között Rahón első alkalommal került megrendezésre a Munkácsy Mihály Nemzetközi Alkotótábor.

A Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet Munkácsy Mihály Életmű emléklakettet alapított (**Mihajlo Beleny** alkotása), azok az alkotók kapják, akik betöltötték hatvanadik életévüket. Eddig ilyen megtisztelő kitüntetésben **Réti János, Nigriny Edit, Soltész Péter, Klisza János, Finta Éva, Tárczy Andor, Weinrauch Katalin és Turák Angéla** részesült.

Végezetül a Munkácsy-kultusz ápolóiról egy újabb adalék. 2013. szeptember 17-én a Kárpátok Művészeti és Kulturális Egyesület, valamint a Révész Imre Képző- és Iparművészeti Társaság a Munkácsy Mihály Alapítvány támogatásával a Munkácsi Városi Galériában kiállítást rendeztek *Munkácsi impressziók — 2013* címmel. Kiállítók: **Magyar László, Erfán Ferenc, Réti János, Klisza János, Tóth Róbert, Kalitics Erika, Hanzel Vladimír, Kopriva Attila, Micskó Zoltán, Biba Szergej, Lucenko Igor, Selevicky Jurij, Szikszay Igor, Temető István, Lakatos Szergej, Salenik Ludmilla**, valamint Magyarországról **Csorba István Kadosa, Szeifrid Zoltán, Kádas Katalin**. Az artprojekt főszervezői a tárlatot már Munkácsy Mihály születésének 170. jubileumához kötötték. A rendezvény díszvendégeként vitéz **Pákh Imre** vázolta a Munkácsy-jubileum ünneplési programját. Elmesélte, hogy 2014-ben, a Munkácsy Mihály-emlékévben bemutatásra kerül egy balett és musical Munkácsy Mihály életéről, amit nemcsak Budapesten, hanem Magyarország más városaiban is bemutatnak.

JEGYZETEK:

¹ Lásd bővebben: Munkácsy Mihály. In : Wikipédia, http://hu.wikipedia.org/wiki/Munkácsy_Mihály

² Kacsij Jurij: Munkácsy Mihályra vonatkozó dokumentumok. - in: 1965 Kárpáti Kalendárium, Kárpáti Kiadó, Uzshorod, 1964. 124. old.

³ Lásd: Vasárnapi Újság, 1882. március 12-ei tudósítása szerint az ide vonatkozó „legfelsőbb kézirat kelt Gödöllőn, 1880. december 11-én.”

⁴ Baráth József: Munkácsy Mihály Munkácson, Szemelvények a korabeli sajtóból. – in: Kalendárium '92, Uzshorod, 1991. Kárpáti Kiadó, Ungvár, 72. old.

⁵ Dupka György: Munkácsy Mihály látogatása szülővárosában. - In: Kalendárium '87, Kárpáti Kiadó, Uzshorod, 1986., 733. old.

⁷ Tudósítás. – in: Munkács, 1891. június 16.

⁸ Sztaskó Gyula: „Keleti férfi feje”. – In:1969 Kárpáti Kalendárium, Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1968. 14. old.

⁹ Sz. L. /Szemes László/: Két emléktábla. – in: 1970 Kárpáti Kalendárium, Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1969. 58. old.

¹⁰ Lásd az eredeti szöveget: „На цьому місці стояв будинок, в якому 20 лютого 1844 року народився видатний угорський художник-реаліст Міхай Мункачі”.

¹¹ Popovics Béla. A Latorca-parti városnak ígért Munkácsy-relikviák

(Forrás: Kárpátalja 2006-01-06) <http://www.karpatszeme.uz.ua/kepzmuv/km060102.htm>

¹² Popovics Béla: Munkács kultúrtörténete a korabeli sajtó tükrében. Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség, Munkács, 2005. 210. old.

¹³ bl./Balla László: Munkács nagy szülöttje. – In:Naptár 1964, Kárpátontúli Területi Kiadó, Uzshorod, 1963. 23. old.

¹⁴ Lásd bővebben: Dupka György: Magyar művészet Kárpátalján. Kultúr- és művészet-történeti vázlat. Ungvár-Budapest. Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége-Intermix Kiadó, 2012. Online hozzáférés: http://www.knmi.org.ua/books7menu_id=9&submenu_id=26&book_id=415

PENCKÓFER JÁNOS

PIKNIK ÉS VENDÉGLÁTÁS

KÁRPÁTOKON INNEN ÉS TÚL

(EGY RÉGIÓRA ÉPÜLŐ KORTÁRS UKRÁN KISPRÓZAI ANTOLÓGIA)

1.

A *Kárpátokon innen és túl* című kötet számos kiadványi rekvizituma és előzetes olvasói tájékoztatást szolgáló információja közül mindenekelőtt a rendezői elv csigázza fel az (irodalomtörténeti) érdeklődést. Olyan kortárs ukrán kisprózai válogatást vehet kezébe a magyar olvasó, melynek fordítás-anyagát bizonyos térségi elv formálta együvé, és ez legalább két szempontból figyelemfelkeltő.

Geográfiailag a Tisza és a Zbrucs folyók közötti térséget emeli ki a kötetsszervezői szándék: a *Kárpátokon innen és túl* szerzői gárdáját azon ukrán írók alkotják, kik az egykori Osztrák-Magyar Monarchia részének tekintett vidékek szülöttei, illetve lakói, azaz a jelenlegi Ukrajna nyugati régióját képező Kárpátalja, Lemberg, Ivano-Frankivszk, Ternopil és Bukovina összesen harmincegy szerzőjének ugyanennyi novellája, elbeszélése kerül itt egymás mellé. Így a kötet történelmi-territoriális vonatkozásokat érintve irodalomtörténeti, -elméleti és -értelmezési kérdéseket implicál, miközben pedig – elsősorban! – gazdag referenciális anyagot is mozgat: az emberi természet és érzelem örök problematikája szövődik bele tájba, társadalomba, történelembe.

A kötet kitalálónak – copyright: Magyar Újságírók Kárpátaljai Szövetsége, míg a fordítást és a kötet kiadását a budapesti Szülőföld Alap támogatta – e munkája joggal mondható különlegesnek, egyedinek. Sőt, talán úttörőnek is – ahogyan a könyv negyedik (kiadói) oldala minősíti a vállalkozást. A szerzői gárdát tekintve méltán nevezhető reprezentatívnak. A kiadvány valamennyi szereplője az ukrán Nemzeti Írószövetség vagy az Ukrán Írók Társaságának tagja, „ami egyben minősíti is írásaikat” – olvasható a bevezetőben. Nívó és rangsorolás tekintetében sem lehet mellékes, hogy a kötetbe beválogatott szerzők jelentős számban szakmájuk tudósai; hárman is valamelyik

ukrán írószövetség egy-egy területi szervezetének vezetői; valamennyien ismert és elismert alkotók, jó néhányan rangos irodalmi díjak kitüntetettjei. Vannak olyanok is köztük – Volodimir Fedinisinec és Sztepan Pusik professzor –, kiknek eddig félszáznál több könyve jelent meg, sőt olyan is – Volodimir Kacskan professzor, az Ukrán Tudományos Akadémia Felsőfokú Iskoláinak akadémikusa – aki hetvennél több kiadványt jegyez.

Mindent egybevéve: e kötet két szempontból különösen figyelemre-méltó. Az első feltétlenül a szélesebb magyar olvasóközönséget érinti, és mindenképp az egyes szerzők egyes műveinek szépirodalmi hatása körül keresendő, illetve a harmincegy mű által kirajzolódó világ ismerős ismeretlenségében. A másik pedig a régiós, a térségi szempontban rejlik. Például egy irodalom- vagy kultúrtörténeti áttekintés nagy haszonnal vizsgálhatná e régió ukrán és magyar irodalmának alakulását az elmúlt száz esztendő történelmi-kulturális eseményei, valamint a különféle határmódosítások között.

Könnyen belátható, hogy e két figyelemfelkeltő szempont a tárgy kétféle érdekeltiségi köre, de egyetlen távlati célt szolgál: egymás jobb megismerése révén a békés együttélést ukránok és magyarok között a huszonegyedik században éppúgy, mint ahogyan példásan tették azt „őseink”, mikor „közös földeket szántottak, együtt építettek várakat, harcoltak a kurucok zászlaja alatt, királyuk és tábornokaik akaratából haltak hősi halált a Balkánon és az olasz fronton, a Kárpátoktól a Volgáig húzódó viharos sztyeppéken”.

Így fogalmaz a kötet *Ajánlása* – melyet Petro Hodanics, a kötet összeállítója, az Ukrán Nemzeti Írószövetség Kárpátaljai Nemzetiségi Szervezetének elnöke jegyez –, és a népek összetartozását nem is egyszer említi. Az előszói szerepű *Ajánlás* egy másik helyen külön hangsúlyozza, hogy „évszázadokon keresztül jól megvolt itt a magyar az ukránnal, a német a zsidóval, a román a szlovákkal, a cseh a cigánnyal”. Azt is fontosnak tartja megemlíteni, hogy itt sohasem a nyelvek különbözősége volt a mérvadó, „hanem az, mennyire megértő emberek” éltek egymás mellett, és „érdeklődtek egymás irodalma, kultúrája iránt”. E régió lakosai „átvették egymás szociális-kulturális tapasztalatait, ami a politikai kataklizmák ellenére is hozzásegítette őket egymás megértéséhez”. Többes szám első személyben is szóvá teszi az *Ajánlás*, hogy „a sors és a történelem megtanított, hogy tiszteljük és toleráljuk egymást”. Amikor pedig az *Ajánlás* vége úgy fogalmaz, hogy „az antológia szereplői megpróbálják a magyar olvasót a vendégszerető ukrán házakba, családokhoz csábítani, ahol őszinte szavakkal

mondják el örömeiket és bánatukat, beszélnek álmaikról, lelki emlékeikről, a mai hucul és ukrán lakosság hétköznapijairól, kultúrájáról” – akkor bizony hajlik az olvasó nem pikniknek, hanem szíves ukrán vendéglátásnak tekinteni a *Kárpátokon innen és túl* meghívását.

A piknikről szóló, régről ismert aforizma, a 18. századig visszanyúló bon mot Georg Christoph Lichtenbergtől származik. Azt jelenti, hogy a könyv, a mű, a szöveg olyan piknik, melyre az író hozza a szavakat, az olvasó pedig a jelentést. Ez a mondás hosszú évek során számos kiváló irodalomtudóstól nyert különféle jelentésárnyalatot, de most elsősorban azért kér teret, mert egy-egy fordításkötet kapcsán mindig különösen problematizálódik a jelentésadás és a művészi megoldás kettőssége. Az eredeti ukrán és a fordítói megoldások révén megképződött magyar jelentés közötti feltételezhető különbözőséggel számolnia kell az olvasónak.

A fordítás-közvetítés értelem- és érzelemformálásának felelősségteljes aspektusát szinte hangsúlyozza a könyv impresszuma. Az a különleges státus, hogy „irodalmi szerkesztés Maszkalik Aranka és Timkó Ilona”, valamint az a szokatlanság, hogy a fordítók – Balogh Csaba, Barát Mihály, Béres Barna, Kudla György, Nigriny Szabolcs, Tárczy Andor – közösségként vannak feltüntetve, nem indokolható semmilyen eddig ismert hagyománnyal. (A kötet belső kivitelezettségének amatőr hangulata nincs összhangban a kiadvány eszmei jelentőségével.) Az egyes novellák (elbeszélések) esetében felismerhető, másoknál viszont inkább csak megsejthető eredeti artisztikum nem tudja könnyedén fenntartani az egyenletes olvasói érdeklődést a könyv kétszáz oldalán keresztül.

2.

Csak nem egyenetlen a *Kárpátokon innen és túl* című antológia? Ha nem lenne félrevezető a kérdés, akkor sem lehetne elintézni igennel vagy nemmel, hiszen összetett az észlelet, amit ezzel kapcsolatban ki kell bontani. Poétikákkal, kötetszerkezettel egyaránt kapcsolatos.

A könyv első olvasásakor az egyes önálló poétikák, egyedi stílusok mindeképp lassítják a befogadás természetességét, ugyanis a történetből történetbe átlépő olvasónak harminc esetben kell (gyorsan) hátrahagynia az előzőekben megértett térbeli-időbeli és emberi-nyelvi szituációt, tudniillik harminc alkalommal esik át a belehelyezkedés-újrakezdés tapasztalatán. Ilyen befogadói körülmények között táruul fel a nóvum, a novella műfajmegjelölő szavában rejlő jelentés: a francia ’nouvelle’ mibenléte. Némely esetben a

történelmi háttér és beágyazottság, másutt a társadalmi jelenség, esetleg a természeti-környezeti emelkedettség ölti magára e nóvum szerepét; megint más alkalmakkor a személyesség narrációja. A sikeres műveknél a történet és a mesélés egysége megvalósul: ezekben leginkább a történelmi-társadalmi törvényszerűségek, valamint a morális kötöttségek közt eszmélő ember karaktere, érzelmi-tudati beállítottsága jelenik meg az élet egy-egy sűrített epizódjaként – újdonság gyanánt.

Kötetszerkezetről nem lehet a megszokott módon beszélni. A tagoláscsoportosítás semmilyen jellegű lehetőségével nem él a kiadvány. A művek egymásutánisága helyenként ugyan fel-felvillant valamilyen laza, asszociatívnak mondható kapcsolatot, ám ez illúzió: csak a véletlenség műve. Itt az „irodalmi szerkesztés” nem a műveket tekinti kiindulópontnak, hanem a szerzők neveit: azokat szedi ábécé-rendbe, ez alakítja ki a *Kárpátokon innen és túl* novella-világát, rendjét. Ebben a sajátos kötetszerkezetben tehát valóban „véletlenül” kerül értelmezhetően jó pozícióba a *Lelkiismeret* című Mihajlo Andruszjak-novella – itt a mű világába történő belehelyezkedés még nem okoz gondot. Tudniillik ez a kötetnyitó mű olyan helyről villant fel egy fontos történelmi képet, ahol még friss az *Ajánlásból* hozott olvasói emlékezet, miszerint az ukrán nép hosszú küzdelem és várakozás után nyerhette csak el függetlenségét, és aztán „az alkotás szabadságát”. Ez a nyitónovella jól illeszkedik az *Ajánlás* azon szavaihoz is, miszerint „a mai ukrán próza gyökereiben kötődik a múlthoz, különösen azokhoz az eseményekhez, amelyek tizennégymillió ártatlan embert pusztítottak el a közelmúltban”.

A *Lelkiismeret*ben megidézett történelmi múlt „az ötvenharmadik év” őszéről beszél. A három ukrán „felkelő”, valamint az „MGB-sek”, az Állambiztonsági Minisztérium fegyveresei közt kirobbant tűzharc szemtanúja áll a középpontban, az az Ivan Szolomcsuk, aki gyengeségből mutatta meg a jó irányt, amerre a felkelők menekültek. Így az MGB-seknek sikerült is megölniük a kis csapat két tagját, míg a vezér – aki Szolomcsuknál hátrahagyta bőrkabátját – elmenekült. Ennyi a történet, de a hangsúly a hátrahagyott bőrkabáton van, melyet Szolomcsuk – egyébként – egy „ódon tölgyfa lábában” tart, melyen „megbízható osztrák zár” van. Sok-sok év után is bántja őt a lelkiismeret, hiába akarta már azt a bőrkabátot „kályhába vetni”, vagy „apró darabokra hasítani” – nem tudta megtenni. Néha elővéve azt, bocsánatfelét rebeg Szolomcsuk, de továbbra is féltve őrzi a hátrahagyott ruhadarabot.

Az ábécé-rend törvényszerűségei szerint a történelmi múlt a kötet utolsó negyedében térhet csupán vissza, de annál drámaibb hatású megjeleni-

tésben. A *Keljen fel, édesanyám... 1947. Egy élet (a háború után)* címet viselő Marija Matiosz-novella természetesen a *Lelkiismerettel* együtt képez olyan történelmi teret-helyzetet, melyben az ukránok és a háború utáni szovjetek közötti harc a téma, pontosabban: egy „deportációs leirat” parancsteljesítéséről esik szó a műben. „A területnek az összeverődött banditáktól és cinkostársaiktól való megtisztítása” a cél, ezért a hatalom névsorokat állít össze, azon személyek listáit, akikért a fegyveresek, „semmi másért”, csupán „azért” jönnek el – ahogyan Korniljo, a mű egyik hőse fogalmaz. Ilyen listára kerül Sandro, a négygyermekes családfő, aki hetedmagával él. A másnapra várható elhurcolás hírért megtudván azonnal családi tanácskozást tartanak, és az ott született bizarr ötlet megvalósulásától várják a megmenekülést. A másnap megérkező katonák pedig egy halottbúcsúztatóra, egy temetés előtti halottsiratóra érkeznek, és a négy gyerek – Varvarka, Fedusz, Dunusz, Mikolajcsik –, valamint Iván nagyapó „hibátlan” gyászolókként viselkednek, akárcsak a koporsóba fektetett Katerina anyja. Így aztán a katonáknak békén kell hagyniuk a családot, hiszen az egyik kritérium, a hét fős család nem érvényes már. Csakhogy ezzel nem ér véget a történet és a történetbeli alakítás, az ugyanis legvalóságosabb valósággá változik. Kateria anyja, csakhogy megmenekíthesse gyermekei apját, olyan tökéletesen kívánt megfelelni, hogy a végén igazi halott lett. A történet legutolsó mondatáig tartogatott bizonyosság drámai erővel hat – a kötet egyik legjobban felépített novellája ez.

De a *Bátor embernek vére* című sem marad el sokban ettől. Levko Riznik műve szintén a második világháborúhoz kötődő időkben játszódik, és Jurij Lipa íróról, valóságos, ismert személyről szól, akinek szavai B. Sztebelszkij visszaemlékezései nyomán szerepelnek a novella nyitányában-mottójában: „Akár itt, akár ott – mindenütt ellenség van. Elaljasodik az ember. Sokkal jobb méltóságteljesen elesni a harcban szülőföldemen” – mondta Jurij Lipa visszautasítván a felajánlást, mikor 1944 végén lehetősége nyílt Nyugatra távozni. Így maradt otthon, és végezte orvosi munkáját az író, akiért egyik nap eljött két szovjet tiszt, hogy menjen velük sürgősen „meggyógyítani egy beteget”. „Egészségesen visszaszállítjuk” – mondták a tisztok, az „UPA-bandáktól”, az Ukrán Népfelkelők Handseregének embereitől „hemzsegő” vidékre érkezett tisztogató „csekisták”, akik végül is Lipa gyilkosai lettek. Merthogy kihallgatás lett a „gyógyításból”. De mivel az elhangzó két kérdésre – 1. „hol vannak az UPA-bandák telepei, ahol maga orvosként szolgál?”, 2. „merre ment Oleg Levickij festőművész, aki a tegnapi napon magánál

vendégeskedett?” – Lipa megtagadta a válaszadást, ezért az egyik orosz tiszt hirtelen felindulásból szuronyát az orvos mellébe döfte, „markolatáig”.

A Lelkiismeret, a Keljen fel, édesanyám... 1947. Egy élet (a háború után), valamint a *Bátor embernek vére* szorosan összetartozó novellák, egy-séges térhez-időhöz kötődnek, és pontosan reprezentálják a mai ukrán pró-za egyik részének múltban gyökerező természetességét, amely mellett pe-dig mintegy sokszínű hajtásként nőnek ki a kortárs ukrán kispróza egyéb jellegzetességei.

3.

A történelmi múltba forduló figyelem nem alakul át társadalmi jelenről leváló emlékezetté, ugyanis az antológiában több novella kimondottan a függetlenség elnyerése előtti időkre épülve nyeri el értelmét.

Például a *Tatársásban* – Sztepan Pusik műve – összetartozik a természeti környezet az ember magányával, társkeresésével, miközben egyértelműen a legnagyobb teret a társadalmi jelenségek kapják. A narráció és a főhős Mamaj szemlélődő sétája a tavaszi természetben olyan gondolatisággá alakul, melyben egyéni sors és társadalmi jelenség egyként kiált valamilyen megoldásért. Még-pedig a történelmi múlt, a hagyomány, az egykori kultúra nevében: „Mamajnak nem fért a fejébe, hogyan lehetséges az, hogy a Sevcsenko által megénekelt Katerinák, akiknek ma már saját államuk van, nem azzal törődnek, hogy minél gyorsabban építsék-szépítsék azt az államot, amelyről annyit álmodoztak elő-deik, a kozákok és szicsovikok, és dalaikba foglalták álmaikat.”

Mamaj saját sorsából indul ki, abból a helyzethől, hogy feleségével elvál-tak. „Csak” annyi történt – gondolja Mamaj –, hogy „felbomlott még egy ukrán család, szétesett, akár egy omladozó épület”. „Igaz, az ő esetükben leg-alább mindkét szülő Ukrajnában maradt, azonban ezer és ezer ukrán család tagjai szerteszóródtak Görögországban, Olaszországban, Törökországban, Angliában, az Amerikai Egyesült Államokban”. E széthullónak érzett társada-lom kapcsán fogalmazódik meg számos kérdés Mamajban, de azokra nem lel egyértelmű választ, így aztán a jelenségek számbavétele mintegy a hibák meg-nevezésévé lesznek. Szóba kerül a tönkretett park, a hagyományörző utcácskák helyén a „fényűző, de annál ízléstelenebb” kastélyok sora, a kivágott erdők, a szétlopkodott gyárak és kolhozok vagyona, a csernobili katasztrófa, majd a szarkofág körüli munka, az egymásra uszított katolikusok és pravoszlávok tö-mege, de mindenek ellenére Mamaj hisz abban, hogy az emberek egyszer össze-fognak és megakadályozzák a „méltatlanok” szereplését országszerte.

Külön is szól egy általa Berijához hasonlított egykori „buzgó kommunista funkcionáriusról”, aki korábban minden alkalmat megragadott, hogy „magsztalja a brezsnyeveket, andropovokat és csernyenkókat”. Akiről később kiderült, hogy „csúszópénzeket vesz fel” lakáskiutalásokért, és ez az ember Mamaj egykori földije. „Berija” karrierje a függetlenné vált Ukrajnában is folytatódott, „földtulajdonos lett és boltot nyitott”, „még két háromszintes épületet, két személygépkocsit szerzett meg magának”, „mindent igyekezett megkaparintani a pártvagyonból”, még egy „benzinszállító gépkocsi is a tulajdonába került a katonai alakulattól”, és továbbra is „elnökségekben ül, szónoklatokat tart másoknak erkölcsiségről, igazságosságról, hazafiságról”.

Ezzel a világgal szemben válik láthatóvá a „vékonypénzű” napraforgóárus, a „sápadt asszony”, a tatársást gyűjtő nő, aki lányával odáig jutott, hogy „a betevő falatra sem futja”, akinek e növénybegyűjtésnél segítője egy rendőr – egy „milicista”. A novella végén megjelenő Mamaj-tanítvány pedig, az ibolyacsokorral tanára felé lépő lány az élet elvont értelmű szépségeként válik értelmezhetővé. A pénz és meggazdagodás agresszív világával szemben létező értékrend megnyilvánulása ez a műbéli motívum: a zenetanár-karmester Mamajnak járó kedvesség, elismerés, figyelem és szeretet, amiről nehéz eldönteni, hogy végül is pénzért vajon tényleg sosem kapható meg?

Hogy a *Tatársás* világa mennyire nem elszigetelt jelenség és problémáérzékelés, arról A *koffer* című Jurij Balega-novella ugyancsak pontosan tudósít, annak ellenére, hogy ez utóbbi mű groteszk arculatát mutatja a *Tatársásban* vázolt társadalmi jelenségnek, térnek. Mindegy, hogy komoly, avagy groteszk színezetet ölt a mű, e két novella szinte kiegészítői-folytatói egymás világának. Hiába állnak igen távol egymástól az antológiában, a *Tatársás* „egykori kommunista funkcionáriusában” könnyű felismerni A *koffer* társaságának egyik tagját, vagy: A *kofferban* „Beriját” többedmagával mutatja be a szerző. E novella szereplői értelmiségiek, professzorok, pártfunkcionáriusok, kultúrmunkások – a megbukott rendszer utáni új világ „rendszerépítőiként” fellépő képviselők, nyugdíjasok, az egykori párt hívei, kik ugyanúgy üléseken élnek tovább életüket, mint annak idején.

Itt egy Andrij Mihajlovics nevű nyugdíjas áll a középpontban, aki „egész életében a népművészeti és néprajzi múzeumban dolgozott”, megvédte kandidátusi disszertációját, sőt „kísérletet tett a doktorira” is. A vidék kommunista sajtójának történetével foglalkozott, csak aztán „kiábrándult”, később pedig széthullott a „bolsevik birodalom”, és ő egy kis városban kívüli földön burgonyát kezdett termesztetni, hisz nyugdíja nem volt elegendő semmire –

mint minden tudósnek, orvosnak, tanárnak. Ám a föld annyira „kifacsart, trágyázatlan” volt, hogy tennie kellett valamit. Ekkor jött az ötlet, hogy „kincseit”, a „nyolcvanéves kommunista újságokat, broszúrákat, rölapokat, és a húszas évek kalendáriumait” ő bizony felajánlja megvételre, mégpedig „két autó ganéjért” cserébe. És a novella egyik fő problémája ebből adódik, tudniillik az „elvtársak” nem tudnak „ganéjt” keríteni, ezért pénzt ajánlanak az áruért cserébe. „Hogy képzelik? Maguk szórakoznak velem? Én maguknak olyan árut, olyan relikviákat adok, maguk meg? Két autó szart sajnálnak” – mondja a főhős és szavai szimbolikus értelmet nyernek e barterféle értékösszehasonlításban. Ezt az ügyletet két pártgyűlés foglalja keretbe, az egyik még a régi rendszerből való, ennek felidézésével indul a novella, a második jelenkori, ezzel zárul a mű. A koffer pedig, amely diákkorától kíséri a főhős sorsát, rendszereket, gyűléseket átívelően továbbra is szolgál...

A társadalmi tér egy másik vetülete villan föl a *Kalandom egy némettel* című novellában. Okszana Dumanszka művében egy hasmenéssel küzdő német úrral és párjával kapcsolatban kerül bemutatásra a gyorssegély, a kórházi állapot, higiénia és felszereltség, valamint a mindent átölölő paraszolvencia „természetessége”. És ugyancsak a gyógyítással kapcsolatos Leszja Bernakevics novellája – *A kuruzsló és jobbkeze* –, melyben a praxis tudományon inneni üzleti lehetősége kerül pellengérré – mint társadalmi jelenség. Itt egy Avicenna bece-, vagy inkább gúnynevű kuruzsló-orvosló vállalkozó, valamint frissen alkalmazott asszisztensnője közt kialakulóban lévő – kollegiális „tudásra” épülő – kapcsolat a téma, de az emberi hiszékenység és csodavárás révén a kor e sajátos jelensége is feltűnik. A férfi-nő kapcsolat groteszk formabontása mélyén fölsejlik a társkeresés, a társra találás mindenkori komoly igénye – ami, egyébként, az egész *Kárpátokon innen és túl* világát körbefonja.

4.

A szerelemmel, társas kapcsolattal összefüggő kérdések boncolgatása kitüntetett helyet foglal el az antológiában. Mennyiségileg szembeötlő, de minőségileg is figyelemre méltó művek sora foglalkozik a témával: első-sorban annak különféle emberi mélységeivel, de társadalmi, közösségi hagyomány-morállal érintkező aspektusaival szintúgy.

Örök emberi szenvedély munkál e novellákban. A szó szoros értelmében vett pusztító indulatot, vehemenciát mutat be pár mű, ám ezek közül is kiválik Vaszil Gabor *Svonc*, illetve Mihajlo Rosko *Véres hold a Mincsel csúcsán* című alkotása. Más-más közösségből, környezetből, korból fejle-

nek ki az írások, de mindkettőben ugyanolyan hőfokra emelkedik az érzelem. Szembeötlő különbözőségeket mutat az alkotói módszer és szemlélet, de a művészi hatások, esztétikai minőség csaknem azonos egymással.

Az előbbiben például végig realista színben látni Ivan Svoncot, édesanyját, azt az egész világot, amelyben feszült, drámai beszédük, mozdulataik egy tragédia közeledtét sejtetik attól a pillanattól kezdve, amint „Svonsietve, hebehurgyán, már-már dühtől vezérelve borotválkozott”. Csak két-három mondat, néhány érzéketes kép, és mindjárt látni: felkavaró érzelmek közt hánykodik fiú és édesanya egyaránt. Mindössze pár órányi időt foglal magába a mű, de abban felvillan egy egész élet sűrített keserve. Az édesanya női sorsa külön mélységet mutat. Külön tragédia Ivan természete, külön az ártatlan lovak bántalmazása: egyszerre érthetetlen, elfogadhatatlan a tomboló érzelem, és ugyanakkor felismerhető benne az elkerülhetetlenség, a sors törvényszerűsége.

Az öreg Mikolajcsuk lánya, Marija lakodalmára készül a falu, de mindenki tart Ivantól. Ugyanis a kikosarazott, egyértelműen elutasított Ivan annyi idő múlva sem tud belenyugodni abba, hogy Marija másé legyen. De lám, hiába üldözte-bántalmazta Ivan az udvarlókat, tartotta rettegésben Mariját és a hozzá közeledőket még késsel is, csak elérkezett a nagy nap. A korábban öléssel fenyegetőző Ivant ezért is kéri édesanyja, vigye el őt szerkéssel kendert áztatni a szomszéd helységbe, hátha elkerülhetnék az anya által megálmodott véget; külön is kéri a fiút, ne menjen el a lakodalomba. De Ivan hajthatatlan, tombol benne az indulat. Teljesíti ugyan a kérést, ám durván viselkedik édesanyjával, siet, ütlegeli, veri a lovakat, bánt mindent maga körül, az egész világgal haragban van.

Jól felépített drámaiság érvényesül a *Svoncban*: mikor a kendert áztató édesanya a folyó vizében piros színt pillant meg, azonnal tudja, vért lát, hogy fia visszahajtott a lakodalomba, ezért bekövetkezett a vég. A hazafelé rohanó idős asszony hiába kívánja mindenével, csak szólna az a lakodalmi zene, hadd lenne mulatság – de néma minden: nincs mulatság, zene, a lakodalom félbeszakadt; örökre elromlott e nap, halállal keveredett össze a vigasság, nincs többé az édesanyának fia.

Ilyesféle érzelmi okból bekövetkező halál, sőt vérengzés van Mihajlo Rosko művében is, ahol szintén szerelemfáltás és fékevesztett indulat uralodik el egy emberen. Mivel a *Véres hold a Mincsel csúcsán* reális világa erősen összekeveredik a misztikummal, a baljóslatú emberi eseménysorozat kivétel az egész tájra, környezetre. Már a legelején is vészjósoló a hold-

dal kapcsolatos szürreális kép, egy álomhoz kötődő látomás, hogy aztán a kitisztult világ pontos és gazdag, természetes emberi-érzelmi bemutatása után újra előjöjjön, és mintegy keretbe zárva a művet, valamiféle szürreális magyarázatot adjon a féltékenység józanságot felszámoló valóságára.

Három főszereplő körül forog a történet, de a klasszikus szerelmi háromszög háttere felfrissíti ezt az évszázadokon átívelő szituációt. Oleksza boldog férjként élhetne csodált felesége, Okszana mellett, ha nem férközne tudatába az a kétely, hogy Okszana aligha felejtette el Vaszilt, sármos, vonzó első szerelmét, aki egyébként Oleksza egykori osztálytársa, későbbi barátja volt. Hiába hivatkozik felesége a józan belátásra, a féltékenység egyre inkább uralhatatlanná válik Oleksza gondolkodásán, és ez felborítja életvitelét. Egy alkalommal, mikor lerészegedik, meg is üti feleségét, és a közelgő ünnepség – egy lakodalom –, ahová a házaspár, de Vaszil is hivatalos, már előre elborítja Oleksza tudatát. Amikor pedig az ünnepségen Vaszil táncra is kéri egykori szerelmét, és Okszana elfogadja a felkérést, a férjet valóban uralhatatlan gyilkos ösztön kezd vezérelni. Eltűnve a lakodalomból vészjósló lesz a hiánya. Mind Okszana, mind Vaszil érzi ezt, amikor pedig együtt indulnak haza, hogy megkeressék, beszéljenek vele, tisztázzák az alaptalan feltételezéseket, egy elsuhanó hatalmas kutya árnya rémületet vált ki Vasziliból.

A novella elején megálmodott szürreális képen, a vérrel lassan megtelző hold a Mincsel csúcsán kezdetben még egy futó, menekülő Olekszát lát, majd az elfáradó futóban lassan egy hasra fekvő, fejét a mellső lábaira hajtó állatot ismer fel, aki lesbe helyezkedik. Először Vaszilt támadja meg a nem is kutya, hanem farkas, és torkát szétmarcangolva vérért szűrcsöli, majd a baltával ellene forduló Okszanával szintúgy végez. Ezek után egy nehezen lélegző farkasról szólnak a novella sorai, ismét látható a hold, a műbéli kezdőkép, majd újra Oleksza gondolatai olvashatók, amint ellenállhatatlan vonzódást érez a hold iránt, és „megszakadt szívvel vonít”. Akár a nyitóképben. Előre meglátott álom a vérengzés, vagy valóságos esemény sor? – eldöntendő kérdés.

És ugyancsak gyilkos indulat, halál, ámde – Gabor és Rosko írásával szemben – mindvégig higgadt, szinte közönyösnek mondható narráció ellentéte alkotja meg Okszana Lucisina *Az ellenszenv anatómiája* című szintén figyelemre méltó novelláját. Külön is felhívja magára a figyelmet, hiszen az elbeszélő, mikor egyes szám első személyre vált át, olyan én-történet – élettörténet – kerekedik ki pár oldalnyi terjedelemben, amelyben egy „halott” nő számol be saját tettéről, annak vélhető okairól, a mérhetetlen öngyűlöletről, mely nem csupán egyszerű öngyilkossághoz vezette el a kis-

gyermekes fiatal asszonyt, hanem „konyhakéssel összevissza szurkálta magát, valami vad, emberfeletti erővel”.

Kiváló összhangot hoz létre a cím és a szenvtelen hangvétel, a szinte közönyös beszámoló jelleg, amely apró részletességgel elemzi a tett előtti helyzetet: egy csupán pislákoló szerelemre épülő házasság életformát, amely lassan, de határozott bizonyossággal ér be az ellenszenv révébe. Látható, hová vezet a férj, gyerek, a közepes, biztonságos állandóság, megszokás, a hétköznapi szorító távlat. Valóban érzelmentesnek mondható az „elemzés”, de megpillantható annak filozófiai értelemig ható íve, hogy mi értelme lehet csupán leélni az életet? Hogy van-e egyáltalán értelme annak, mikor a biztonságos, ám unalmas együttélés, a sokszor nem kívánatos szex és megszokott, egyhangú életvitel megpróbálja helyettesíteni a felkavaró érzelmeket, a női önmegvalósítás eddig kevésbé ismert módzatait: mikor az élet megélése helyett, annak pusztán leélését választja az ember.

És továbbra is szerelem, párválasztás, társkeresés. Ott munkál Nyina Bicsuja *Csodára várva* című művében éppúgy, mint Vaszil Dacej *Repítsetek el a Göncölszekerenjében*, vagy Petro Hodanics *Reggeli két személyre* című írásában – melyeknek más szempontú, de hasonló terjedelemben részletezhető érdemeik vannak, mint az előzőeknek. A téma fellelhető Volodimir Kacsan *Marija panaszaiban*, Vitalij Kologij *Büszkeségében*, és részben ez formálja Oleg Szencsik *Mézillatú éjét*, ahogyan Vaszil Sztefak *Sztefa* című novellájában ugyancsak feltűnik a párválasztás gondolata – ez utóbbiban egy sajátos kivetített tudatban (melyben az írói szakma is feltűnik). A kötet friss gondolatossága ez az emancipált női tudatba öltöztetett (kissé férfias és szexista) látásmód, mely a társadalmi nem, a gender problematikáját érintve beszél el a női vágyat, megemlítve Marija Jakubovszka *Freskók, fehér tollal* című könyvét, melyből idéz is: „Minden férfi életében csupán egy és egyetlen nő létezik, akivel valóban boldog lehet...”

Így külön érdeklődéssel olvastatja magát Marija Jakubovszka antológiabeli műve, *A babszem*, amely látomásos költői képeket sikeresen alkalmaz a próza világában, és egyszerre érinti az ukrán nemzeti, történelmi múltat, valamint a jelen társadalmi-szociális vonatkozását. És ide kapcsolható az a véletlenség, miszerint még egy, szintén babszem címben emelő novella szerepel a könyvben, Szerhij Fedaka *Öt babszem egy hüvelyből* című alkotása, mely a társkapcsolat, szerelem és a nemek titokzatosságaival is jellemezhető emberi természet érdekes és értékes analízise, miközben egyetlen művégi mondattal különös távlatot villant föl, mégpedig a népek egymás közti megértését.

5.

Ez utóbbi novella címbéli öt babszeme, a mű öt részének megfeleltethető elképzelés, de szövegbeni szerepet is kap, mint megértést elősegítő összekötő motívum. Szerhij Fedaka művének mindegyik része egyes szám első személyű megszólalás, de a narrátor személye és pozíciója változik, ezért a végére zavarba ejtő bizonytalansággal, de annál határozottabb távlatú megengedéssel olvasható egy gondolat az elbeszélő szüleinek emberi természetével kapcsolatban: „Rosszabb, bonyolultabb ez, mint Ukrajna kapcsolata Oroszországgal. Az ő esetükben is kevés az esély arra, hogy valamikor is tökéletes legyen az egyetértés. Nem ismerek még két ennyire egymásra utalt embert és országot. Bármennyire is civakodnak, sohasem hagyhatják el egymást, mert egy tőről fakadnak, és évszázadok óta egybetartoznak.”

Az emberi (és nemzeti) természet különbözőségeken túli összetartozásával hozható kapcsolatba Petro Szoroka *Ellenségem – Haszan, avagy A nagy fogócska* című műve, melynek társadalmi teréül egy kazahsztáni atomkísérleti lőtér, valamint egy katonai laktanya, és azon belül a sorköteles katonák zárt világa szolgál. Egy itt lezajló labdarúgó torna eseményeit meséli el a főhős, hogyan esett meg a nemzetiségi alapon összeállított csapatok versengése, ahol is favoritnak „érthető módon a csecsenek számítottak”, ám általa mégis az ukránok kerültek ki győztesen. Ezért a csecsen Haszan meg akarta ölni őt. Menekülnie kellett. Kerülte is Haszant, aki a végén mégis elkapta a góllövő ukránt, és valóban meg akarta ölni, amikor egyszer csak „lekászálódott” róla, eltette a kést, és azt mondta: éljen. Azért üldözte az ukránt, hogy az tudja meg, mit jelent egy csecsen adott szava, de az ölés előtti pillanatban Haszan megértette, hogy ők valójában „testvérek a balsorsban”. Egy csecsen és egy „bangyora”, de testvérek, hát meg kell bocsátaniuk egymásnak.

A népek egymásra utaltságában rejlő távlat, e két utóbbi – Szerhij Fedaka és Petro Szoroka jegyezte – műben megcsillantott lehetősége egyik külön öröme e könyvnek, hiszen a Petro Hodanics-féle *Ajánlással* összekapcsolódva akár többirányú elkötelezett baráti gesztusként is értelmezhető az antológia. És bár érdemes szólni még e kötet számos egyéb megvilágításban feltűnő értékéről, ám ennek fontosságához mindenképp visszajár a jóindulatú értelmezés. Így tűnik fel Nagyija Varhol *Kiáltása*, Dmitro Keselja *Igaz lelkek hajója*, Ivan Jackanics *A szűk utcák ideje*, Vaszil Huszti *A fekete párdúc bosszúja*, Volodimir Hanulics *Mentora*, Vaszil Hreba *Bozótos mezsgyéje*, továbbá Jurij Síp *Szépséges álom*, Andrij Durunda *Spic, a kutya*, vagy Olekszandr Dovbus *A denevér* című jó atmoszféra-teremtő műve.

Vagy az egész könyv azon sajátossága, miszerint a táj megjelenésével közvetít emberi hangulatot, továbbá, hogy túlnyomórészt kisközségek, falvak tereit formálja meg a beszéd. (Ennek ellenpontosításaként üdítően hatnak Ivan Jackanics, Vitalij Kologyij, Vaszil Sztefak nagyvárosi terei.)

A táji-kisközségi léthez s térhez kapcsolódik Ivan Nahimyak írása – *A kaljuszi vásárra menet* –, melynek elbeszélője és írója egyetlen személyességgént tűnik fel. És nem csupán azért, hogy a Csernyivci megyei Lomacsinci születésű szerző írásában ugyancsak feltűnik a „szülőfalum, Lomacsinci” szókapcsolat, hanem az egész írás tájba, természetbe illesztett egyes szám első személyű megszólalási módja mély bensőségességet közvetít. Több oldalnyi részletezés és egyetlen bekezdésnyi novellázáró megállapítás ellentéte ez a mű, mely a hajdani csaknem érintetlen szépségű természet, valamint a helyére került „Dnyisztrovszki Vízugyűjtő hullámai” helyezkednek szembe egymással.

Táj, természet, ember és környezet, valamint kultúra és személyesség egészen különös ötvözete szólal meg Volodimir Fedinisinec *A Fehér Holló ünnepe* című írásában. Az ukrán nemzet iránti szeretet is bőven árad a sorok között, de atmoszférájában méltóság, örök emberi értékek tűnnek elő, és mindez együtt szembeszökő közvetlenséget ölt magára. Ebben a hangulatban helyenként már-már az is bizonytalanságot kelt, amit más helyen egyértelmű szerzői reflektáltságnak lehet nevezni, tudniillik ez az írás nem csupán író és műbéli mesélőt tekint egynek, de helyenként a Fehér Holló „tudatát” úgy-szintén megfelelteti a narrátori beszédnek s a szerzői énnak.

Az írás mindvégig szoros referenciális olvasatot javasol, miközben nincs történet a műben. Legfeljebb az ungvári vár melletti skanzen létrehozása és annak ünnepélyes átadása válhat az értelmezésben azzá, valamint azon kezdeti felvetésnek a fürkészése, hogy miért is Fehér Holló a neve ennek a madárnak, ha színe egyértelműen fekete. Így tárul föl az a térség, melyet „a Fehér holló tudata” a megnyilatkozóval együtt konstruál meg. Ez természetesen nem azonos azzal a világgal, amit alapul vesz, ugyanakkor mégis öröm a mindennapokban létező-látott város, táj, épület, környezet, az ismert valóságanyag szövegbeni szerepeltetése – érintve a történelmi tudás több szomszédos népre vonatkozó emlékanyagát. *A Fehér Holló ünnepe* akár reprezentánsa is lehetne a kötetmegformáló elképzelésnek, hiszen ebben kiváló egyiséget alkot mindaz, ami mára a független Ukrajnát jelenti, azzal, mit az *Ajánlás*-ban ukránokat s magyarokat összekötő évszázadoknak nevez az író. Hiszen „a Fehér Holló ősei még láthatták a híres várkapitányokat, az olaszországi Nápolyból származó Drugeth-család neves tagjait: Bálintot, Györgyöt,

Jánost, Fülöpöt, Lászlót, feleségeiket és gyermekeiket, akik között olyan szépségek voltak, hogy csodájukra járt a világ. Az ungvári vár egy olyan ritka és patinás hely, ahol bárhogyan fordult a történelem kereke, jöttek és mentek az évszázadok, és változott a tudomány állása, a Fehér Holló-dinasztia valamelyik tagja vagy tagjai mindig ott fészkeltek a közelben.”

„A Fehér Holló tudata” érték és exkluzivitás, hűség tájhoz, környezet-hez. A madár feltűnő intelligenciája járult ahhoz hozzá, hogy ilyen nevet kapjon. Ebben a hűséges szemlélődésben kap helyet a huszti vár; külön is látható, amint a Fehér Holló egyik útja során párjával megpihen a munkácsi vár tetején, majd érintik „a Latorca-parti város peremkerületét, Palánkát, később kuriózumként, Királyházát”, hogy „még többet lássanak a vidékből”, hisz „unták már a nevickei várat, meg a szerednyei várromot”. Ebben a narrációban és tudatban sokféle érték koncentrálódik, külön becsbe helyezve az ukrán népi kultúrát, de tudatosítva: „figyelj világ, ez Európa közepe”. És e geográfiai tény referenciális súlya mindenképp összekapcsolódik a fent kifejtett kötetsszervezői – régiós alapú – elképzeléssel.

6.

A *Kárpátokon innen és túl* című antológia tehát geográfiai és történelmi-társadalmi térséget véve alapul mutatja be a kortárs ukrán kisprózát. E példaértékű kezdeményezés hasznos kiindulópontja, első beharangozója lehet egy korszerű, komparatív elemeket is felhasználó, de egzisztenciális vonzatú irodalmi-történeti vizsgálódásnak. Hiszen minden tér objektívnek mondott valósága jórészt mentális kivetülés, társadalmi konstrukció, kulturalitás, a mindenkori jelen képződménye; az alapul vett régió pedig – kitüntetetten Kárpátalja – bőséges szépirodalmi és más anyaggal, többféle nyelvi-kulturális „kivetüléssel”: térkonstrukcióval tud szolgálni.

Mielőtt e „kivetülések” egymást kölcsönösen gazdagító összetevése napirendre kerülhetne, a *Kárpátokon innen és túl* hasznos kezdeményezése két másik kárpátaljai megjelenésű kötetre is ráirányítja az olvasói-kutatói közfigyelmet, mégpedig a *Farmeres nemzedék* és a *Korzó* című almanachokra. Ezen kiadványok magyarra történő átültetése minden bizonnyal árnyalhatná, gazdagíthatná a megkezdett munkát, különös tekintettel, hogy e könyvek kimondottan más-más generációkhoz sorolható szerzők írásait foglalják magukba. Mivel a *Kárpátokon innen és túl* alkotói gárdájának nemhogy a fele-, nem is a háromnegyede, hanem közel öt-hatoda tartozik az 1960-as évek előtt születettek generációjához (sőt generációihoz), a *Farmeres nemzedék* és a *Korzó* szereplői pedig kimondottan az

1960-as években születettek, illetve a jelenleg húsz-harminc év közöttiek korosztályai – mindenképp hiánytalanabbá tennék e különleges régiót az egymásra épülő nemzedéki „térkonstrukcióikkal”.

És hogy közel sem erőltetés mindez, bizonyíthatja Szerhij Fedaka, valamint Mihajlo Rosko neve. Ugyanis e két szerző jóvoltából mindjárt össze is kapcsolódna e kiadványok (és nemzedékek), hiszen ők az említett almanachokban szintén szerepelnek, és az *Őt babszem egy hüvelyből*, illetve a *Véres hold a Mincsel csúcsán* révén immár a magyar olvasók előtt sem ismeretlenek. Bedzir Natalija *Új hullám a kárpátaljai (ukrán) irodalomban: „farmeresek” és „számítógépesek”* című elemző írásából (Czébely Lajos fordítása, *Együtt*, 2010/1) pedig tudható, hogy épp Mihajlo Rosko előszava, a *Huligánok könyve, avagy a kárpátaljai irodalom posztszovjet napja* című értékelése áll a *Farmeres nemzedék* elején, ajánlasként. Az előszó írója az elmúlt harminc év szerzőit két nemzedékre osztja: az 1960-as években születettek, a „farmeresek”, valamint a húsz és harminc év közöttiek, a „számítógépesek”, amely megnevezések egzisztenciális vonzata mindenképp feltűnő. Amennyiben e vonzat „szovjet” és „posztszovjet” térségi tartalommal és jelleggel is telített, különösen izgalmas kutatási terepül tud szolgálni a komparatív irodalomtudomány és -történet számára.

A *Kárpátokon innen és túl* olvasói, értékelői, de kitalálói és megvalósítói előtt szintén külön terek nyílhatnak, amennyiben megkezdődne a kárpátaljai magyar irodalommal történő átfogó régiós, és így ukrainai szembesülés. Egy tudományosan előkészített fordítássorozat megkezdése később nagyban elősegíthetné a „kárpátaljai” fogalom mibenlétének a feltárását: e régió magyar irodalmát és annak kutatóit szintén foglalkoztatja e különlegesen színes térség jellegadó ismérveinek a körvonalazhatósága, hiszen itt valóban évszázadok kötnék össze különféle nyelvű-kultúrájú népeket. Például az Osztrák-Magyar Monarchia széthullása utáni pár évtizedben egyebek közt e térség magyar irodalma táji-környezeti jellegével tűnik fel, tehát ilyen formán is nyilvánvaló egy közös referenciális forrás megléte. A Szovjetunió megalakulása utáni időkben szintúgy közös történelmi-társadalmi s kulturális térbe ágyazottan folytatta, illetve kezdte újbóli alapozó munkáját a százötvenezer nyi magyar közösség, és végül létrehozta irodalmát, melyet ma már kárpátaljai magyar irodalomként ismer a világ magyarsága.

Láthatóan vannak rendezhető közös dolgok, élmények és tapasztalatok – szépirodalmi forrásanyag. A referencialitáson túlmenően napirendre kerülhetne az egyes poétikák, nyelvi-szemléleti alkotásmódozatok összevetése, amivel pedig az irodalomtudomány és -elmélet korszerű irányai szerint

folytatott kutatásokhoz is hozzá tudna szólni ez a régió – érdeemben. Egy ukrán–magyar alapos összehasonlításon nyugvó geokulturális konstrukció felkelthetné a figyelmet – Európa közepére. Egy irodalmi-kulturális kisregió jelenén és múltján gondolkodók társasága hamarosan elérhetné az európai gazdasági makrorégiókban gondolkodók közösségét.

„Közös múltunkat nem tagadhatjuk le” – olvashatóak Petro Hodanics szavai az antológia *Ajánlásában*. Ugyanakkor köztudomású, hogy ez a „közös múlt” nem ért véget a múlt század elején. Jelenléte észrevehető volt a második világháború után ugyanúgy, mint a Szovjetunió megszűntét követő időkben, sőt, mikor a kárpátaljai magyarság 1991-ben szavazatával is kérte Ukrajna függetlenné válását – Magyarország pedig elsőként ismerte el az önálló ukrán állam létrejöttét –, akkor, mondhatni, kézzelfogható „jelenné” is vált. Hangsúlyozandó tehát a *Kárpátokon innen és túl* irodalmat s annak kutatását is meghaladó szerepe, hiszen régiós, majd nemzeti léptékűvé válhat általa az a sorsfordító felismerés, melyet a csecsen Haszan is megélt Petro Szoroka antológiaiabeli novellájában. Az *Ellenségem – Haszan, avagy A nagy fogócska* című novellában látható lett, milyen fel-emelő tud lenni az a felismerés, miszerint a tőlünk különböző nyelvi kultúrában élő s küzdő ember nem ellenség; legfeljebb ellenfél az egészséges versengésben, de mindazonáltal és elsősorban: „testvér a balsorsban”.

Szépirodalom tehát a *Kárpátokon innen és túl* című antológia, de gondolkodást alakító esemény, tudományt inspiráló kezdeményezés, embert formáló tanulságos élmény: olyan piknik, amely vendéglátás terepül szolgált.

LENGYEL JÁNOS

VALAMIT MONDANI „KÁRPÁTALJAIUL”

Ferenczi Tihamérral személyesen 2011 őszén találkoztam először a szülőfalujában, Badalóban, amikor a település közössége ünnepséget szervezett a költő hetvenedik születésnapja alkalmából. Ott volt a falu apraja-nagyja és a kárpátaljai magyar irodalom néhány képviselője is. A költő tiszteletére ez alkalomból az ungvári Intermix Kiadó a Bethlen Gábor Alap támogatásával egy 70 verset tartalmazó kötetet jelentetett meg a pályatárs és jó barát, Nagy Zoltán Mihály szerkesztésében. A kötet utószavában írja: *„Később egyre ritkábban jelentkezett, pár éve nem is jön, de úgy hiszem, barátságunk – a személyes kontaktusból látens kapcsolattá lényegülve – megmaradt.”*

Akkor ott én egy alacsony, megszeppent, félénk gyereket láttam ülni a zajos sokaság közepette, de szemében a boldogság lángja lobogott, a szája sarkában ott bujkált az a fajta mosoly, ami azon emberek sajátja, akik úgy vélik, nem éltek hiába. Sors tépázta életút áll mögötte, de ott akkor ő volt a középpontban, az a sok ember csak azért jött el, hogy Ferenczi Tihamért, a költőt, a falu hírességét ünnepelje.

Hetven év, hetven vers. Egy ember, egy életút. A kötet három ciklusra tagolódik. Beszédes verssel indít, *valamit el kell mondanom // különben nem lesz oltalom.* - írja Ferenczi a *valamit mondani* című művében. S ez a valami minden, minden amit a költő átélt, gondolt, egy átszenvedett élet versekbe öntve. Majdnem azt írtam, ölvé, mert némely verset olvasva, olyan érzésem támadt, hogy a vers végén a szerző is befejeződik, elmúlik, a pont az ő végét is jelenti. De mégsem, hiszen fénix madárként újra feltámad a következő költeményben, ahol éppen a rég elhalt badalói cigányzenész, Lámek hegedűjét szólaltatja meg, és az olvasó fülében mintha valóban felcsendülnének a régen az enyészetté vált dallamok. *Mint mikor ha felsírt // Lámek hegedűje // istenek mennyei nektárja // áradt a lelkiünkbe (Lámek hegedűje)*

Ferenczi egész életét szülőfalujában töltötte visszavonultan, már-már rejtőzködve, ami főként a vele született látáshibának tudható be. *Bolyongok // az éjszakák // hold-mosta // szurdokjaiban. Mégse tudom // nem*

tudhatom: // a csenden túl // mi van? (A csenden túl) Költészetét a tömörség, a sallangmentes egyszerű közlési forma jellemzi. Verseinek többsége rövid tényközlés, egy gondolatot visz végig vagy csupán elindít, hogy az olvasó a költő által kijelölt úton jusson el a megvilágosodáshoz. *Úrt vájt belém // a csönd. // Benne lényem // ödöng. (Űr)*

Ferenczit olvasva az egyszerre önmagába zárkózó és a világra rácsodálkozó ember tépelődése, már-már önmarcangolása tárul az olvasó elé. *Miért is hittem volna, hogy egyszer // a gyermek-nyárból férfi-ősz lehet, // hogy a fénymázás égbolt-porcelán // felhő-cserepekre töredezhetsz. (Férfiüdő)*

Az 1990-es évek elején M. Takács Lajos magyarországi irodalomtörténész megszerkesztette a kárpátaljai magyar irodalommal foglalkozó *Vergődő szél* című antológiát. Ennek anyaggyűjtése során ismerkedett meg Ferenczi Tihamérrel. Az irodalomtörténész segített abban, hogy Debrecenben megműtsék a szemét. A beavatkozás sikeres volt, a költő látása jelentősen javult. Ez ugyan nem vált sorsfordítóvá a számára, de a változás a verseiben is megmutatkozott. Ahogy Dupka György mondta az ünnepi rendezvényen, kinyílt a költő szeme, a szürke, a fekete ezernyi árnyalatának világából kilépve meglátta a világ színeit. *reggel // a Nap-kéve // kalász-fénye // meleg // laza egy // hegy // kék // buborék // ez itt a // haza (grafika)*

Örök fájdalom számára a társ, a kedves hiánya. Több versében is felbukkan a sosem volt, a megfoghatatlan, a mindig változó, de soha el nem halványuló szeretett lény (lány). *Kinyújtja a vágy // feléd a karom. // Fényedet, lényedet // akarom nagyon. (Napraforgó)* Szűkszávúságát, félénkségét személyesen is megtapasztalhattam a már említett születésnap rendezvényen, amikor kísérletet tettem egy interaktív interjú elkészítésére. A költő minden kérdésemre rövid tömondatokban válaszolt, de amikor a feleség, a család hiánya került szóba, elhallgatott. Fiatalon ő is volt szerelmes, de a betegsége okozta kisebbségi érzet megakadályozta abban, hogy bárkihez is közeledjen, de a vágy, a várakozás örökre megmaradt. *Várlak, mint buszra várók // az utolsó kocsit // a fagyon topogva. // Kereslek, jöjj, mert rám száll // a nyugtalanlanság, // bevon, mint fémet a rozsdá. (Nyugtalanul)*

A félénk költőben lakozó férfi nem tud belenyugodni a helyzetébe, amit reámért a sors. *Reménytelenség, nem hiszek neked! // Perc-őzek ugrálnak / / az Idő szikláin. // Te, Kedves: bárhol vagy, // megtalállak, // mert hiányzol nekem ... (Nyugtalanul)* Ez a fajta hiányérzet megmérgezi a lelket, sosem hagyja nyugodni, úzi, hajtja, hogy szavakba öntve, versek által kitörjön börtönéből és szabaddá válva a világ részévé váljon. *Játszani tengert, csil-*

*lagot, // mert nem vagy sehol, // rakéta-robajú szerelem - // Elhúzni // lány-
szívek idegen bolygói mellett // tovább, feléd, // ragyogó álom – csillagom
- // Elérlek-e ? // - Nem tudhatom. (Nem tudhatom)*

Az egyedüllét, a magány próbára teszi az embert, hiszen ösztönénél fogva társas lény. Úgy érzem, Ferenczi számára az írás, a költészet egyfajta menedék, egy önmaga alkotta fantázia-világba költözve írja ki magából keservét, amit cipelni már képtelen. Nem, ennek a kicsi embernek hatalmas lelke van, amit egyfelől jól álcáz a külvilág elől, másfelől meg „szemérmetlenül” kitárulkozik előtte. *Hánykolódom // a magány // szalma –
zöreijű ágyán, // sóhaj – síneken // zakatol a vágy // elfojtott lámpákkal //
feléd. (Hiányod)*

Nagy Zoltán Mihályt idézve : „*Ferenczi Tihamér költészete romlatlanul, romolhatatlanul tiszta, benne minden az és annyi, ami és amennyinek látszik.*” Mint fentebb írtam, némely versét a gátlástalan kitárulkozás, az álszemérem nélküli igazmondás jellemzi. Nála a fájdalom valóban fájdalom, a hiány valóban hiány, a szerelem valóban szerelem, még ha annak tárgya csak a képzeletvilág rózsalugasában üldögél soha be nem teljesülő boldogságára várva. A kedves csupán a költő képzeletében létezik, de ott nagyon is valós, életteli. *Éjszakáim // Altamira- // barlang - // falára //
téged rajzol // álmaim // grafit - // ceruzája. (Barlangrajz)*

A valóságba visszatérve, a költő életében fontos személy volt az édesanyja, aki míg élt, megpróbált enyhíteni a társtalanság okozta fájdalom. Anyám című versében írja : *Zúgjak, // sugár – traverzek. // Róla szólja-
tok, // fészek – szívemben // csipogó fióka – versek! Átvitt értelemben de a
Hangvilla című versben is felbukkan az édesanya: Mint // megütött // hang-
villa, // kondul // anyám nyelvén // a számban // a szó.*

Ferenczi számára egyaránt fontos a szűkebb és a tágabb életér, a szülőfalu és a Haza. Magyarságát nem hangos melldöngető szólamokkal vallja, a rá jellemző csendességgel, de egyben határozottan is. *Diaszpórában élek,
// mint rahói fenyők // tűlevelén // a fények. (Rahói fenyők)*

Több versében is foglalkozik az öregséggel, az elmúlással, a halállal. *Jéggé köviült vén: // ülök untan // ezredvégi zugban. // Didereg a fény //
odúmban. (Hangulat)* Mintha csak programszerűen készülné, a halálra írja a következőket az *Idegen anyag* című négysorosában: *Gyűl bennem // ide-
gen anyag. Megtermelem // haláloamat.*

Ferenczi verseiből kirajzolódik egy önmagát elfojtó lélek, aki belső készítésre vonul száműzetésbe, bilincseit önmaga rakta fel. *Én vagyok a*

legkisebb, // aki nem kell senkinek (A legkisebb) Oldhatatlanul vágyakozik a szeretetre, törődésre, hogy legyen valaki, aki meghallgatja, megérti őt. Legyünk hát mi, olvasók, akik meghallgatjuk és megpróbáljuk megérteni a költőt, aki több mint hetven éve álmodja életét önkéntes bezártságában a Borzsa partján. *írni // annyi // bírni // a lét // lélegzetét lét-nyersanyag // arany mása // a vers (filozófiák)*

Ferenczi Tihamér : *Tölgyből gerincet*. Intermix Kiadó. Ungvár – Budapest, 2011.

Önarckép

ELEK TIBOR

A ROMLÁSSAL SZEMBENÉZVE

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ KÖLTŐI PÁLYÁJA

A Kárpátalján élő és alkotó Vári Fábián László a kortárs magyar líra olyan „összmagyar érvényű”¹ hagyományőrző, értéktanúsító és értékállító alkotója, akinek költészete az ősi, mitikus egyéni és közösségi léttapasztalatoktól a legmodernebb valóságelemekből is építkező apokaliptikus vízióig ívelően keresi a személyiséget és a közösséget korunkban egyaránt megtart(hat)ó erőket. Pályájának első évtizedeiben (a hetvenes, nyolcvanas években) még inkább csak a kárpátaljai nemzeti sors- és feladatvállalás, a kisebbségi jogfosztottság élményét áttételesen, gyakran történelmi szerep- és helyzetidézésekkel, metaforikus képalkotással kifejező verseivel keltett figyelmet, de mára nyilvánvaló, hogy költészete valójában ennél jóval tágabb ölelésű és egyetemesebb érvényű. Vári Fábián László szerint a költőtől ma is elvárható – mivel még mindig sokan vannak, akik tőle remélik a vigasztaló sorokat –, hogy „verset adjon a kérő kezekbe, s ne ocsmány varangyot”. Eszménye szerint a költészet, a vers „a tudat mélyebb szintjén megvalósuló magasabb rendű gondolkodás” hordozója² és „kivételesen szépen kell szólnia, mert csak így érdemel figyelmet”³. A szépen szóló, figyelmet érdemlő vers azonban az ő esztétikája szerint üzenetet is hordoz, érzelmi többletet is nyújt, s mindezért élmény a vele való találkozás.⁴

Indulása a hatvanas évek végén egybeesik a kárpátaljai magyar irodalom kibontakozásának időszakával, ami pedig része, sőt inspirálója, annak a folyamatsnak, melynek eredményeként a Trianon utáni legviszontagságosabb, legtragikusabb sorsot megélt kisebbségi magyar lakosság nemzeti öntudatára ébredt. Akkor jelentkezett az Ungvári Állami Egyetem 1963-ban megnyitott magyar tanszékének irodalmi körében, az *Együtt* című gépiratos lapban, majd a *Kárpáton Túli Ifjúság* című komszomol lapban és a *Kárpáti Igaz Szóban* az a fiatalokból álló, 1967–71 között *Forrás Stúdió* néven működő csoport, melynek tagjai (Balla Gyula, Balla Teréz, Balogh Balázs, Benedek András, Dupka György, Fábián László, Ferenczi Tihamér, Fodor Géza, Füzesi Magda, Zseliczki József) számára a nemzeti azonosságtudat megteremtése, a kö-

zösség gondjainak, sorsának megszólaltatása volt az első számú feladat. A csoport szándékait támogatta a kor egyetlen, valóban jelentős helyi írója, költője, Kovács Vilmos, akinek a művészetében (a *Holnap is élünk* [1965] című regénye és a *Csillagfénynél* [1968] című verseskötete tanúsága szerint) épp ebben az időben erősödtek fel a hasonló jellegű törekvések. Történelmi, társadalmi problémák iránti érzékenysége, költészetének ősi, már-már szakrális gyökérzete, népköltészeti ihletettsége, szürrealisztikus látásmódja és képalkotása (legismertebb versei a *Verecke* és a *Testamentum*) Fábíán Lászlóra személy szerint is felszabadító hatással volt. Kovács Vilmos és a stúdiósok (Fodó Sándor egyetemi tanárukkal) közösen fogalmazták meg a kisebbségi önismeret feladatköreit, demográfiai, néprajzi anyaggyűjtést kezdeményeztek, végül a sanyarú szellemi közállapotokról is készítettek két, az állami és pártszervekhez is eljuttatott beadványt, amelyek fontos kordokumentumként, a kisebbségi nemzetközösség hetvenes évek eleji önszerveződésének csírájában elfojtott programjaiként olvashatók ma már. Az első, 1971 őszén válasznak készült Balla László *Elidegenedés?* című, a Kárpáti Igaz Szóban megjelent durva szakmai és ideológiai indíttatású bírálatára (amely tulajdonképpen a Forrás Stúdió halálos ítélete volt), de már ez is követeli a kárpátaljai magyar lakosság kulturális és közoktatási helyzetének javítását. A második, amelyet 1972 nyarán Moszkvába, a legfelső állam- és pártvezetéshez is elküldtek, a lenini nemzetiségi politika elveire hivatkozva nemcsak kéri, de fel is vázolja egy lehetséges kárpátaljai magyar kulturális autonómia tervezetét. A kárpátaljai magyar irodalomnak a „szovjet magyarok” fogalmát meghonosító, a helyi történelmi, kulturális, irodalmi hagyományokat ijesztően leszűkítő törekvésekkel, „a kötelező optimizmus és az esztétikai dogmatizmus ellenében kellett kibontakoznia. Értékesnek, időtállóknak azok a művek minősülnek máról visszatekintve, amelyek szembeszegültek ezekkel a követelményekkel, közvetlen hagyományként vállalták az egyetemes magyar kultúrát és reális képet igyekeztek adni a kárpátaljai magyarság életéről, közérzetéről.”⁵ Nem véletlen, hogy az ennek szellemében működő Forrás Stúdió munkáját 1971–72-től adminisztratív eszközökkel ellehetetlenítették, s ezzel több tagjának írói pályáját derékba törték. Vári Fábíán Lászlót, aki a stúdiós években írta első, meg is jelent verseit, negyedévesen eltávolították az egyetemről, behívták két év sorkatonai szolgálatra, s a továbbiakban a nyolcvanas évek közepéig alig-alig publikálhatott, első kötetei is csak húsz évvel indulása után, a helyi rendszerváltozást követően jelenhettek meg: *Széphistóriák* (1991), *Kivont kardok közt* (1992).

A kortárs magyar lírában szinte egyedülálló ez a hosszúra nyúlt pályakezdés, aminek eredményeképpen viszont Vári Fábián László költészetének karakterét, látás- és beszédmódját, tematikai vonzalmait és poétikai törekvéseit, jellegadó verstípusait már az első kötetei (*a Kivont kardok közt* csak hat újabb verset közöl a *Széphistóriák* anyagához képest) máig szóló érvénnyel felmutatják. Már azok versvilágára is jellemző az, amit Görömbei András az eddigi legutolsó kötet (*Jég és korbács*, 2010) kapcsán fogalmazott meg: „Együtt él bennük az emberiség archaikus tapasztalata és a jelenkor problémavilága. Költői világának különleges színét a mély történelmi tudással és a folklór emberi teljességet őrző gazdagságával szembesített mai sorslátás adja. Művészetének megkülönböztetett értéke a magyarságért érzett történelmi és jelenkori felelősség művészi megnyilatkozása.”⁶ Vagy amit Eperjesi Penckőfer János a 2000-es évek elején, már a *Világtalan csillag* (2001) című kötet ismeretében is így összegezett: „A természettel összhangban élő ember érzelmi viszonya, a magyarság népi kultúrájában meghonosodott rend és rendszeresség ősi tudásként építi ezt a költői világot. Az idők kezdetéig visszanyúló mítoszi, mondai emlékezet egyes elemeinek az újraszerveződését különös hangsúlyokkal dúsítja a nemzeti szabadságküzdelmek mindenkori igazsága.”⁷

Már a korai versekben (*Altató, Múlt időben, Monda, Március, Széphistóriák I-IV.*) megfigyelhető a népköltészet által megőrzött archaikus, ősi tudás szemléletformáló hatása, de a népdalok, népballadák észjárásának, formavilágának, sűrített beszédmódjának és szürrealista jellegű képalkotásának közvetlenebb tapasztalata is. „Kerecsen madárban / zendül a vérem, / féli, vigyázza / szegénylegénységem” – indul a *Monda* 1971-ből, de a kicsit még korábbi, József Attilát idéző *Altató* is így kezdődik: „Ittál a vadak lábnymából / azért vagy most ilyen távol. / Szarvasok sóhaja tör az égre: / József Attila aludj el végre”. Vári Fábián László 1969 nyarán indult először a Forrás Stúdió tagjaival népballada gyűjtő útra, s az akkor szerzett tapasztalatai egy életre elkötelezték a népköltészet mellett. Egyéni gyűjtőmunkáját a hetvenes, nyolcvanas években is folytatta, s ennek eredményeként született meg az először 1992-ben megjelent *Vannak ringó bölcsők* (Kárpátaljai magyar népballadák) című összeállítás, a gyűjtő szakszerű, tudós bevezetőjével. Több megnyilatkozásában is beszél arról, hogy kik voltak lírájára hatással, s mindig kiemeli, hogy valójában a népköltészet az, amelynek varázsától az első találkozásuk óta nem tud szabadulni. Nem véletlen, hogy a költőelődök közül is azokra figyel leginkább, akiknek a

műveiben szintén felismeri a népköltészeti hatást: Ady, József Attila, Nagy László, Csoóri Sándor, Kormos István, a Kilencek, Ratkó József. Az említetteket vélhetően azért is elődeinek tekinthette, mert a néphagyományokhoz, népsorshoz kötődés mellett, a közösségi felelősségérzet és felelősségtudat költői hagyományait is képviselték számára.

A kárpátaljai kisebbségi magyar nemzetközösség sorsának, gondjainak kifejezése, nemzettudatának erősítése a szovjet szocialista jogfosztottság korában, annak szigorú cenzurális viszonyai mellett csak különböző rejtett utakon, áttételeken keresztül volt elképzelhető. A népi műveltség hagyományainak kutatása, feltárása, sajátta applikálása mellett Vári Fábián László (és társai) költészete számára egy járható utat jelentett a szabadságharcos mozgalmak (kuruc kor, 1848-49), illetve a nemzeti múlt egyéb, helyben még élő (például Munkácshoz, Huszthoz, egykori kuruc falvakhoz kötődő) történelmi, irodalomtörténeti hagyományainak, megszólítása és megszólaltatása. A történelmi időket és szereplőket idéző versei (*Mikes Kelemen, Majtény, Útban Törökország felé, Ngs Balassi Bálint a végek végein, Szervátiusz Tibor Dózsa-szobra előtt, Félegyházától Segesvárig, Kikericsék*) amellet, hogy hozzájárultak a nemzeti önismeret elmélyítéséhez, önerősítő példákat kínáltak a felelős, etikus emberi magatartásra, a hűségre, és a vershelyzetek, a nyelvi megfogalmazások többértelműségében rejlő lehetőségekkel, az utalásos, átképzéles beszédmód iránt fogékony olvasó számára a jelenkor gondjait is fel-felvillantották – és nemcsak Kárpátalján. Balassi Bálint 1978-ból való szavai például nemcsak a mindenkori végvári vitéz, a mindenkori bajvivő költő méltóságát, tartását fogalmazzák meg: „Jó rebellisek hitükben élnek, sosem / süvegelnek gyarló földi hatalmakat ők. / Nagy magas Istennek térdepelek csak és / Losonczi Anna földi szerelme előtt.” S a „hogyan Madzsarisztánban török hold jár most” sorba is sokan beleképzelhették a török helyére az akkor leírhatatlan szovjet holdat. „Mindkét hazából kiárvulva, / csak hitünkben töretlenül, / lelkünk holdféhér vásznaira / Isten árnyéka nehezül.” – kezdődik Mikes Kelemen fiktív feljegyzése, levele az alcím szerint 1717. szeptember 17-21-én *Útban Törökország felé*, s bizonyára keveseknek kellett elmagyarázni, hogy mire is irányul az a töretlen hit: „Hatalmas hittel hisszük mégis, / hamarost lesz majd visszaút, és a tengertől visszakapunk / lobogót, várfalat, falut.” Mint ahogy az *Ady alkonya* című versben megfogalmazottak is vélhetően nemcsak Vári Fábián László számára jelentenek gyerekkorától kínzó élményt: „Sorsomhoz szabott síri ágy / A felnégyelt Haza, / Testemnek tüzet csillapítsd, / Tisza és Duna.”

Vári Fábián László költészetének egyediségét Nagy Gábor abban látja, hogy „a szellemi múlthoz fordulást egyszerre párosítja a modern életérzéssel és a *formák archaikumával*. Olyan műfajokat ébresztget, amelyek a modernségből visszatekintve valóban már-már archaikusnak hatnak: kötetben virágénekek és széphistóriák szólnak a szerelemről, József Attilá-s szegénylegényvers eleveníti fel eredetünket (*Monda*), krónikás énekek (*Szervátiusz Tibor Dózsa-szobra előtt, Március*) vagy éppen miniatűr (*Történelmi miniatűr*), sírvers (*Sírfelirat*), búcsúénekek (*Illyés Gyula fejfája előtt, Jeszenyin búcsúja*) idézik fel a történelmet és szellemi hazánk vezérlő csillagait. Népballada-átirat (*Három árva*), legenda (*Vásártéri legenda*), mese (*Mese*) idézi meg a népköltészet hangját, költői levél (*Útban Törökország felé, Mikes Kelemen, Levél*) a líra és magánbeszéd elegyét, látomás (*Összefoglalás, Földfogyatkozás, Glória az embernek, Várad felől az alkony...*) a szent szövegeket. Ez a műfaji összetettség színezi a költő többnyire egynemű hangját, amelyet sem elégikusnak, sem himnikusnak nem nevezhetünk (bár mindkettőhöz van köze); ez a hang az *archaikum méltóságát* zengi minden sorában, gazdag alliterációiban, visszafogott rímelésében és anapesztusokkal gyorsított jambusaiban vagy időmértékkel kevert magyaros ütemeiben.”⁸ Mindezt a 2001-es *Világtalan csillag* című kötet kapcsán fogalmazza meg találóan az irodalomtörténész, de verspéldatárának darabjai egy kivételével már az első pályaszakaszát összefoglaló *Kivont kardok közt* (1992) kötetben is olvashatók.

Mint ahogy azok a fontos, személyes érzelmi, indulati töltésű versek (*Illyés Gyula fejfája előtt, Téli táj koporsóval, Kivont kardok közt, Összefoglalás, Földfogyatkozás*) is, amelyek a közösségi gondok egyéni átéléséről és megismerettségéről közvetlenebbül, áttételek nélkül vallanak, amelyekben már éppen nem „az(ok)on a hang(ok)on szólal meg a »lírai én«, amely(ek)ben a nemzet(rész) egésze vélheti hallani a saját (történelmi) hangját.”⁹ Az *Illyés Gyula fejfája előtt* című vers az anyanyelvhez való hűség közösségi gondját állítja középpontba, de a versindító dikció már hangsúlyozottan személyes: „Hazámtól távol, / Hozzád sírközelben / Tőled kérdezem, / mi végre hát? / S ha nem mondtad elégszer, / hiába mondtad, / hogy ezerszer jaj / a nyelve hagyottnak, / mert biccen a szó már / a száj szögletén.” A második kötet címadó verse (*Kivont kardok közt*) is nyilvánvalóan az egyéni fenyegetettség több évtizedes élményét sűríti össze e szürrealista képben: „Úgy élek évek óta már, / Mint aki fejvesztésre vár, // Vagy gályára tán egy parton. / Fejemet kezemben tartom.” Egy interjúban árulja el a költő egyik legszebb, a *Téli táj*

koporsóval című versének konkrét életrajzi indíttatását, hogy azután írta meg, miután elege lett a *Kárpáti Igaz Szó* főszerkesztőjével a megjelenés érdekében folytatott alkudozásból, kompromisszumkeresésből: „Fölöttem tűz és jég alattam, / fogaim bilincse összekattan, / a nyelvre pecsétet üt a szó, / a soha ki nem mondható, / pedig csak nem is ágyúszó... De kiragyogják a csillagok / amire képtelen vagyok; / elmormolják a temetők; / visszhangozzák a harcmezők; / elárulják a hitszegők.” A rendszerváltozás időszakában született *Összefoglalás* című, konkrét önéletrajzi adalékokat is felhasználó versben pedig ars poetica érvénnyel fogalmazza meg Vári Fábián, a költő, az ember feladatait: „Bátorítsd nyelvem, Istenem / rázd meg az eget felettem, / mert-hogy kegyelmedből talán, / én is költőnek születtem (...) mi mindent / kell kibírnia, – / rettentse bár Szibéria / emelt fővel indul az ember, / foga közt hordva elveit / járja a titkok termeit, / hogy vértet szerezzen magának, / mert elviszik / láncotalpas huszárnak / Európába – messzire (...) Szóval és betűvel protestálni / itt miért, kik miatt érdemes? (...) ott, ahol zúg az az egy folyó.” A kötetzáró *Földfogyatkozás* viszont (mint ahogy a kötetnyitó *Napfogyatkozás* is) a személyes szorongatások élményét kitágítva, már sokkal általánosabb érvénnyel szól a földi kiüresedettségről, az emberi létezés veszélyeztetettségéről, az egyetemes létfenyegetettség koráról. Rendkívüli tudatossággal megkomponált kötetek Vári Fábiánnak már az első könyvei is (mint ahogy a későbbiek is), *A kivont kardok közt* keretversei három ciklusba foglalják azokat a fentebb részben bemutatott versvilágokat, amelyekben a költő keresi és fel is mutatja azokat az értékeket, amelyek mindenek ellenére a megtartó erőt jelenthetik számára és számunkra. Pontosan fogalmaz ismét Nagy Gábor, igaz, már a *Világtalan csillag* kapcsán: „A világuidegenség, kiüresedetség előli menedék Vári Fábián egész költészete.”¹⁰

S a menedékek között az egyik legfontosabb nyilvánvalóan a szerelem (ahogy a nagy elődnél, Petőfinél is: „szabadság, szerelem...”), amelynek versei végighúzódnak az eddigi életművön és szinte minden Vári Fábián-kötetben külön ciklust képeznek. Az ide sorolt versek, természetesen igen változatos beszédmódokon és formavilágokban vallanak a kedveshez fűződő érzésekről, testi vágyakról, örömeikről, a tőle remélt vigaszokról, a népköltészeti eredeztethetőség, a verselés, a stílus archaikus kötődései, az alapvetően magyaros, ütemhangsúlyos verselés (amelybe gyakorta időmértékes ritmusok is belejátszanak), a szerepjátékokra való hajlam azonban ezekben (*Ébredés, Levél, Boszorkányidéző, Széphistóriák, Hajnali virágének, Görög Szép Katáért, Báthori Anna* stb.) is jól tetten érhető. Mint ahogy az

a költői törekvés is, amely az általános létromlás, létfenyegetettség ellenpontjaként igyekszik felmutatni a szerelmet: „Siralmas immár énnékem, / szoknyád árnyéka szívemen. / Hagynám hitemet – nincs kire, / bujdosik bánatom messzire. // Szépszemű fények érted hálnak, / lombokból kelnek riadalmak, / vizek zendülnek, minden ázik, / csak a te arcod virágzik.” (*Széphistóriák I.*), illetve, amely a versvilágok egyetemesebb érvényűségét, a szerelem esetében is, azok szakrális, mitikus aurájának erősítésével igyekszik elérni. De ez utóbbi már inkább Vári Fábián újabb költői korszakára *A fecskehajtó időben* (2004) és a *Jég és korbácsban* (2010) között versekre érvényes poétikai törekvés.

Vári Fábián László közismerten kevés szavú költő, valószínűleg eredendő hajlamai szerint is, de ezeket erősíthette a hetvenes években, nyolcvanas évek elején a publikálás esélytelensége, kilencvenes években pedig a költő társadalmi, közéleti-politikai szerepvállalása is (a KMKSZ különböző vezetői posztjain). A 2000-es évek fordulóján megjelent újabb kötetei inkább csak újraközlések, válogatások voltak, még a legtöbb új verset tartalmazó 2004-es *Fecskehajtó idő* című kötet fele is a korábbi versekből válogat. „Tekinthető ez kétségtelenül egyfajta redundanciának, ám így könyvről könyvre – kereszt- és hosszsmetszetében – mindig az egész költői életművel szembesülhetünk, s hangsúlyosan mutatkoznak meg annak belső szerkezetei és koncentrikusan építkező, bővülő körei. A ciklikus átrendezések táguló dimenziókat körvonalaznak, s a *Fecskehajtó időben* is az újfajta beosztás így távlatosítja a jellegadó tematikai és élményszférákat.” – figyel meg éles szemmel Bertha Zoltán.¹¹ A kötet négy fejezete közül a legtöbb új verssel éppen *A szerelem szobra* címűben, illetve a kötetnyitó *Számlál az Úrban* találkozhatunk. A szerelmi költészet szép új darabjai *Az orromból a szél*, *Veránkai románc*, *Mítosz-töredék*, *Fecskehajtó idő* című versek feltételezhető konkrét élmény vagy látványelemekből is építkeznek, de a versvilág teljességében kibomló mitikus képzetkörökben azok már feloldódnak. *A balti szél balladáit* című négy részből álló versciklus viszont a szerző katonai korának konkrét élményeit, illetve a katonai létezés okozta szerelemhiány álmait, képzeteit idézi meg. Mint ahogy bevonulástól a hazatérésig ívelően, jóval gazdagabban és sokrétűbben és más élménykörökre is kiterjedően, a 2011-ben megjelent, leginkább regényes, szociografikus emlékiratként olvasható prózai munkája, a *Tábori posta* is. A ritka szavú lírikustól meglepetés ez a hosszú ideig érlelt, nagy lélegzetű, komoly prózaírói erényeket is csillogtató elbeszélői mű. A szocialista tábor országai-

nak katonavilága a maga globális értelmetlenségével és hétköznapi tébo-lyult követelményeivel, megaláztatásaival, mindenhol abszurd létélmény-
ben részesítette az abban többnyire kényszerűen időt töltő, s annak maxi-
málisan kiszolgáltatott fiatalokat. Még inkább így történt ez a visszaemlé-
kező-elbeszélő számára, akit (mint a műből is kiderül), kezdeti irodalmi és
polgárjogi tevékenysége miatt, mintegy büntetésből soroztak be a szovjet
hadseregbe, de aki, ráadásul az NDK-ban, az Elba völgyében, egy Gardelegen
nevű falu melletti támaszponton, soknemzetiségű, multikulturális közeg-
ben töltött másfél évet, kezdetben légvédelmi tüzérként (majd Kazahsztán-
ban egy felet): „Mert hogy is kerül egy magyar anya fia a szovjet hadsereg-
be, s ha már egyszer homlokára vette a vörös csillagot, miért pont német
földön kell védenie a szovjet hazát?”

Már a *Fecskehajtó idő* kötetnyitó és -záró ciklusának (*Számlál az Úr; Ha számot kell adni*) verseiben látványosan megjelenik a számvetés, szám-
adás költői törekvése, a Bertha Zoltán által említett, táguló dimenziók kö-
zül ez a leghangsúlyosabb. Részben azért, mert rendre az Úr színe előtt
zajlik, másrészt azért, mert bár a kötetzáró vers (*Mint vérző pólya*) a szám-
vetés személyes vonatkozásait erősíti föl („Íme, az életem, az eddig járt
utam. / Tedd rá a pecsétet, ha gondolod, Uram.”), más versek alapján an-
nak közösségi, nemzeti és általános emberi érvénye is felismerhető (*Ad-
venti napsütés, Kisasszony-napra, Az utolsó előtti napon, Halottak napja*).
S még inkább az eddigi utolsó (a korábbiakhoz képest a legtöbb új verset
tartalmazó), 2010-ben megjelent kötet, a *Jég és korbács* első (Ördöglakat)
és harmadik (Jég és korbács) ciklusa verseiben. Ráadásul mind az előző
kötetből áthozott, mind az új versek többsége az individuális és a nembeli
értékek romlásáról, veszteségeiről számol be, valamiféle egyetemes katak-
lizma közeledtéről, sőt, már az abban benne való létezésről. A fenyegetett-
ség („A nyulak elvetélnek. / Közelít a tatár.” – *Kannibál évszakok*; „Az
erdők ura zavarban: / halál kúszik az avarban” – *A hold kolompja*), a ki-
fosztottság élményét („embernek lenni semmiség / lélekként látni borza-
lom / a cinke bársonyos fejét / hogy veri szét az ablakon” – *Vers-
abortátumok*), a pusztulás látványát („Lepusztulnak rólam a rongyok, /
bőröm cafatokban / hagyja el testem, / darabjai megelőznek a szélben” –
Két fénybogár) közvetítő versek különösen az Ördöglakat ciklust uralják.
Itt már az Isten is komoran bámulja művét: „S számlál az Úr: a tengeren /
lebeg egy milliárd halott.” – *Az utolsó előtti napon*. A természeti katasztró-
fák (aszály, árvíz) és az emberi romlás jelenei, az apokaliptikus képek

(„Emberrel él mind a tél, / emberrel él mind a nyár. / Vérrel fertőzött égen / űrül meg a madár.” – *Kannibál évszakok*) sorozatában időnként felbukkannak a keresztény mitológia, a bibliai szimbólumvilág vigaszt ígérő motívumai is („Csak a bányászív / parázslík, lüktet” – *Két fénybogár*; „s elküldte a földre / az Úr a fiát” – *A Gikhon partjain*; „Az a csillag átvezethet / minden kordonon!” – *Karácsony csillaga*), de a ciklus címadó és záró verse mintha ezeket is visszavonná: „Lecsap a víz a földi tájra, / lakat kerül / az ágyékre, szájra, / s nem oldja ki a szeretet / az ördögi szerkezetet.” Vári Fábián László költői világképe és létérzékelése a XXI. század első évtizedében kegyetlenül illúziótlanná vált, s mintha csak azt akarná mondani, hogy abban a nagy világméretű küzdelemben, melynek mindig is részesei voltunk (emberként és magyarként), vesztesre állunk.

Nem ez mégsem az utolsó szava. A kötet harmadik ciklusában, az elődöknek, társaknak, barátoknak ajánlott fontos versek sorozatában is megtalálhatjuk ennek a drámai küzdelemnek a lenyomatait, de itt a küzdést, ellenállást, tiltakozást is hangsúlyozva. S természetesen ennek művészi gesztusaként értelmezhető a romlás, pusztulás képeinek esztétikai formába öntése, azaz maga az alkotás vállalása is ebben a világban. Ha a dal vissza is húzódott „Virághagymába, gyökérbe” (*A páternoszter kosarában*), ha korbáccsal járva (*Jég és korbács*), ha „vérrel lehet csak” (*Változatok a halotti beszédre*), „De tengeranyánk méhébe rejtve / lüktetni kezd a költemény” (*Ítélet után*). Talán a kötet élére helyezett, az embert kíméletlenül megítélő *Ajánlás nélkül* című vers keserű átkozódásában („meg fogsz lakolni meg fogsz lakolni / hetedíziglen, hetedíziglen”) is ennek a gesztusnak a kifordítását láthatjuk. S a *Mítosztöredékek* című középső ciklus felszabadult, szebbnél szebb szerelmi énekei (*Fecskehajtó kisasszony, Mítosztöredék, Táltsók, Kócsagdalok, Mire vagy jó, Veránkai románc*), bordalai is egyfajta emberi és művészi választ formáznak. Nem is elsősorban a szerelem örökérvényű értékének ismételt felmutatásával, hanem ennek során a saját költői világának a legalább kétirányú tágításával, gazdagításával.

A jól ismert (műfaji, formai, nyelvi, stílári) archaikum és nemes verevű pátosz leginkább ezekben a versekben mélyül ugyanis további mítoszi (keresztény és szakráli) rétegekkel és gazdagodik ugyanakkor modern, erotikus, akár profán és játékos, ironikus szemléleti, nyelvi elemekkel. Mindez arra utal, hogy Vári Fábián Lászlónak van érvényes művészi válasza a mai emberi létezés kihívásaira, költészetének pedig a romlással illúziótlannul szembenézve is vannak további erőttartalékai.

JEGYZETEK:

¹ Eperjesi Penckőfer János: Tettben a jellem. A magyar irodalom sajátos kezdeményei Kárpátalján a XX. század második felében. Magyar Napló-Kárpátaljai Pedagógus Szövetség, Budapest, 2003. 265.

² Verset, ne ocsmány varangyot! (Penckőfer János beszélgetése Vári Fábián Lászlóval). Vári Fábián László: Jég és korbács, Széphalom Könyvműhely, 2010. 115. és 91.

³ „A versnek kivételesen szépen kell szólnia, mert csak így érdemel figyelmet.” Beszélgetés Vári Fábián Lászlóval. In: Erdélyi Erzsébet–Nobel Iván: De azért itthon is maradni..., Tárogató Kiadó, Bp., 1994. 37–41.

⁴ Verset, ne ocsmány varangyot! 92.

⁵ Görömbei András: A kárpátaljai magyar irodalom fő sajátosságai. In: Nemzetiségi magyar irodalmak az ezredvégen (Szerk.: Görömbei András). Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2000. 469.

⁶ Görömbei András: Jég és korbács (Vári Fábián László könyve). Tiszatáj. 2010. 10. 77–83.

⁷ Eperjesi Penckőfer János: Uo.

⁸ Nagy Gábor: Vári Fábián László: Világtalan csillag. Kortárs, 2003. 01. 102–105.

⁹ Penckőfer János: Emléklüktetés avagy a hűségre gondol egy kárpátaljai. Vári Fábián László költészete. In: Nemzetiségi magyar irodalmak az ezredvégen, 490.

¹⁰ Nagy Gábor, uo.

¹¹ Bertha Zoltán: Szépség és méltóság,

<http://www.ij.nyugatiujelen.com/archiv/2006/2006%20januar/ij4.html>

(A hivatkozás dátuma: 2012. szeptember 27.)

Honvéd újoncállítás

KÁRPÁTALJAI KULTÚRKRÓNIKA

2013. DECEMBER – 2013. JANUÁR

ELISMERÉSEK

(2013 DECEMBERÉBEN)

* A Munkácsi 3. sz. Rákóczi Ferenc Középiskolában első alkalommal adták át a **Kiss Gyula** kárpátaljai születésű tanár által 2012-ben létrehozott a Magyar Kultúráért Kárpátalján pénzalap díjait, mely a Kárpátaljai Ferences Misszió Alapítvány keretein belül működik. A pénzalap célkitűzései között szerepel a magyar néptánc, a rovásírás, a magyar nyelv és irodalom, illetve a magyar történelem oktatásának támogatása és segítése a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolákban, valamint a kiemelkedő teljesítményt elért kárpátaljai pedagógusok jutalmazása. A díjakat **Kacsó András** nyújtotta át először azon diákok felkészítő tanárainak, akik a KMPSZ által szervezett Karádi helyesírási versenyen, az Édes anyanyelvünk nyelvhasználati versenyen, a Költészet napi szavazóversenyen, a Drávai Gizella nyelvhasználati versenyen, a Kazinczy szépkiejtési versenyen, valamint a

Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség által szervezett Forrai Sándor rovásírásversenyen első helyezést értek el. A díjazottak: **Barta-Nyisták Gabriella** (Beregszászi Magyar Gimnázium), **Kovács András** (Nagyberegai Református Líceum), **Czébely Lajos** (Viski Kölcsey Ferenc Középiskola), **Katkó Éva** (Beregszászi 6. sz. Általános Iskola), **Bakó Katalin** (Mezőkaszonyi Középiskola), **Bíró Irma** (Vári II. Rákóczi Ferenc Középiskola), **Zsoldos Anita** (Gáti Kovács Vilmos Középiskola), **Katona-Mironova Berta** (Nagydobronyi Középiskola), **Riskó Márta** (Beregszászi Magyar Gimnázium), **Palkó Adrien** (Verbőci Középiskola), **Bíró Gabriella** (Derceni Középiskola), **Szeles Viktória** (Viski Kölcsey Ferenc Középiskola) és **Kovács Ágota** (Csomai Középiskola). Ezután a Kedvenc kárpátaljai tanárom és tanítóm 2013 díjak átadása következett. A nyerteseket internetes szavazás alapján választották ki 102 tanár és 29 tanító közül. Egy hónap alatt ötezer láto-
gató csaknem kétezer szavazatot

adott le. A tanár kategóriában **Bimba Csilla** bátyúi történelem tanárnő lett a győztes, a tanítók közül pedig **Ruszinó Andreára** (Bátyúi Középiskola) szavaztak a legtöbben. A magyar néptáncoktatás támogatása és elősegítése jegyében meghirdetett pályázat díjait **Perduk János** nyújtotta át a huszti magyar, a kisbégányi, a mezőegcsei általános iskolák, a nagyszőlősi, a verbőci, a viski, a técsői, a beregszászi Kosuth Lajos, a kisdobronyi, az ungvári Dayka Gábor magyar középiskolák néptáncsoportjainak, valamint a téglási amatőr néptáncsoportnak.

* A Kárpátaljai megyei tanács decemberi ülésén a helyi önkormányzatok napja alkalmából A régió fejlesztéséért emlékéremmel ismerték el **Brenzovics Lászlónak**, a KMKSZ alelnökének a Kárpátaljai Megyei Tanács költségvetési állandó bizottsága elnökének munkáját.

(2014 JANUÁRJÁBAN)

* Szatmárcsekén a Magyar Kultúra Napja alkalmából Kölcsey-emlékérmét vett át **Vári Fábrián László** József Attila-díjas költő.

* Az *Együtt* című irodalmi-művészeti-kulturális folyóirat szerkesztőbizottsága *Együtt Nívódíjban* részesítette a Nagyberegen élő **Bartha Gusztáv** író.

* A magyar társadalmi és kulturális élet fejlesztése érdekében kifejtett eredményes tevékenység elismeréseként a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága – Anyanyelvi konferencia díszoklevelében részesült: **dr. Spenik Sándor**, az UNE Humán-Természettudományi Magyar Karának dékánja, **Varga Katalin**, a Credo Verseneklő Együttes és a Csipkés Együttes énekes, **Jakab István** koreográfus, **Tóttik Enikő**, a Tisza-1, a Kárpátaljai Megyei Állami Televízió és Rádió Társaság magyar szerkesztőségének riportere, **Matl Péter** munkácsi szobrászművész, **Gulácsy Éva**, a Munkácsi Szent István Római Katolikus Gimnázium magyar szakos tanára, **Kurmai-Ráti Szilvia** meseíró, a Bagolyvár Bábszínház Társulat tagja, **Szilágyi Sándor** szobrász, az ArtTisza Művészeti Egyesület elnöke, **Kovács András**, a Nagyberegi Református Líceum magyar nyelv és irodalom szakos tanára, **Pösze Roland** g. k. parochus, a Karácsfalvai Sztojka Sándor Líceum lelkész-igazgatója, **Pallagi Ágnes** könyvtáros, a Péterfalvai Községi Könyvtár vezetője, **Brik Irma** tanár, a Péterfalvai Református Líceum igazgatója, **Czébely Lajos** író, helytörténész, a viski Kölcsey Ferenc Középiskola magyar nyelv és irodalom szakos tanára.

* A MÉKK által odaítélt Ortutay-Díjban részesült: **Ambrus**

Pál tanár, a Técsői Református Líceum nyugalmazott igazgatója.

* A KMMI Életmű Munkácsy Mihály emléklakettjét kapta: **Finta Éva** (Beregszász-Sárosptak, 1954) költő, **Tárczy Andor** (Ungvár, 1953) költő, **Weinrauch Katalin** (Beregszász, 1944) gyermekíró, **Turák Angéla** (Ungvár, 1934) képzőművész.

* KMMI Életmű-díszoklevélben részesült: **Ohár Katalin** (Beregszász, 1954) népművész, **Ortutay Zsuzsa** (Beregszász, 1944) keramikus, **Földessy Péter** (Munkács, 1944) festőművész, **Balogh Irén** (Beregszász, 1944) újságíró, **Hidi Endre** (Nagydobrony, 1944) fazeikas, **Derceni Viola** (Kígyós, 1934) hímező, **Kótyuk István** (Ungvár, 1934) nyelvész, **Darabán János** (Rahó, 1934) festő.

ESEMÉNYNAPTÁR

DECEMBER

* A Kárpátaljai Megyei Filharmonióban a Cantus kamarakórus koncertet adott Márton István zeneszerző születésének 90. évfordulója alkalmából.

* Munkácson **Ft. Majnek Antal** OFM munkácsi megyéspüspök a vármúzeumban megnyitotta a „Megújuló

épített örökségünk – értékmentés a Kárpát-medencében” címmel a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. és a Teleki László Alapítvány közös kiállítását. **Diószegi László**, a Teleki László Alapítvány igazgatója bemutatta a Kárpát-medencében 1999–2012 között a magyar kormány támogatásával megújult magyar vonatkozású építészeti örökséget.

* A beregszászi Európa-Magyar Házban az *Együtt* című irodalmi, művészeti és kulturális folyóirat idei 6. számának bemutatóján **Vári Fábián László**, a szerkesztőbizottság elnöke szemlélte a folyóiratban megjelent műveket. Elégedettségének adott hangot, mikor kijelentette: az utóbbi időben megszorodtak a kiadandó kéziratok, főleg a tanulmányok terén. Mi sem bizonyítja ezt jobban, minthogy a legutóbbi két szám akár tematikusnak is tekinthető, hiszen ezekben túlsúlyba kerültek a Kárpátaljával foglalkozó hely- és irodalomtörténeti jellegű dolgozatok. A szemlét követően a jelenlévők közül **Zubánics László**, az *Együtt* tanulmányrovatának szerkesztője, **Csordás László**, a lap olvasószerkesztője, valamint **Bartha Gusztáv** író és **Kurmai-Ráti Szilvia** meseíró vetette fel a folyóirattal kapcsolatos meglátásait. Felmerült többek között, hogy időszerű lenne a lap grafikai arculatának megújítása, s megfogalmazódott az igény egy, az *Együtt*

körül gyülekező csoport megalakítására, amely bizonyos időközönként véleményezné a pályakezdekők írásait, tanácsokat adna, illetőleg publikálási teret biztosítana a közölhető minőségű munkáknak.

* A beregszászi Európa-Magyar Házban a Magyar Mezőgazdasági Múzeum és a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet szervezésében megnyílt Az *éltető víz* című nemzetközi vándorkiállítás. A színes táblákon gazdag fotó- és grafikai anyagot láthatnak az érdeklődők. A tárlat 2014. március 10-ig várja az érdeklődőket.

* *Karácsonyi csillag* címmel fél-évet záró, ünnepet köszöntő koncerttel ünnepelték a küszöbön álló karácsonyt a Beregszászi Művészeti Iskola dísztermében.

* A kárpátaljai születésű **Beregszászi Olga** énekesnő jótékonysági koncertet adott Beregszászban Száz perc száz emberért címmel.

* Szenteste előtti karácsonyi rendezvényre került sor a Péterfalvai Képtárban. A rendezvényt az intézmény igazgatója, **Perduk Beáta** nyitotta meg és köszöntötte az egybegyűlteket. Ezt követően a Péterfalvi Művészeti Iskola **Kokas Erzsébet** által vezetett Napsugár Hagyományörző Gyermekcsoportja karácsonyi dalokat adott elő a **Kokas Banda** zenei kíséretében, szólót énekelt **Paládi Attila**. Közreműködött

a művészeti iskola betlehemes csoportja, az Üvegtenger keresztyén együttes. A közös éneklés zárásaként **Seres János**, Máramaros-Ugocsa Református Egyházmegye esperese hirdetett Igét.

* Dobó Istvánnak és fivérének, Domokosnak állítottak ünnepélyes keretek közt domborműves emléktáblát egykori birtokaik központjában, az Ungvárhoz közeli Szerednyén, Magyarország Ungvári Főkonzulátusának támogatásával. Az emléktábla alkotója **Mihajlo Beleny** ismert ruszin szobrászművész. Az egri vár hős védője és testvére emléket megörökítő domborművet a szerednyei polgármesteri hivatal épületének falán helyezték el. Avatóbeszédet tartott **Emerih Krickij**, a ruszin-ukrán ajkú település polgármestere és **Bacsikai József** ungvári magyar főkonzul, aki bejelentette, hogy a jövő évben Dobó István Emlékmúzeumot alakítanak ki magyarországi támogatással a szerednyei polgármesteri hivatalban. Az Ungvári Nemzeti Egyetem turisztikai tanszéke azt tervezi, hogy a kelet-szlovákiai Dobó-ruszkán lévő Dobó-emlékhely folytatásaként Kárpátalján Dobó Istvánról elnevezett turistaútvonalat létesít, amely ukrán oldalon Palágykomorócot és Szerednyét érinti majd.

* Az ungvári Magyar Házban a MÉKK és a KMMI vezetői, projektmenedzserei (**Fuchs Andrea**, **Sípos**

Attila és mások) évertékelő megbeszélést tartottak. **Dupka György** és **Zubánics László** elnök elemezte és végrehajtásra elfogadta a közös cselekvési programot, összeállították a 2014. év fontosabb kulturális rendezvényeinek naptárát. Ezek között kiemelt eseménynek számítanak a 100 évvel ezelőtt kitört I. világháború, a holokauszt és a „malenykij robot” 70. évfordulójához kötött rendezvénysorozatok.

* Évbúcsúztató találkozóval egybekötött fogadást adott Olekszandr Ledida, a Kárpátaljai Megyei Közigazgatási Hivatal elnöke a megyei nemzetiségi szervezetek vezetőinek tiszteletére. A ruszin, szlovák, román, orosz, cigány, német, zsidó, örmény, lengyel civilszervezetek vezetői mellett a rendezvényre meghívást kapott és elfogadta **Lizanec Péter**, a Kárpátaljai Magyar Tudományos Társaság elnöke, **Varga Éva**, a Kárpátaljai Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke, **Rigó István**, a KMDFKSZ elnöke, **Dupka Nándor**, az UMDSZ Ifjúsági Szervezetének elnöke. **Fuchs Andrea** alelnök a MÉKK-et, **Kőszeghy Elemér** alelnök az UMDSZ-t képviselte.

* November és december hónap folyamán hat különböző településen lépett fel a Péterfalvai Művészeti Iskola Kokas Erzsébet által vezetett Napsugár Hagyományőrző Gyermekcsoport. *Melegítsen a napsugár*

című műsorukban népzene, néptánc, adventi, Luca-napi és karácsonyi népszokások bemutatása is szerepelt. A hat állomásból (Tiszapéterfalva, Szőlősgyula, Fertősalmás, Nagypalád, Királyháza, Nevetlenfalva) álló rendezvénysorozat keretében a gyermekcsoport olyan településekre látogatott el, amelyekből bejárnak gyerekek a hagyományőrző foglalkozásokra. A hangszeres kíséretet a Kokas Banda tagjai biztosították. Az aktuális népszokások, hagyományok bemutatása sem maradt el. **Kokas Erzsébet** az adventi, Luca-napi és karácsonyi szokásokról beszélt.

* A Kárpátaljai Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaság decemberi kiállítását ezúttal Ungváron a Kárpátaljai Megyei Néprajzi Múzeum kiállítótermeiben tekinthetik meg az érdeklődők. A RIT és a KMKSZ által szervezett reprezentatív kiállítás vendégeit **Angyal Gabriella**, a Kárpátaljai Megyei Néprajzi Múzeum igazgatója köszöntötte, majd a kiállítást **Balogh Dénes** ungvári magyar konzul nyitotta meg. **Magyar László**, a RIT elnöke elégedetten ajánlotta a műértő közönség figyelmébe a 2013-as esztendőben készült műveket.

*Háromnapos körútra érkezett Kárpátaljára **Farkas Zsolt**, a győri Széchenyi István Egyetem Zeneművészeti Intézetének tanára és felesége, **Várnagy Andrea** zongoramű-

vész. Ezek a koncertek Magyarország Külügyminisztériumának és ungvári külképviseletének adventi ajándéka a kárpátaljai iskolásoknak, tanároknak és a szülőknek.

* A Técsői Járasi Kultúrház épületegyüttese ad otthont a város polgárai által régóta áhított Hollósy Simon Galériának, mely szeptemberben került felavatásra. Az érdeklődők először a 2012-es és 2013-as körösmezei plein air anyagait tekinthették meg, majd a munkácsi városi galéria anyagából válogatott alkotásokban gyönyörködhetnek. A tárlatot **Ambrus Pál**, a képtár megálmodója nyitotta meg, s többek közt **Andrij Ivancso**, a munkácsi képtár igazgatója és **Micska Zoltán** munkácsi festőművész is felszólalt.

JANUÁR

* Petőfi Sándor születésnapja alkalmából Magyarország ungvári külképviseletének munkatársai és **Dupka György** a költő ungvári szobránál koszorút helyeztek el.

* Badalóban a református istentisztelet résztvevői is megemlékeztek a Petőfi-emléktáblánál. Az ünnepség a Himnusz eléneklésével, illetve az emléktábla megkoszorúzásával ért véget.

* Beregszászban a Petőfi-emléktáblánál, majd a Petőfi-szobornál **Csabolja József** történelemtanár, a

Beregvidéki Nyugdíjasok Petőfi Sándor Egyesülete nevében tartott ünnepi beszédet. A jelenlévő társadalmi szervezetek, az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség, a Rákóczi Szövetség Beregszászi városi Szervezetének képviselői elhelyezték koszorúikat a szobor talapzatánál.

* A kárpátaljai, s azon belül főképp az Ungvár környéki magyarság a hagyományokhoz híven idén is az ungvári színházi est keretében (a KMKSZ szervezésében) emlékezett meg a magyar kultúra napjáról.

* A Vérke-parti városban Kölcsey Ferenc emléktáblájánál koszorúzással egybekötött ünnepi rendezvényt szerveztek.

* Beregszászban, az Európa–Magyar Házban értelmiségi fórumot tartottak. A rendezvényt **Zubánics László**, a KMMI elnöke nyitotta meg. „*Nemzeti imádságaink üzenete*” címmel vitaindítót tartott **Pomogáts Béla** irodalomtörténész, a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága – Anyanyelvi Konferencia tiszteletbeli elnöke. Az ünnepségen oklevelek, elismerések átadására is sort kerítettek, sőt, gazdára talált az *Együtt* című folyóirat idei Nívódíja is. A rangos szakmai elismerést **Bartha Gusztáv** író vehette át. A kitüntetetteket **Zubánics László**, a KMMI elnöke, **Vári Fábián László**, József Attila-díjas költő,

az *Együtt* szerkesztőbizottságának elnöke, **Dupka György**, a MÉKK elnöke méltatta. Bemutatásra került az *Együtt* legújabb száma, a kiadvány tavalyi számairól **Csordás László** olvasószerkesztő szólt, majd a megjelent szerzők olvasták fel egy-egy írásukat.

* Az Ungvári 10. Számú Dayka Gábor Középiskolában 14. alkalommal rendezték meg a *Himnusz-mon-dó* versenyt a MÉKK szervezésében.

* A Magyar Kultúra Napja rendezvénysorozat keretében, a Munkácsy-év alkalmából író-olvasó találkozó volt a Munkácsi Állami Egyetem Humán-Pedagógiai Koledzse magyar tagozatának diákjaival. Sor került a díszvendég, **Kocsis Csaba** író (Berettyóújfalú), *Kádár vitéz* című történelmi regényének és újabb verseskötetének zenés bemutatójára. Közreműködtek az *Együtt* című irodalmi-művészeti-kulturális folyóirat szerzői.

* Megtartották a Magyar Kultúra Napja alkalmából az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Karán megnyílt **Kocsis Csaba Szabad-e sírni...?** című fotó és fotógrafikai kiállítását.

* A Magyar Kultúra Napja rendezvénysorozat keretében a Péterfalvai Községi Könyvtárban író-olvasó találkozó zajlott le az *Együtt* című folyóirat szerzőivel. A rendezvény díszven-

dége volt **Kocsis Csaba** író (Berettyóújfalú), aki bemutatta a *Kádár vitéz* c. történelmi regényét és újabb verseskötetét.

ÚJ KÖNYVEK

MEGJELENÉS ALATT:

Fehérasszony dombja. Kárpátaljai magyar, ruszin történeti és helyi mondák, legendák, regék, mesék... (Utószó: A helyi népi históriák és a történelmi források.) Összeállította, a jegyzeteket és az utószót írta: Dupka György és Zubánics László. A kiadvány megjelenését a Bethlen Gábor Alap (BGA) támogatja. Kárpátaljai Magyar Könyvek. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 2014.

Bartha Gusztáv: *A gabonafarkas legendája*. Válogatott novellák, 1988-2012. Illusztrációk: Matl Péter. A kiadvány megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap (NKA) támogatja. Kárpátaljai Magyar Könyvek. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 2014.

ELŐKÉSZÜLETBEN:

Dupka György: *A szovjet hatóság megtorló tevékenysége Kárpátalján 1944-1991 között*. (Történelmi, szociográfiai hatásvizsgálat levéltári források, dokumentumok alapján). Történelmi szociográfia. Kárpátaljai Magyar Könyvek. Intermix Kiadó,

Ungvár-Budapest, 2014. Kiadását a Nemzeti Kulturális Alap támogatja.

Csordás László: *A szétszóródás árnyékában.* (Tanulmányok, esszék, kritikák). Kárpátaljai Magyar Könyvek. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014. Kiadását a Nemzeti Kulturális Alap (NKA) támogatja.

Ferenczi Tihamér: *A magány templomában.* Versek. Kárpátaljai Magyar Könyvek. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014. Kiadását a Nemzeti Kulturális Alap (NKA) támogatja.

Nagy Zoltán Mihály: *Ünnep Szodomában.* Regény. Kárpátaljai Magyar Könyvek. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014. Kiadását a Nemzeti Kulturális Alap (NKA) támogatja.

Dupka György: *Népirtás Kárpátalján.* Elhurcolt magyarok, németek és más népek sorsa. Történelmi szociográfia. Kárpátaljai Magyar Könyvek. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014. Kiadását a Nemzeti Kulturális Alap (NKA) támogatja.

Összeállította: Dupka György

SZERZŐINK

AMBRUS FLÓRA – (1995) Visk
 ÁMORTH ANGELIKA – (1995) Nagyszőlős
 BARTHA GUSZTÁV – (1963) Nagyberég
 CSEH SÁNDOR – (1949–2013) Beregszász
 CSONTOS MÁRTA – (1951) Szeged
 CSORDÁS LÁSZLÓ – (1988) Eszeny
 DUPKA GYÖRGY – (1952) Ungvár
 ELEK TIBOR – (1962) Gyula
 HÁJAS CSILLA – (1990) Bátor
 KISS JUDIT ÁGNES – (1973) Budapest
 KURMAI-RÁTI SZILVIA – (1984) Beregszász
 KÜRTI LÁSZLÓ – (1976) Mátészalka
 LENGYEL JÁNOS – (1973) Beregszász
 MARCSÁK GERGELY – (1990) Ungvár
 MUNKÁCSY MIHÁLY – (1844 – 1900)
 PENCKÓFER JÁNOS – (1959) Beregszász
 SHREK TÍMEA – (1989) Beregszász
 VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ – (1951) Mezővári

E lapszámunkat Munkácsy Mihály műveivel illusztráltuk